KULTURVERNPLAN

SØGNE KOMMUNE

SØGNE KOMMUNE
Steder foreslått regulert til bevaringsområde.

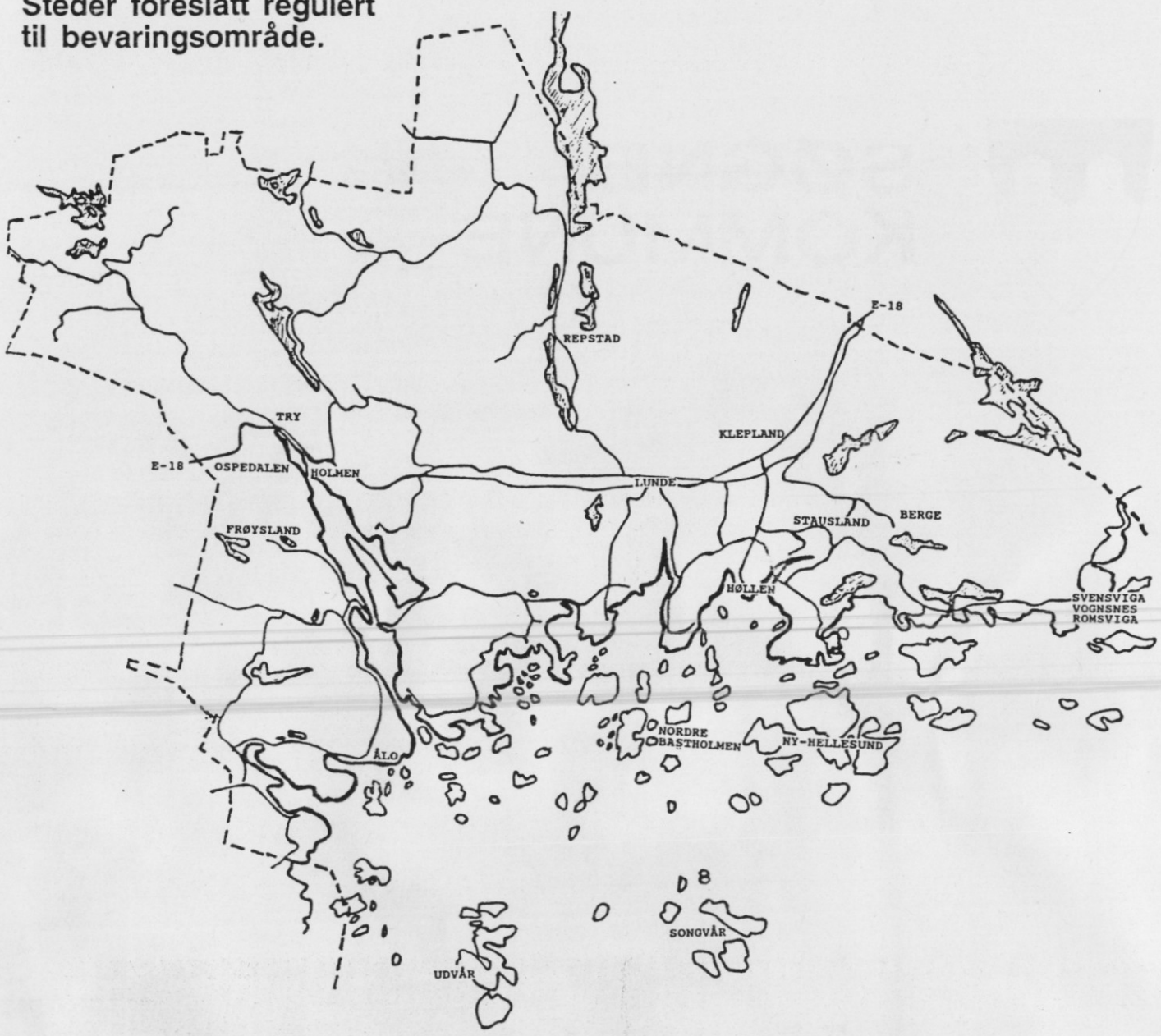

Omslagsbilder
Forside: Renneholmen, Ny-Hellesund (Foto:T.L.Tønnessen)
Bakside: Hus i Ospedalen, Try (Foto:T.L.Tønnessen)

FORORD

Styringsgruppa for Kulturvernplanen legger herved fram sitt forslag til Kulturvernplan for Søgne kommune.

Styringsgruppa har bestått av Kulturvernutvalgets 5 medlemmer, samt Else-Margrethe Bredland, formann i bygningsrådet 1984-87, og Odd Aaserød, avdelingsleder for bygningsavdelingen ved teknisk etat.

Sivilarkitekt Tor Linge Tønnessen har vært engasjert som prosjektleder. Sekretær for styringsgruppa, og ansvarlig for framdrift og gjennomføring, har vært Kultursjef Geir Berge Nordtveit, fram til mai 1988, og Kultursjef Magne Haugland, fra august 1988. Kontorassistent Grete Ruud har overført opplysningene fra SEFRAK-registreringen til vurderingsskjemaene. Kontorfullmektig Sven Bjarne Tangen har skrevet planen inn på tekstbehandling.

Vedtak om å sette igang dette planarbeidet ble fattet av Søgne Kulturstyre 17.12.1985, sak 80/85. Arbeidet med planen ble påbegynt i mai 1986. Arbeidet med Kulturvernplanen er også omtalt i Kommuneplan for Søgne 1987 - 1998.

Det er et vanskelig, tidkrevende og viktig arbeid som ligger bak Kulturvernplanen som her presenteres. Samtidig er det snakk om faglig nybrottsarbeid. Arbeidet med planen har derfor blitt finansiert med "pilotprosjektmidler" fra Norsk Kulturråd, og med støtte fra Vest-Agder Fylkeskommune.

Norsk Kulturråd har i tillegg bevilget kr 200.000. Dette beløpet skal brukes i form av tilskudd til eiere av våningshus og uthus, som vil restaurere/istandsette disse i henhold til intensjonen i Kulturvernplanen for Søgne.

Totalt sett har 1.627 bygninger blitt vurdert. Bakgrunnsstoff omkring hver enkelt vurdering kan en få ved å henvende seg til lokalhistorisk samling i Søgne Bibliotek, Teknisk etat eller til Kulturkontoret på Rådhuset.

Vi håper at Kulturvernplanen er informativ og veiledende for den enkelte eier av kulturminner, og at den fører til økt forståelse for verdien av vår lokale tradisjon, byggemåte og egenart. Vi ønsker også at planen bidrar til bevaring og rehabilitering av bygningsmassen.

Søgne, mars 1990

Leif Damman
Gerd Lillian Olsen * Sturla Ertzeid * Laurits Repstad * Hans Try
Else-Margrethe Bredland * Odd Aaserød
Geir Berge Nordtveit * Magne Haugland

Kulturvernutvalgets medlem Hans Try døde 11. mars 1990. R.I.P.

1. INNHOLD

0.	**FORORD**	3
1.	**INNHOLD**	4
2.	**INNLEDNING**	7
2.1	**Definisjoner - hva er kulturminner**	7
2.2	**Kommunens oppgaver og ansvar**	8
2.3	**Dagens situasjon i Søgne - en bygd i utvikling**	9
2.4	**Hva vil vi med Kulturplanen ?**	10
2.5	**En positiv plan**	11
3.	**HOVEDMÅL**	12
4.	**HISTORIKK**	13
4.1	**Kulturhistoriske utviklingstrekk**	13
4.2	**Bygningshistoriske utviklingstrekk**	18
	"Det typiske sørlandshuset"	19
	Perioden 1600 - 1810	21
	Perioden 1810 - 1890	22
	Perioden 1890 - 1920	24
	Perioden 1920 - 1940	26
5.	**REGISTRERINGER**	29
5.1	**Presentasjon av SEFRAK-registreringer med tre eksempler fra Borøya**	29
	Utdrag fra SEFRAK-skjema - Borøya Gnr 25, Bnr 20	30
	Utdrag fra SEFRAK-skjema - Borøya Gnr 25, Bnr 22	31
	Utdrag fra SEFRAK-skjema - Borøya Gnr 25, Bnr 2	32
5.2	**Faglig grunnlag for forslag om bevaring av bygninger og andre faste kulturminner**	33
5.2.1	Delvurderinger for verneverdi	33
5.2.2	Samlet verneverdi	34
5.2.3	Tre eksempler på vurderinger	35
	Vurdering - Borøya, Gnr 25, Bnr 22	35
	Vurdering - Borøya, Gnr 25, Bnr 20	36
	Vurdering - Borøya, Gnr 25, bnr 2	37
5.3	**Tabell som viser antall objekter og vurdert verneverdi i de forskjellige sonene**	38
5.3.1	Tabell for kystsonen med Høllen	39
5.3.2	Tabell for slettegårdene og heigårdene i øst	40

5.3.3	Tabell for gårdene rundt Trysfjorden	41
5.3.4	Tabell for heigårdene	42
5.4	**Verneverdige faste kulturminner som ikke inngår i SEFRAK-registreringen**	43
5.4.1	Veganlegg - samferdsel	43
5.4.2	Veder, varder og minnesmerker	43
5.4.3	Krigsminnesmerker fra 1. og 2. verdenskrig	44
5.4.4	Jordbruk	45
5.4.5	Skogbruk	45
5.4.6	Fiske/sjøfart	45
5.4.7	Kraftverk, industri o.l.	46
5.4.8	Fornminner	46
5.4.9	Kirker og kirkegårder	47
5.4.10	Andre minner	47
6.	**VIRKEMIDLER**	**48**
6.1	**Informasjon, kommunikasjon og samarbeid**	50
6.1.1	Markedsføring - media arbeid	50
6.1.2	Veiledningsarbeid	51
6.1.3	Øvrige tiltak	52
6.2	**Økonomiske støtteordninger**	53
6.2.1	Norsk Kulturråd - Søgne kommune	53
6.2.2	Fylkeskommunen	54
6.2.3	Husbanken	54
6.2.4	Landbruksbanken	55
6.2.5	Toppfinansiering i lokal bank	55
6.3	**Virkemidler knyttet til lovverket**	56
6.3.1	Plan- og bygningsloven	56
6.3.2	Kulturminneloven	57
6.3.3	Naturvernlov	58
6.3.4	Kombinert lovbruk	59
7.	**VERNEBEHOV**	60
7.1	**Bygningsmiljøer i Søgne med særdeles høy verneverdi**	60
7.1.1	Ålo - med omkringliggende natur og kulturlandskap	61
7.1.2	Frøysland - med omkringliggende natur og kulturlandskap	62
7.1.3	Try	61
7.1.4	Holmen, Ospedalen, Try og Eikestøl - Tekniske kulturminner, veganlegg o.l.	63
7.1.5	Uvår	64
7.1.6	Songvår	65
7.1.7	Nordre Bastholmen	65
7.1.8	Repstad	65
7.1.9	Lunde	66

7.1.10	Klepland	67
7.1.11	Stausland	67
7.1.12	Berge	68
7.1.13	Romsviga, Svensviga og Vognsnes	68
7.2	**Miljøer og enkeltobjekter som er sikret ved lovbruk**	70
7.2.1	Ny-Hellesund	70
7.2.2	Høllen	70
7.2.3	Fredede bygninger	71
7.3	**Andre verneverdige kulturminner**	71
7.3.1	Fornminner	71
7.3.2	Ny-Hellesund kystfort	72
7.3.3	Søgne Gamle Prestegård	72
7.3.4	Kirkegårdene	73
7.4	**Sikring av kulturminner i uregulerte områder**	74
8.	**HANDLINGSPROGRAM**	**76**
8.1	**Økonomiske støtteordninger**	**76**
8.2	**Informasjon, kommunikasjon og samarbeid**	**77**
8.3	**Veiledningsarbeid**	**78**
8.4	**Regulering**	**78**
8.5	**Ny-Hellesund kystfort**	**83**
8.6	**Søgne Gamle Prestegård**	**83**
8.7	**Kirkegårdene**	**83**
8.8	**Regulerte bevaringsområder og fredede bygninger**	**84**
8.9	**Øvrige tiltak**	**85**
8.10	**Oppsummering av handlingsprogrammet**	**85**
9.	**VEDLEGG**	**87**
9.1	Avgrensning av foreslåtte reguleringsområder	88
9.2	Generelle forslag til reguleringsbestemmelser	102
9.3	Beskrivelse av tilbud om toppfinansiering i lokal bank	105
9.4	Vurderingsskjemaet	106
9.5	SEFRAK-skjemaet	107
10.	**HØRINGSUTTALELSER/VEDTAK (fargede ark)**	**109**
10.1	Brev av 25.5.1990 med anmodning om uttalelser til planen	110
10.2	Innkomne høringsuttalelser	111
10.3	Vedtak i Kulturvernutvalget, Kulturstyret, Formannskapet og Kommunestyret	127

2. INNLEDNING

2.1
Definisjoner - hva er kulturminner ?

Kulturminner er materielle spor etter menneskers liv og arbeid gjennom tidene. Man skiller mellom faste og løse kulturminner. Denne planen tar bare for seg de faste kulturminnene.

Faste kulturminner er de konstruksjoner og bevisste forandringer som mennesker har formet, og som vi kan finne i natur- og kulturlandskap i bygder, byer og langs kysten, på land og i vann.

De faste kulturminnene utgjør en viktig kunnskapsressurs, både til forståelse av lokalhistorien og som materiale for kulturhistorisk forskning. Kulturminnene har stor betydning for variasjon og kvalitet i nærmiljøet og for vår identitet.

Vern av faste kulturminner vil si vern av fornminner og kulturhistoriske verdifulle bygninger, bygningsmiljøer og anlegg i sine opprinnelige omgivelser.

Våre fysiske omgivelser utsettes for et sterkt og økende press. Derfor blir det stadig viktigere å sette inn tiltak for å ta vare på kulturminnene i sitt opprinnelige miljø. Bygningsplanen for Mandal sentrum er et godt eksempel på det.

Vern av faste kulturminner er viktig for trivsel i lokalsamfunnet og for opplevelse av kommunens egenart. Disse spørsmålene opptar stadig flere mennesker. Det er derfor nødvendig at Søgne kommune engasjerer seg i kulturminnevernet i sterkere grad enn før, både når det gjelder planlegging og praktiske tiltak. Det er nødvendig å ta hensyn til kulturminnene i arealplanleggingen for at disse skal kunne bevares.

2.2
Kommunens oppgaver og ansvar

Kommunen har et viktig ansvar i kulturminnevernet gjennom arealplanleggingen. Arealplanleggingen skal sørge for at kulturminnevernet kommer inn både i oversiktsplanleggingen og i reguleringsplanene. At kulturminnevernet skal med i arealplanleggingen er klart formulert i Plan- og bygningsloven.

I lov om Kulturminner av 1978, omtales spesielt plikten til samarbeid med fagmyndighetene for kulturminnevernet i forbindelse med planleggingen (§ 22).

Kommunen har også et ansvar i forbindelse med byggesaksbehandlingen. Her har man en mulighet til å kontrollere at verneverdige og fredede kulturminner ikke blir revet eller forandret uten at fagmyndighetene har hatt anledning til å uttale seg. Man har også mulighet til å passe på at ikke kulturminnenes omgivelser blir ødelagt; at man ikke bygger for nær et fornminne, at ny bebyggelse harmonerer med eldre bygningsmiljøer når det gjelder utforming og plassering.

Mye er vunnet hvis kommunen i sin arealplanlegging og sin daglige praktisering av Plan- og bygningsloven viser hensyn til kulturminnene.

Men også andre tiltak er nødvendige for å bevare bygdas kulturminner, og for at lokalsamfunnet skal utnytte den ressurs som kulturminnene representerer. For eksempel tiltak i forbindelse med reparasjoner, vedlikehold, bruk og opplysningsvirksomhet. Kulturvernplanen for Søgne tar opp disse forholdene.

Fra sentralt hold understrekes det at den enkelte kommune har et moralsk ansvar for alle kulturminnene, for alle kulturminner er en viktig del av kommunens kulturarv.

Kulturvernplanen er utarbeidet for at Søgne kommune skal kunne ivareta sine oppgaver på en tilfredsstillende måte. Planen har klare forslag til konkrete virkemidler og tiltak.

2.3
Dagens situasjon i Søgne - en bygd i utvikling

Søgne har fremdeles et karakteristisk bygningsmiljø og et kulturlandskap som er av stor verdi. Men kommunen er i sterk endring på grunn av boligbygging og befolkningsøkning. En gjennomtenkning av hva en vil med den gamle bygningsmassen i Søgne vil derfor være nyttig.

Vi ønsker bygda som et harmonisk og vakkert hele, spesielt husets utseende berører også naboer og sambygdinger. Og nettopp husenes utseende er en viktig brikke i bygdas identitet. Den sørlandske bygningskulturen er også et viktig trekk i markedsføringen av hele landsdelen.

Søgne har et areal på 148 km^2, hvorav 7,7 km^2 er jordbruksareal, 101 km^2 er produktiv skog, 5 % er innsjøer/vann og 6 % er øyer i skjærgården. Kommunen har en 17 km lang typisk skjærgårdskyst, med 1.229 registrerte øyer, holmer og skjær.

Kommunen har pr 1.10.1989, 7.428 innbyggere. Fra 1970 og fram til i dag er folketallet doblet. Bosettingen følger i stor grad riksveg E 18 og det gamle strandstedet Høllen. Store nye boligområder er bygd ut nær kysten. Innover i landet er bebyggelsen spredt. Nærheten til Kristiansand og en aktiv boligbygging, medførte en sterk befolkningsøkning i kommunen i 1960- og 1970-årene. I 1980 hadde 59 % av yrkesbefolkningen arbeid utenfor kommunen, 47 % i Kristiansand. Det er registrert omlag 1.100 hytter/fritidshus i kommunen.

Kommuneplanen legger opp til en kontrollert befolkningsvekst på 1,5 % pr år, noe som vil gi et innbyggertall på ca 8.200 personer ved utgangen av 1998. Dette innebærer derfor en fortsatt boligvekst, ca 65 boligenheter pr. år, og kamp om attraktive arealer. Arealpresset vil forsterkes ytterligere hvis de 47 % av arbeidstakerne som pendler til Kristiansand, på sikt skal skaffes arbeid i Søgne.

2.4
Hva vil vi med Kulturvernplanen ?

Kulturvernplanen er en plan for bevaring av faste kulturminner. Den skal være rettledende for kommunens arbeid med kulturminnevern, og være et hjelpemiddel i arealplanlegging og behandling av bygge- og rivingssaker. Planen er utformet slik at den kan inngå som en del av kommuneplanen for Søgne. Det er en forutsetning at planen rulleres i takt med kommuneplanen, for at de til en hver tid gjeldende vernebehov, og nye strømninger innen kulturminnevernet, kan innarbeides.

Et hovedmål i Stortingsmelding nr. 39 (1986-87) "Bygnings- og fornminnevernet", er å sikre kulturminnevernet en plass i samfunnsutviklingen. Vernearbeidet må integreres i ulike samfunnssektorer, og bli et klart ansvarsområde for politiske myndigheter på alle nivåer. Vernearbeidet må komme i forkant av utviklingen, og fungere som en viktig faktor for kommuneutviklingen.

I Søgne ønsker en å legge fram en plan som i størst mulig grad skal være basert på frivillighet for den enkelte eier/innbygger, men som samtidig skal være så konkret at den kan fungere som et praktisk og godt hjelpemiddel for kommunal saksbehandling.

Med utgangspunkt i SEFRAK-registreringen, en tidligere registrering av faste kulturminner, er det utarbeidet en oversikt over enkeltobjekter, miljøer og tekniske kulturminner i Søgne. Disse objektene er klassifisert og gradet til bruk for videre planlegging og saksbehandling.

Planen starter i kapittel 4 med å beskrive den bygningshistoriske utviklingen i Søgne. I kapittel 5 omtales de registreringene som er gjort av bygninger, bygningsmiljøer og andre faste kulturminner. Kapittel 6 tar for seg de virkemidler man har til disposisjon for å føre en aktiv politikk på dette området. I kapittel 7 gjennomgås de bygningsmiljøer og kulturminner som har et vernebehov i dag og i framtiden. Her kan det nevnes at styringsgruppa for Kulturvernplanen høsten 1988 arrangerte 6 folkemøter for å få fram vernebehov for kretsene Ålo-Frøysland-Try-Holmen. Repstad, Lunde, Stausland-Udvår-Songvår-Nordre Bastholmen og Klepland-Berge-Romsviga-Vognsnes.

Planen munner ut i forslag til konkrete tiltak og virkemidler (Handlingsprogram, kap. 8) som vil være hensiktsmessige for gjennomføring av konkrete vernesaker og kulturminnevernet generelt.

2.5
En positiv plan

I kulturarbeidet står kulturvernet helt sentralt; det påviser sammenhenger, gir nøkler til å forstå vår tid og bidrar til å gi oss identitet. Fortiden er det grunnlag dagens kulturytringer hviler på. Våre forfedre skapte en byggeskikk som harmonerte med landskap og tradisjon. Det er en utfordring til moderne byggeteknikk og lokale myndigheter om en kan klare det samme ved inngangen til et nytt århundre.

Kulturvernplanen for Søgne innebærer ikke bare vern, men også ny bruk av bygninger. Vern betyr i denne planen det samme som aktiv pleie, stell og videreutvikling, og tilpasning til eksisterende bygningsmiljø når en skal oppføre nybygg. En kommunal verneplan betyr at en har tatt standpunkt til hvilke miljøer en ønsker å ta vare på.

Noe av det viktigste med Kulturvernplanen er å få satt igang en prosess, der en via informasjon, faglig veiledning og økonomiske støtteordninger, får utviklet økt forståelse for de verdier som ligger i arven av bygninger og andre faste kulturminner.

Vern, pleie, videreutvikling, tilpasning, informasjon, kommunikasjon og samarbeid er de mest sentrale stikkordene i Kulturvernplanen for Søgne.

3. HOVEDMÅL

Hovedmålene, eller den overordnede målsettingen med kulturvernplanen for Søgne, kan kort sammenfattes slik:

Målet med kulturvernplanen er å bevare kulturminnene i sitt opprinnelige miljø, slik at de kan gi et naturlig bilde av bygdehistorien og være en naturlig del av folks hverdagsliv.

Kulturvernplanen skal sikre at bygningsarkitekturen, bygningsmiljøer og kulturminner i Søgne blir ivaretatt for bygdas innbyggere i dag og i framtiden.

Kulturvernplanen skal sørge for at det blir tatt hensyn til kulturvernspørsmål i all offentlig planlegging i kommunen.

Kulturvernplanen skal være et hjelpemiddel i arealplanlegging og behandling av bygge- og rivingssaker.

Planen skal i størst mulig grad være basert på frivillighet for den enkelte eier av kulturminner.

Kulturvernplanen skal øke forståelsen for bygningsvernet, og ved holdningsskapende virksomhet styrke interessen for kulturminnevernet i Søgne.

4. HISTORIKK

4.1
Kulturhistoriske utviklingstrekk

I eldre tid var det langt mer glissent mellom gårdene i Søgne enn hva som er tilfellet i dag. På hver gård (F.eks. Føreid, Lohne, Åros osv.) var bebyggelsen stort sett samlet på ett sted, som ofte ble kalt "heim-i-garen" eller noe lignende.

De fleste gårdene hadde nok opprinnelig bare ett bruk, men alt i middelalderen må vi regne med at gårder som Lunde, Eik, Sangvik, Klepland, Tofteland og Try var delt i flere bruk. Bruksdeling var det atskillig av både på 16- og 1700-tallet. Men på 1800-tallet ble det virkelig fart i oppdelingen. Likevel fortsatte folk å bygge på den gamle tomteplassen på gården.

Etter hvert ble derfor bebyggelsen på mange gårder, der bruksdelingen hadde vært stor, svært omfangsrik; nesten som en landsby. Hus til kanskje ti bruk ble plassert på og omkring den tomta som opprinnelig bare skulle være for ett bruk. Men så var det lange, øde strekninger før en kom til neste husansamling, eller klyngetun som en kan kalle det. Det var ikke greit å være mørkredd i de dager. Ikke var det veilys eller annen utendørs belysning. Talglys, kolelys eller skinn fra peisen kunne bare såvidt skimtes gjennom de små, grønne vinduene.

Ved utskiftningene, særlig fra 1860-årene, ble de gamle klyngetunene til dels oppløst. Brukere ble pålagt å flytte ut, slik at bebyggelsen mer enn før ble spredt over hele det området av bygda der det var dyrket jord. Men ofte var det ikke mer utflytting enn at en ennå, i alle fall inntil nylig, har kunnet se strukturen på det gamle tunet: rekketun som på Klepland, Tangvall, Berge og Sangvik, eller mer klyngeaktig som på Leire, Eik, Lohne, Stausland og Repstad. Nye gårdsbruk som ble etablert etter utskiftningene, la sjelden husene i eller ved det gamle tunet.

Omtrent samtidig med utskiftningene kom det også fart i bebyggelse som ikke hadde direkte med den gamle gårdsbebyggelse å gjøre. Det kom skolehus, og etter hvert bedehus, både her og der, men sjelden like ved de gamle tunene.

På Lunde kom det diverse bebyggelse som hører til et bygdesentrum: ny kirke og stor skole, gjestgivergård, tingstue, museum, ungdomshus, butikker, bedrifter. Høllen utviklet seg til et virkelig tettsted med innbyggere som sto helt på siden

av de gamle gårdssamfunnene. Oppover Hølleveien kom det "skipperhus", og på Klampen kom det en fortetning av hus der det bodde håndverkere og arbeidere. Det var særlig i de sentrale delene av bygda at bebyggelsen endret seg fra midten av 1800-tallet og fram mot vår tid. I utkantene, f.eks. på heigårdene, hadde bruksdelingen vært mindre og utskiftningene sjeldnere. Bortsett fra skolehusene, kom det lite bebyggelse som ikke hørte gårdssamfunnet til.

Langs kysten var det også liten endring i de få gårdssamfunnene som lå der. Ny-Hellesund, bygdas eneste uthavn, hadde hatt sin store ekspansjon på 1700-tallet og tidlig på 1800-tallet. Dette preger bebyggelsesmønsteret. Hus som ligner dem en finner i Ny-Hellesund, finnes også lenger øst i bygda; slik som på Vognsnes, i Romsviga og tidligere på Herøya.

Nytt på 1800-tallet var at det grodde opp mange små fisker- og sjømannshus like ved sjøen og til dels på øyer; på Langenes og i strøket rundt, på Borøya, på Okse og til dels rundt ytre Trysfjord og lenger vest. Så selv om den gamle bebyggelsen som kunne ses fra sjøen, langt på vei lå intakt, hadde det i tillegg kommet mange nye hus; hus uten løe og låve til.

Økning i folketall, endring i næringsstruktur og kommunikasjonsmønster, var viktige faktorer blant endringene i bebyggelsesmønsteret i Søgne. Dette kan en ikke gå nærmere inn på her, men bare understreke at endringene i samferdselen til lands og til vanns, utbyggingen av veinettet innenbygds og til nabodistriktene, samt de nye dampskipsrutene, betydde mye for bebyggelsen.

Hvordan så husene ut, hvilket preg hadde bebyggelsen i eldre tid ? Her er det mye vi ikke vet, dels fordi det ikke er undersøkt, dels fordi det ikke er kilder slik at vi kan finne det ut. Men litt er kjent. Vi kan her bare gå inn på enkelte eksteriørmessige trekk. Husenes preg har endret seg sterkt gjennom hundreårene, ikke minst i det ytre.

En besøkende på 1700-tallet ville utover gårdene stort sett finne lave, grå, umalte hus, - ofte tjærebredd, laftebygd, men med bordkledning ytterst. Som regel var det en-etasjes hus, men også ett og annet hus i to etasjer, særlig mot slutten av hundreåret. Små blyvinduer, og på nye hus vinduer med tresprosser, var vanlig. De fleste hus hadde rød takstein, men noen hadde også torvtak, og ett og annet bordtak eller spontak. Stuehusene hadde pipe. Jernovner (jernkakkel-ovner) fantes på gårdene alt fra 1600-tallet. Men nesten på hvert bruk var det også eldhus, som regel med åpen åre og ljore i taket. Eldhuset sto like ved, eller var bygd sammen med stua. På de fleste brukene var det også bu (stolpebu eller stabbur) i en etasje, gjerne med et lite loft. I bua oppbevarte en korn og annen mat.

Det en besøkende fra vår tid kanskje særlig ville legge merke til på 1700-tallet, var alle uthusene. Sammenbygde uthus slik som nå, forkom nesten ikke.

På et vanlig bruk ville det gjerne være et hus med to løer og treskelåve mellom i en etasje, fjøs til kyr, sauefjøs og eventuell stall hver for seg.

Sommerfjøs og noen utløer i utmarka hørte også til et vanlig gårdsbruk. Kvern, smie, badstu (kjone), sjøbu osv. kom i tillegg, men slike fantes ikke på hvert bruk. Enkelte steder hadde en kanskje fått jordkjellere til å ha poteter i, helt sist i hundreåret. Kjeller under stua var uvanlig.

I Ny-Hellesund og enkelte andre steder langs kysten, ville husene ha sett annerledes ut; store to-etasjes hus, rødmalt med teglsteinstak og med forseggjort, murt brygge.

Først på 1800-tallet ville en i Ny-Hellesund og andre steder langs kysten, finne husene malt i mange slags farger; engelskrødt, lyserødt, okergult og blått, og kanskje ett og annet i den dyre hvite fargen.

Hvis de brukte hvitt, malte de ofte bare forsida i den fargen. Baksida var rød eller oker, eller kanskje umalt. Enkelte våningshus i Ny-Hellesund var tjærebredd, ennå så seint som i 1820-åra. Ellers i bygda ville en finne enkelte bondestuer malt i rødt eller oker.

Dobbelhøgda hus var blitt mer vanlige, ofte av den kjente symmetriske typen med dør i midten og vinduspar på begge sider. Kjøkken med skorstein begynte å gjøre eldhusene overflødige, men eldhus med åpen åre fantes enkelte steder helt inn i dette århundret. Det var en tendens til sammenbygging av uthusene, for eksempel ved å ha fjøs, skåle og løe i første etasje, løe (gjennom to etasjer), treskelåve og trev i annen etasje, med eller uten låvebru.

Hvis en flytter seg fram til ca år 1900, ville et av de viktigste nye trekkene være sveitserhusene med sine store vinduer, kvist og utskårne detaljer på veranda og andre steder. De var ofte malt i mørk og lys oker og andre dype farger. Men ellers var hvitmalingen i ferd med å slå gjennom over alt, selv om ett og annet gammelt hus ennå hadde rød eller oker farge. Uthusene var vanligvis ikke malt. Men det var nå vanlig å sette opp uthus som rommet alle funksjoner i en bygning. Disse husene var derfor store, men tok likevel mindre tomteplass enn det alle de gamle uthusene hadde gjort. Overdekt kvi - eller gjødselkjeller - tok til å bli vanlig.

Under våningshusene ble det gjerne laget kraftige murer og god kjeller, der en til dels spiste på varme sommerdager. "Bryggerhus" med skorstein og bakerovn i kjelleren var ikke uvanlig.

Lenger opp i tid skal en ikke gå her. Men et annet perspektiv skal legges i noen få linjer: På flere punkter finner en at nye ting kom først til bebyggelsen langs sjøen, særlig i Ny-Hellesund som hadde mange like trekk med by-bebyggelse. Dernest kom det nye til slettegårdene, og endelig til de øvre og indre gårdene.

Vi kan se det på skikken med maling av hus, på innføring av takstein, på bruk av eldhus osv. Dette har nok sammenheng med det vanlige tilsiget av kulturimpulser; først til kyst og byer, så lenger og lenger innover.

Men det kan også ha andre årsaker; kommunikasjoner som gjorde det lett å losse hollandsk teglstein på brygga i Ny-Hellesund, mens heigårdene ikke hadde vei. Der var det til gjengjeld rikelig med trevirke, slik at maling ikke var så nødvendig. Der var det også mindre værhardt, slik at ekstra beskyttelse ikke var så nødvendig.

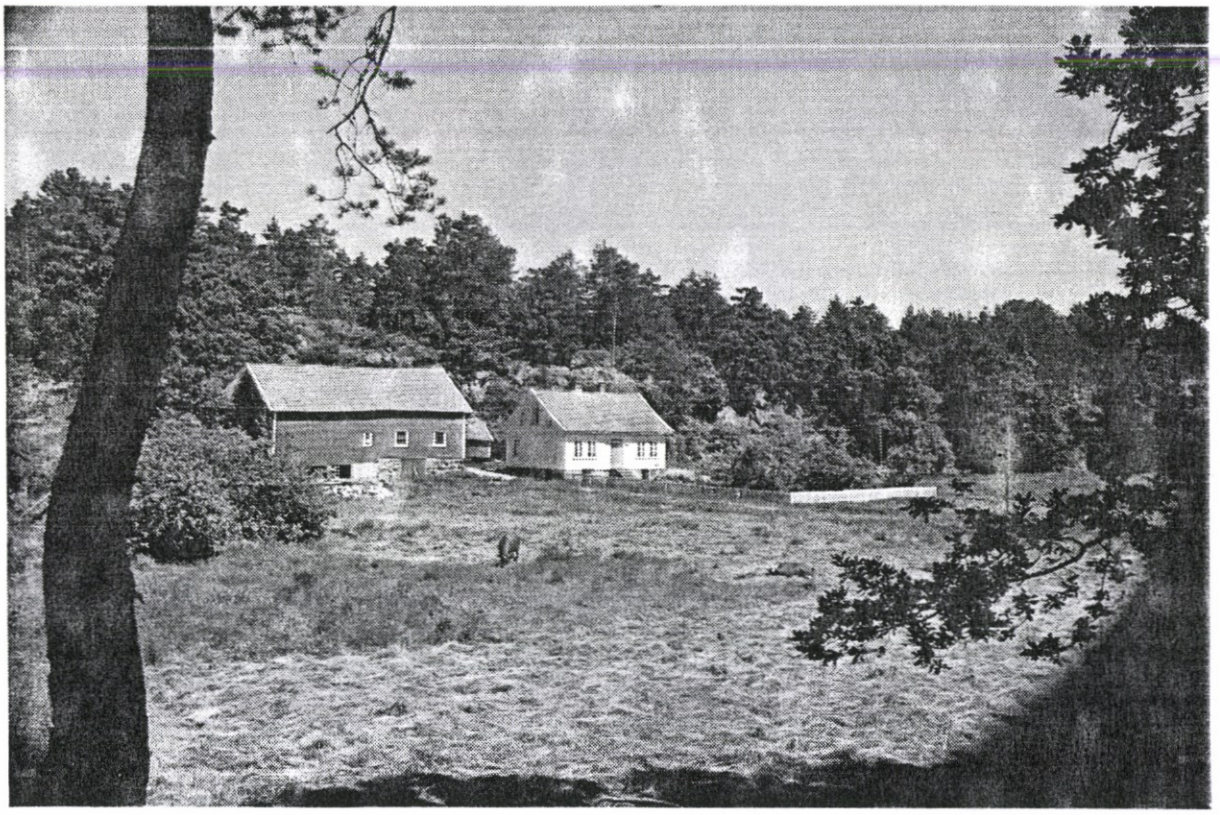

Gårdsanlegg på Hallandvik. Typisk eksempel på gårdsanlegg fra slutten av 1800-tallet. (Foto: T.L.Tønnessen)

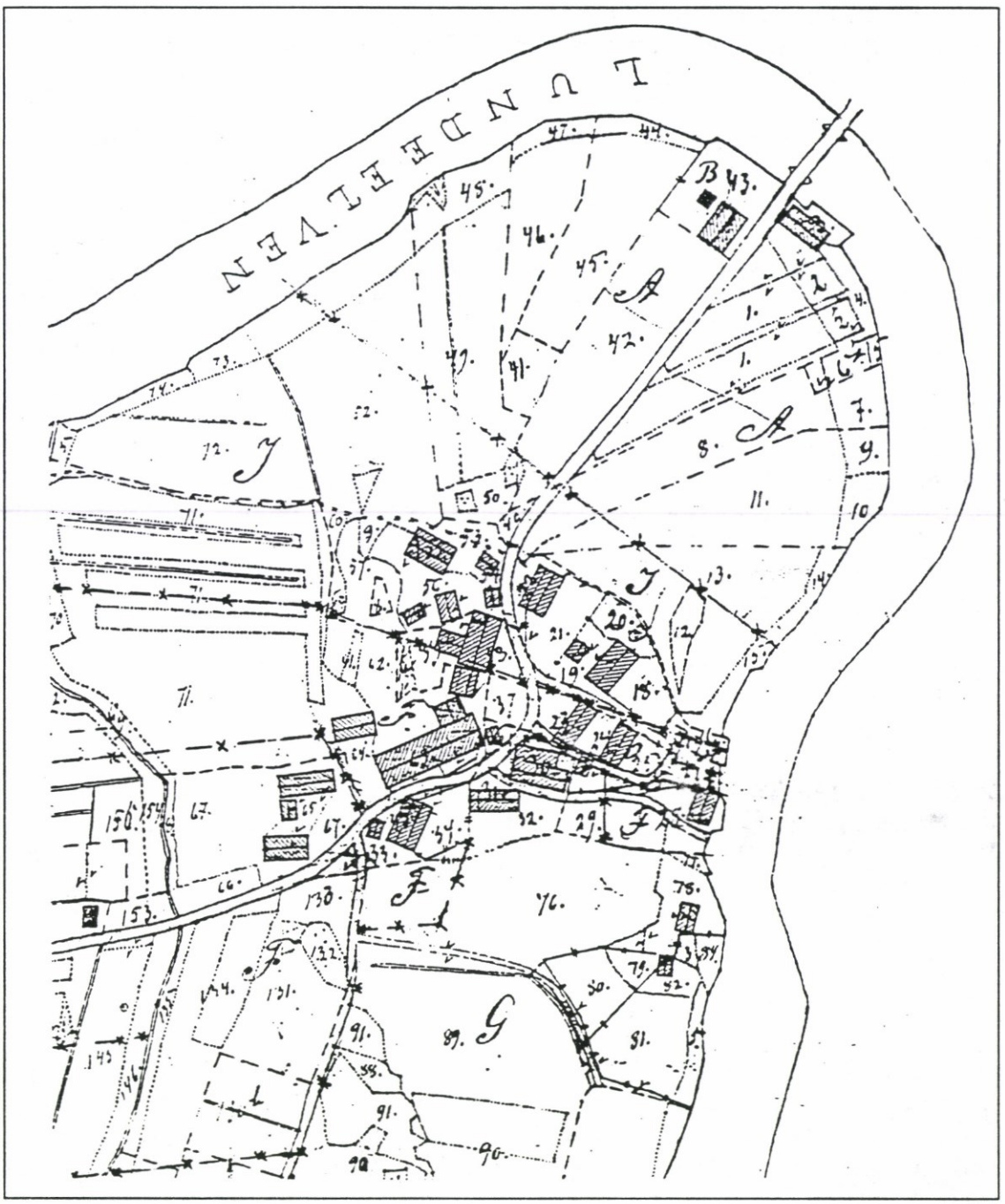

Eksempel på klyngetun. Utskiftningskart fra Leire (Gnr 29). Kopi av utskiftningsprotokoll fra 1883.

4.2
Bygningshistoriske utviklingstrekk

Fra perioden 1600-1940 finner vi i dag stort sett bolighus, og det er her vi finner de klareste stiltrekk i utforming og detaljering. Uthus og andre enkle bygninger har ofte blitt fornyet og ombygget, selv om stabburet/matbua svært sjelden ble ombygget.

Fra 1600 og langt inn på 1800-tallet, er bygningsmassen i kystsonen sterkt påvirket av byggestilen og arkitekturen på kontinentet. Boligens planmessige og tekniske hovedstruktur har likevel endret seg lite. Endringene kom først med innføringen av "Sveitser-stilen" omkring 1900. Før dette var det varianter av midtgangshusene som dominerte.

Stilpåvirkningen kommer først og fremst til uttrykk i detaljeringen av og omkring vinduer, hovedinngangsdør, ytterkledning og gesimser, samt i interiøret. Enkelte bygninger har gjennomgått en eller flere ombygginger i forbindelse med istandsetting, eller for å gjøre huset mer tidsmessig. Vi har derfor bygninger med flere forskjellige stilarter. Som regel finner vi de yngste stiltrekkene i hovedfasaden. Eldre vinduer eller dører fra boligen, finner vi av og til igjen i uthus og sjøbuer.

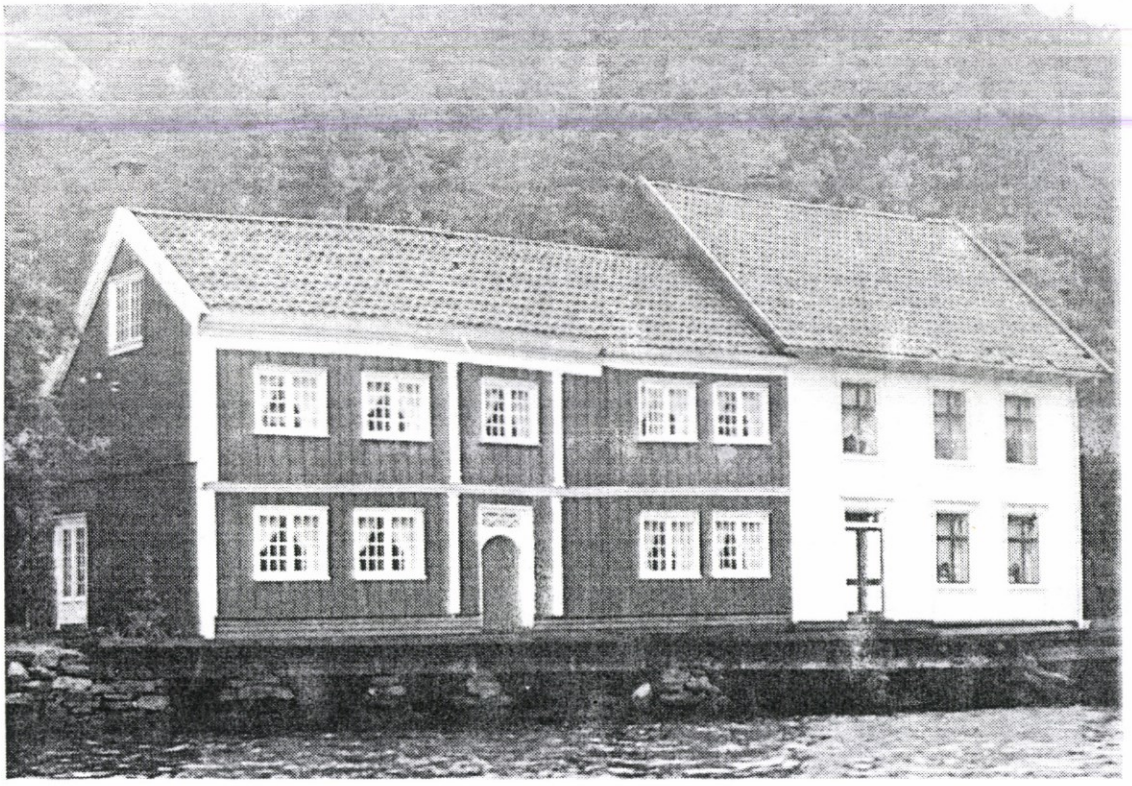

Gjestgiveriet i Ny-Hellesund. Venstre del av bygningen har tydelige barokke detaljer i vindus- og dørutforming, listverk og den typiske utkragingen i hovedfasaden. Huset ble fredet i 1920-årene. (Foto: Fylkeskonservatoren i Vest-Agder.)

"Det typiske Sørlandshuset"

Det bildet vi har av det typiske Sørlandshuset, eller skipperhuset, er oftest et noe staselig hvitmalt hus som speiler seg i sjøen, med smårutede vinduer og med inngangspartiet sentralt plassert på hovedfasaden.

Den typiske bebyggelsen langs sørlandskysten, og i Søgne, er mye mer enn dette. Likevel er det visse felles særtrekk som preger oppbyggingen av de fleste bolighus som er bygget fra 1700-tallet og fram mot 1900.

Grunnplanet var ofte konstruert som to laftekjerner på hver side av en hovedinngang fra sjøsida - datidens hovedferdselsåre. Disse laftekjernene var ofte den mest forseggjorte og best bygde delen av huset.

På baksiden av laftekjernene/huset ble det bygget kammers, kjøkken og bislag. Disse rommene var som regel bygget av bindingsverk som ble kledd både utvendig og innvendig. Adkomsten til 2. etasje eller loftet, skjedde oftest via trapp i midtgangen.

Hvis økonomien var dårlig, eller behovet for plass ikke var spesielt stort, bygde en av og til bare en laftekjerne med inngang og kjøkken på siden. Disse bygningene ble i noen tilfeller påbygd med ekstra laftekjerne, slik at en på et senere tidspunkt fikk et fullverdig midtgangshus. Det finnes også eksempler på at hus med to laftekjerner har blitt delt, f.eks. mellom to brødre, og at den ene så har flyttet sin halvdel til en annen tomt.

Det litt store våningshuset/skipperhuset med to etasjer i hovedfasaden og stort sett en etasje på baksiden, er også bygd over samme lest. Eilert Sundt omtaler det som "den Mandalske Stueform", og det finnes noen få eksemplarer. Det karakteristiske ved denne hustypen er to etasjer i hovedfasaden, mens baksiden trekkes ned til en etasje. Bygningen får derfor en lett gjenkjennelig skjev gavl. Disse husene er også bygd opp med to eller flere laftekjerner. Huset har stuer på hver side av hovedinngangsdøren. Mot baksiden finner vi rom med lavere status som kammers, bislag og kjøkken. På Berge er et eksempel på en slik bygningstype. Slike hus ble bygget fra 1600-tallet og fram mot 1800-tallet.

Paneling, fargebruk, detaljering og utforming av vinduer og dører, har variert en del i takt med de ulike stilepokene på kontinentet. Ny teknologi og nye produkter har også hatt innvirkning på byggemåten.

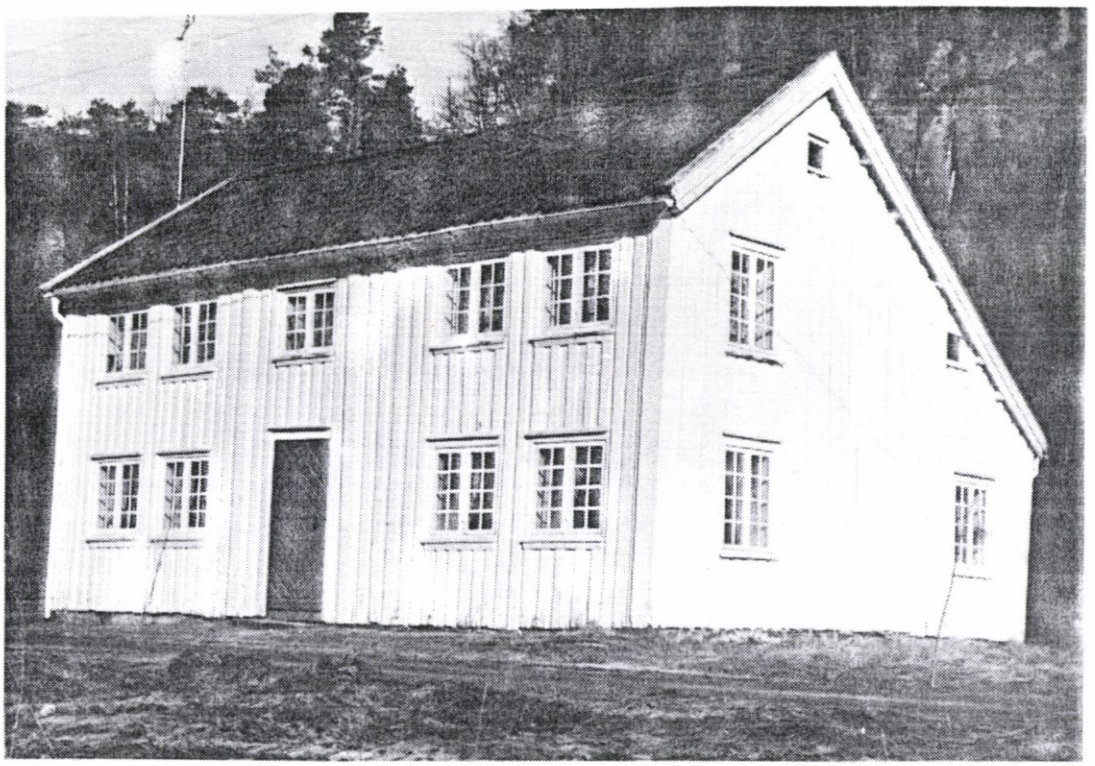

Dette huset står på Berge, og kan være et typisk eksempel på det vi her omtaler som "Sørlandshus" og "den Mandalske Stueform". Laftekjernene på hver side av inngangen er bygget opp i to fulle etasjer. Konstruksjonen på baksiden av laftekjernene er av en lettere type, og kan ha gjennomgått endringer gjennom tidene, etter som behovene endret seg. Laftekjernens hjørner (novene) markeres ofte i fasaden med et bredere påbord. (Foto: A. Håverstad.)

Perioden 1600 - 1810

Det er få tidstypiske hus fra denne perioden fordi de fleste bygningene har gjennomgått endringer i større eller mindre grad.

Stilhistorisk var bygningene i denne perioden preget av stilartene Barokk, Rokokko og Louis-seize.

Langfeldts hus ved Olavsundet i Ny-Hellesund er en bygning med barokk-elementer. Dette kan vi blant annet se i utkragingen av 2. etasje. Dette er en detalj som trolig er lånt fra bindingsverkshus på kontinentet. Andre typiske detaljer er stående profilert ytterkledning og vinduer i blyglass. Senere også med rammer av tre som er inndelt med 3 ruter i bredden og 4 i høyden. En finner også eget overlysvindu over en dør med utvendig sterkt profilert panel, f.eks. i fiskebeinsmønster.

Boligen er oftest bygd opp av to sammensatte laftekjerner i en eller to etasjer. Hus med takvinkler under 20° kan opprinnelig ha vært tekket med torv.

Rokokko og Louis-seize stilen er det få eksempler av i Søgne i dag.

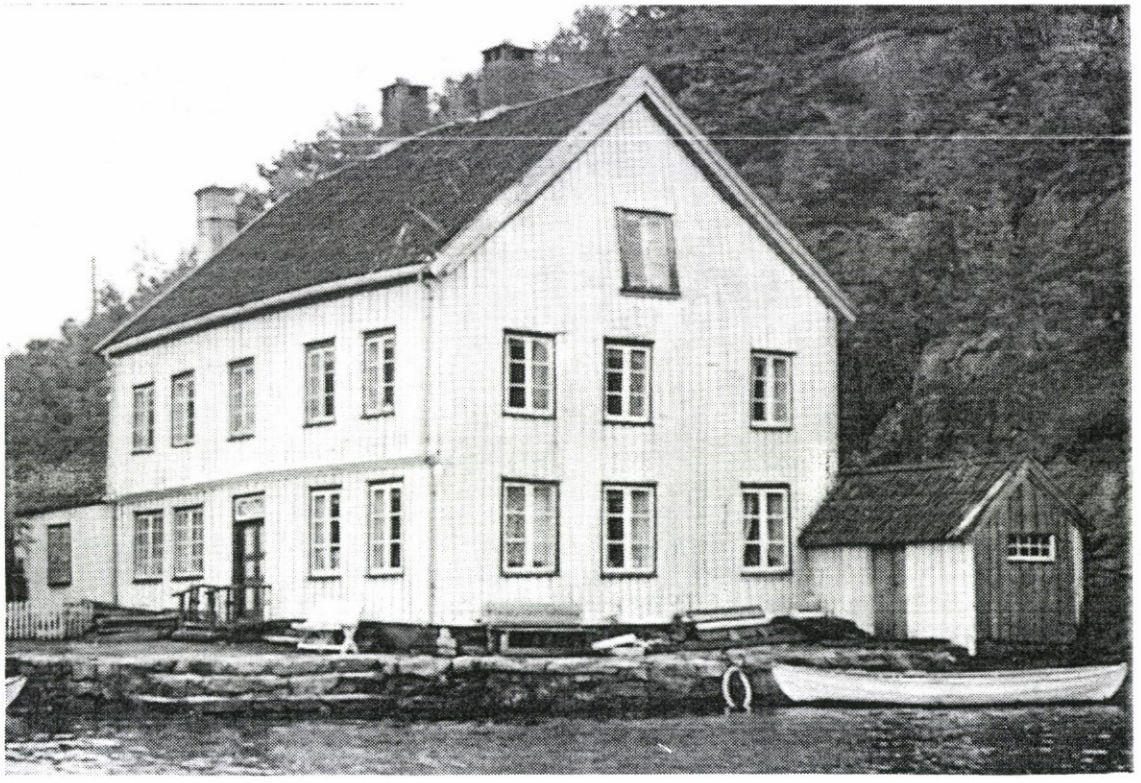

Langfeldts hus i Ny-Hellesund er et typisk eksempel på store bolighus fra denne perioden. Vinduene er trolig skiftet en gang i slutten av forrige århundre. Opprinnelig har det trolig vært blyglassvinduer med små ruter. Utkragingen av andre etasje er tidstypisk. (Foto: Fylkeskonservatoren i V.-Agder.)

Perioden 1810 - 1890

Det finnes flere hus fra denne perioden. Bygningene preges av knappe takoverheng i gavl og på langvegger. Ofte har bygningene liggende profilert kledning i hovedfasaden, mens de andre veggene har stående kledning.

Vinduene er 6-, 12- eller 16-delte med to vindusrammer, eller i noen få tilfeller såkalte "Engelske skyvevinduer". Disse er sjeldne her i landet. Det finnes eksempler langs sør- og vestlandskysten.

Stilarten som dominerer i denne perioden er Empire. Den er opprinnelig skapt i Napoleons Frankrike, med motiver fra Pompeii og Egypt. Den norske varianten av stilarten har som regel blitt inspirert og påvirket via England og Danmark.

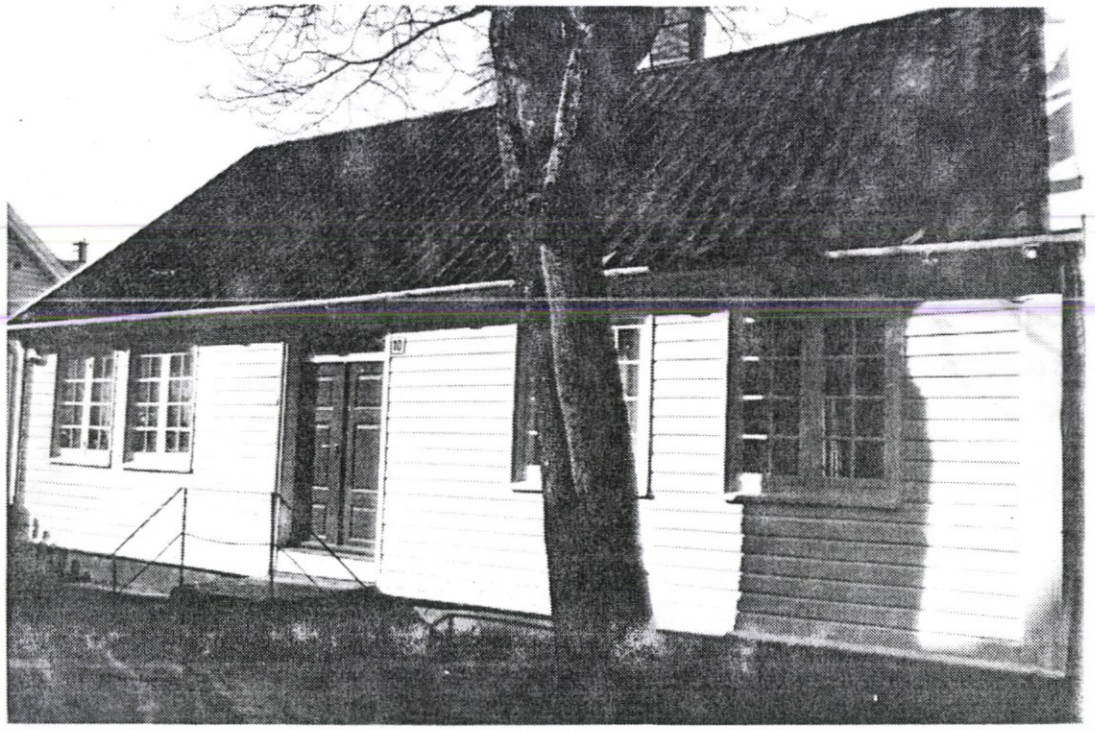

Høllegata 10. Trolig bygd i perioden 1820 - 1860 og utformet i tråd med datidens byggemote. Huset er et særdeles velbevart eksempel fra denne perioden. (Foto: A. Håverstad.)

Mot slutten av perioden, fra 1860 til 1890, skjer det en videreføring av empirestilen. Uttrykket er noe frodigere med større takutstikk som ofte har falske bjelkehoder som en dekorasjon. 6-delte vinduer og to-fløyers inngangsdør med tre fyllinger i hver, er typisk. Belistninger blir frodigere, og liggende profilerte ytterkledningsbord finner en hele veien rundt huset.

Det ble bygget mye i denne perioden, blant annet som et resultat av høykonjunktur i 1850- og 1870-årene. I vår landsdel var det vanlig med rekke- og klyngetunbebyggelse. Lov av 1857 om utskiftninger, sterk befolkningsøkning og ønske om nye driftsformer, førte til overgang fra rekke-/klyngetun til frittliggende gårdsanlegg.

Fremdeles er det vanlig med to laftekjerner, en på hver side av hovedinngangen, og kjøkkenet plasseres i forlengelsen av midtgangen på baksiden av huset. Som regel finner en bislag og kammers på hver sin side av kjøkkenet. Trapp opp til loftsetasjen er plassert i midtgangen.

Dette huset som står ved Verven i Høllen, er et typisk eksempel på boliger fra andre halvdel av forrige århundre. Detaljeringen blir mer frodig, spesielt i gesimser og rundt vinduene. Vindusdelingen endres slik at man får tre glass i hver vindusramme, og husene har nesten uten unntak liggende panel. (Foto: A. Håverstad)

Perioden 1890 - 1920

Sveitserstilen gjør sitt inntog, og det blir vanligere med typetegninger. Perioden domineres også av store endringer i byggeteknikk og planløsninger. Stående plank i et rammeverk etableres som en vanlig byggemåte.

Samtidig opplever en flere eksempler på en ny planløsning som har to tilstøtende stuer, uten midtgang, i hovedfasaden. Inngangen flyttes da til gavlveggen. Kjøkkenet plasseres fremdeles som det midterste av tre rom på baksiden av huset, men de to andre rommene blir nå et kammers og en gang, med trapp opp til 2. etasje.

Utsmykkingen blir enda frodigere og preges ofte av snekkerglede (løvsagarbeider). Kledningen i 1. etasje er liggende staffpanel som også kalles "pølsepanel". I 2. etasje benyttet man ofte stående panel som ble spisset i nedkant. Overgangen fra liggende til stående kledning markeres med en forseggjort belistning.

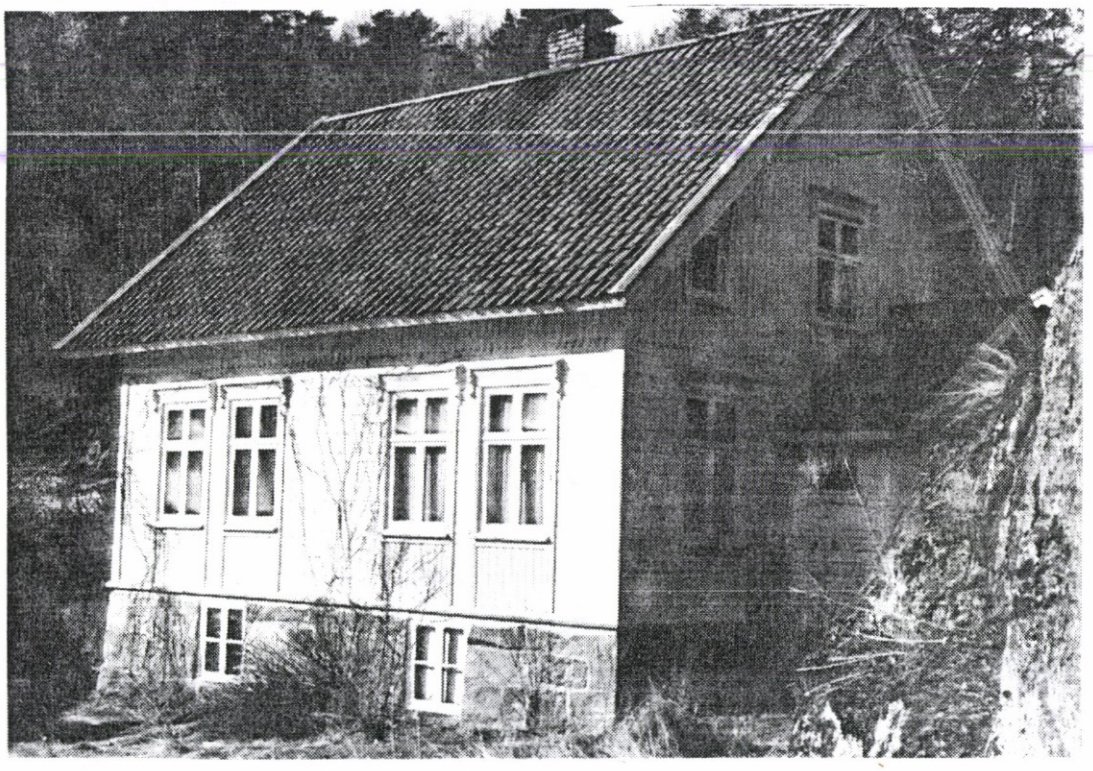

Bolighus på Ormestad. Fint eksempel på liten Sveitserstil-bygning med korsplan. Fra perioden omkring århundreskiftet. (Foto: T.L. Tønnessen)

Sveitserstilens "snekkerglede" kommer tydelig til uttrykk i verandaen på dette staselige huset i Hølleveien. Her er ytterveggene bygget av sementblokker, noe som var sjeldent i Søgne i denne perioden. (Foto: A. Håverstad)

Perioden 1920 - 1940

Jugend-stilen er framtredende i første del av denne perioden, og er representert i noen hus fra 1920-årene. Vinduene har ofte inndeling med små ruter i de øverste rammene, mens de nedre rammene har hele glass. I vinduer med en 3-deling i bredden, kan det miderste ha en svakt buet overkant.

Det blir enklere detaljering av kledning og mindre dekor omkring vinduer. Planløsning og byggesystemet er svært likt sveitserhusets.

Dette huset på Lastad er et av noen få hus i kommunen som er bygd med detaljer inspirert av jugendstilen. Her kommer dette til uttrykk i vindusinndelingen og den avrundede utformingen i gavlen på tilbygget. (Foto: A. Håverstad)

Utover i 1920-årene gjør Funksjonalismen sitt inntog. Bredlands hus på Klepland er et fint eksempel på denne stilarten. Vinduene utformes som to- og tre-fags vinduer med hele glass. En har liggende kledning uten profiler, og kledningen gjæres ofte i hushjørnene. Det er vanlig med papptekket pyramidetak og liten takvinkel.

Bredlands hus på Klepland er et typisk eksempel på en norsk tolkning av funksjonalistiske boliger, fra 1930-årene. Legg spesielt merke til vinduenes utforming og plassering, kledningen og den klare kubiske hovedformen.
(Foto: A. Håverstad)

Det finnes også mange eksempler på mer tradisjonelt oppbygde hus fra 1930-årene som henter sin inspirasjon fra funksjonalismen. Planform og byggemetode kan i noen tilfeller ha fellestrekk med tidligere jugend- eller sveitserstilhus, men det nyttes enkel kledning, to- eller tre-fags vinduer uten oppdeling m.v. Takvinkelen er bratt (ca 38° - 42°) og det bygges ofte låvekvist for å utnytte loftsetasjen bedre. Taket er som regel dekket med betongstein. I Søgne ble mange av disse bygningene tegnet av Rudolf Njerve, og har derfor ofte fått navnet Njerve-hus.

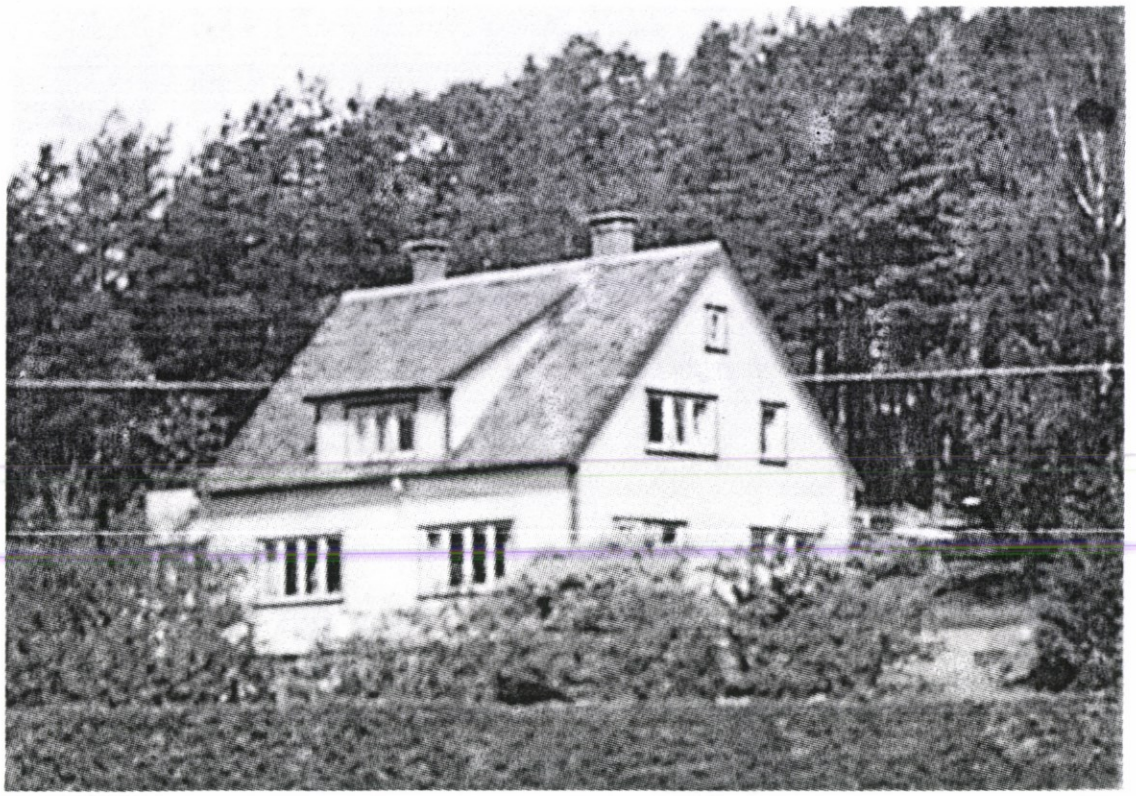

Rudolf Njerves hus ved Hølleveien, bygd i 1936, er representant for en byggestil som var vanlig i Søgne fra slutten av 1930-årene og fram til omkring 1960. Den flate låvekvisten, flat betongtakstein, liggende kledning og to- og tre-fags vinduer uten ytterligere inndeling, er typiske detaljer. (Foto: Eier)

5. REGISTRERINGER

5.1
Presentasjon av SEFRAK-registreringer med tre eksempler fra Borøya

SEFRAK er en forkortelse for:
"Sekretariatet for registrering av faste kulturminner".

Registreringen er gjennomført i regi av Fylkeskonservatoren. Finansieringen har skjedd i samarbeid mellom den enkelte kommune og staten. Arbeidet har pågått i over 10 år, men det er likevel få kommuner som er ferdig gjennomregistrert, Søgne er en av dem. I Søgne ble registreringen gjennomført i tiden 1979-1982.

Registreringen kan deles inn i fire hoveddeler:

REGISTRERINGSSKJEMAET inneholder opplysninger om objektets type, eier, eiendomsbetegnelse, opprinnelig bruk (hus, hummerpark, fortøyningsbolt,steingjerder mm.), nåværende bruk, teknisk tilstand, byggherre, m.m.

SKISSE- OG OPPMÅLINGSDEL der det foretas en enkel oppmåling, og utarbeides en skisse som viser planløsning og hovedmål.

FOTOGRAFIER tas fra fire sider. I tillegg fotograferes viktige detaljer, og en fotograferer objektet i omgivelsen (f.eks. hus/kulturlandskap).

KARTFESTING Kulturminnene blir avmerket på økonomisk kartverk i målestokk 1:5.000.

Registreringsskjemaet inneholder kun "verdinøytrale" opplysninger. Det er ikke foretatt noen vurderinger av verneverdi eller verneprioritet. Dette er både en styrke og en svakhet. Styrken ligger i at de som har registrert materialet selvfølgelig har sine mer eller mindre subjektive vurderinger. Disse kan være basert på egne meninger, eller de "faglige verneverdier" som var dominerende mens registreringsarbeidet ble gjennomført. Ved å registrere og etablere en mest mulig objektiv databank, unngår en disse forholdene.

Svakheten er at en ved utarbeidelse av verneplaner, kommunal verneprioritet, og behandling av enkeltsaker, likevel må gjennomgå innsamlet materiale for å foreta en prioritering. Det er også en ulempe at en, inntil opplysningen blir tilgjengelig på data, må benytte seg av en kodebok for å lese det vesentligste av opplysninger fra SEFRAK-skjemaet.

De påfølgende sidene viser eksempler på tre forskjellige SEFRAK-registrerte bygninger fra Borøya.

UTDRAG FRA SEFRAK-SKJEMA - BORØYA, GNR. 25, BNR. 20

Denne siden inneholder et utdrag av de viktigste opplysningene som er hentet fra SEFRAK-skjemaet for dette objektet.
Også kartdelen har vært til nytte ved lokalisering av objektetene.

OBJEKT	BOLIGHUS
EIER (tittel, navn, postadresse)	ÅNKER BORØY, 4633 BORØY
BRUKER (tittel, navn, postadresse)	—"— —"—

1	KORTARKIV-NUMMER	V	Kommunenummer 1018	Registreringskrets nummer 003	Hus løpenummer 006
7	MATRIKKEL-BETEGNELSE	V	Gardsnummer 00025	Bruksnummer lav. 0020 høy.	Undernummer (feste- m.m.) lav. høy.
			Annen matrikkelbetegnelse (bare for eiendommer utenfor landsmatrikkelen)		
8	BYGNINGSNUMMER (fylles ikke ut)				
9 10	EIENDOMMENS NAVN, DIALEKT/OFFISIELT	V	Dialektform: NORDLI	V	Offisiell form: NORDLI
11	EIENDOMMENS VEG-/GATEADRESSE	V	Veg-/gatenavn 4633 HØLLEN, BORØY		Veg-/gatenummer og -bokstav laveste høy.
12	OPPRINNELIG FUNKSJON (FORMÅL)	V	Lokal betegnelse på huset		Merknad
			Kode 1	2 3 4	
13	NÅVÆRENDE FUNKSJON (FORMÅL)	V	Kode 1 1111	2 3 4	Merknad
14	OPPRINNELIG SOSIAL MILJØSAMMENHENG	V	1. Embetsverk m.m.	2. Næringsdrivende 6	3. Tjenestemenn m.m. — Merknad: FISKER
28	TIDFESTING/ BYGGEÅR	V	Tidskode 191	Merknad: PÅBEGYNT 1914, FERDIG 1917	
29	TILBYGGING/ OMBYGGING	X	Tidskode 1	2 3	Merknad
30	FLYTTING	X	Tidskode 1	2 3	Merknad
31	REVET/BRENT/ FALT I RUIN	X	Tidskode	Merknad	

41	V	BYGGHERRE: BERNT ANDREASSEN
42	V	BYGGMESTER/ARKITEKT: JØRGEN OLSEN BORØY
43	V	ANDRE OPPLYSNINGER: BAKEROVN I KJELLEREN I TEGLSTEIN. BYGGHERRE VAR FAR TIL NÅVÆRENDE EIER. BYGGMESTEREN VAR FRA BORØYA, OG HAR BYGD DE FLESTE HUS PÅ ØYA. BRUKET ER SKILT UT FRA GNR. 25, BNR. 1 (NÅ BNR. 47) [REG.NR. 1018/03/01] NÅV. EIER ER FISKER

UTDRAG FRA SEFRAK-SKJEMA - BORØYA, GNR. 25, BNR. 22

Denne siden inneholder et utdrag av de viktigste opplysningene som er hentet fra SEFRAK-skjemaet for dette objektet.
Også kartdelen har vært til nytte ved lokalisering av objektetene.

OBJEKT	BOLIGHUS
EIER (tittel, navn, postadresse)	OLA JØRGENSEN, 4633 HØLLEN
BRUKER (tittel, navn, postadresse)	—"— —"—

1	KORTARKIV-NUMMER	V	Kommunenummer 1018	Registreringskrets nummer 003	Hus løpenummer 035
7	MATRIKKEL-BETEGNELSE	V	Gardsnummer 25	Bruksnummer lav. 22 høy.	Undernummer (feste- m.m.) lav. høy.
			Annen matrikkelbetegnelse (bare for eiendommer utenfor landsmatrikkelen)		
8	BYGNINGSNUMMER (fylles ikke ut)				
9 10	EIENDOMMENS NAVN, DIALEKT/OFFISIELT	V	Dialektform NYBO	V	Offisiell form NYBØ
11	EIENDOMMENS VEG-/GATEADRESSE	V	Veg-/gatenavn 4633 HØLLEN, SØGNE		Veg-/gatenummer og -bokstav laveste høy.
12	OPPRINNELIG FUNKSJON (FORMÅL)	V	Lokal betegnelse på huset		Merknad
			Kode 1: 111	2	3 4
13	NÅVÆRENDE FUNKSJON (FORMÅL)	V	Kode 1: 311	2	3 4 Merknad
14	OPPRINNELIG SOSIAL MILJØSAMMENHENG	V	1. Embetsverk m.m.	2. Næringsdrivende: 6	3. Tjenestemenn m.m. Merknad: FISKER OG SNEKKER
28	TIDFESTING/ BYGGEÅR	V	Tidskode 191	Merknad 1920	
29	TILBYGGING/ OMBYGGING	X	Tidskode 1: 193	2	3 Merknad: SKIFTET VINDUER I 1970 ÅRENE
30	FLYTTING	X	Tidskode 1	2	3 Merknad
31	REVET/BRENT/ FALT I RUIN	X	Tidskode	Merknad	

41	V	BYGGHERRE: JØRGEN OLSEN
42	V	BYGGMESTER/ARKITEKT: JØRGEN OLSEN
43	V	ANDRE OPPLYSNINGER: BAKEROVN I TEGLSTEIN I KJELLEREN BRØNN I KJELLEREN HISTORIKK OG BRUKSHISTORIE, SE 1018/02/041 13) EIER HAR FLYTTET TIL HØLLEN, OG HAR HUSET PÅ BORØYA SOM FERIEBOLIG. PLANLØSNING MANGLER - EIER IKKE TILSTEDE.

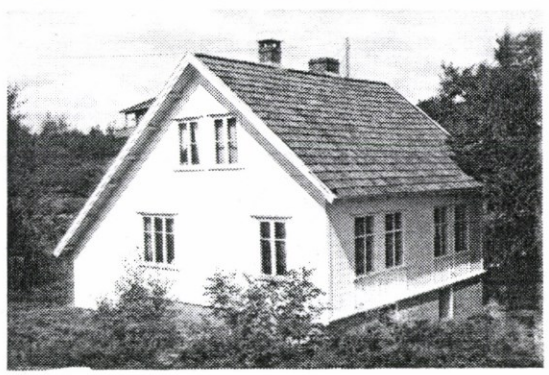

UTDRAG FRA SEFRAK-SKJEMA - BORØYA, GNR. 25, BNR. 2

Denne siden inneholder et utdrag av de viktigste opplysningene som er hentet fra SEFRAK-skjemaet for dette objektet.
Også kartdelen har vært til nytte ved lokalisering av objektetene.

OBJEKT	BOLIGHUS
EIER (tittel, navn, postadresse)	OLA PEDERSEN BORØY, HEFTENES
BRUKER (tittel, navn, postadresse)	—"— —"—

1	KORTARKIV-NUMMER	V	Kommunenummer 1018	Registreringskrets nummer 003	Hus løpenummer 016

7	MATRIKKEL-BETEGNELSE	V	Gardsnummer 00025	Bruksnummer lav. 0002 høy.	Undernummer (feste- m.m.) lav. høy.
			Annen matrikkelbetegnelse (bare for eiendommer utenfor landsmatrikkelen)		
8	BYGNINGSNUMMER (fylles ikke ut)				
9 10	EIENDOMMENS NAVN, DIALEKT/OFFISIELT	V	Dialektform SVANEVÅG	V	Offisiell form SVANEVÅG
11	EIENDOMMENS VEG-/GATEADRESSE	V	Veg-/gatenavn 4633 HØLLEN, BORØYA		Veg-/gatenummer og -bokstav laveste høy.
12	OPPRINNELIG FUNKSJON (FORMÅL)	V	Lokal betegnelse på huset		Merknad
			Kode 1: 111	2	3 4
13	NÅVÆRENDE FUNKSJON (FORMÅL)	V	Kode 1: 312	2	3 4 Merknad: LEIES UT TIL SOMMERGJEST
14	OPPRINNELIG SOSIAL MILJØSAMMENHENG	V	1. Embetsverk m.m.	2. Næringsdrivende: 6	3. Tjenestemenn m.m. Merknad: LOS I TILLEGG

28	TIDFESTING/ BYGGEÅR	V	Tidskode 180	Merknad: ca 1800 →	
29	TILBYGGING/ OMBYGGING	V	Tidskode 1: 184	2: 193	3 Merknad: 1888 OG 1960 ÅRA
30	FLYTTING	X	Tidskode 1	2	3 Merknad
31	REVET/BRENT/ FALT I RUIN	X	Tidskode	Merknad	

41	V	BYGGHERRE: BERNT.....? (ANDREASSEN ??)
42	O	BYGGMESTER/ARKITEKT
43	V	ANDRE OPPLYSNINGER: HUSET SKAL OPPRINNELIG HA VÆRT ET 2 ETG. "SØRLANDSHUS" I TØMMER, MEN SKAL AV EN ELLER ANNEN GRUNN BLITT DELVIS REVET I 1880, SLIK AT BARE GRUNNMUREN OG KJØKKENET STOD IGJEN AV DET GAMLE HUSET. KJØKKENET ER SÅLEDES TØMMER, MENS RESTEN AV HUSET ER REISVERK (M. BORDFYLL?) HUSET BLE SAMTIDIG OMGJORT TIL 1½ ETG. HUSET BLE TILBYGD MOT ØST I 1960 ÅRA AV NÅVÆRENDE EIER. NYLIG FLYTTET NÅV. EIER TIL FASTLANDET, MEST PÅ GRUNN AV AT UNGENE FIKK FOR LANG SKOLEVEI. JFR. 1018/03/015

5.2
Faglig grunnlag for forslag om bevaring av bygninger og andre faste kulturminner i Søgne

Som en del av planarbeidet har det vært nødvendig å utarbeide egne lokale kriterier for verneverdi.

Innledningsvis har en overført en del sentrale opplysninger fra SEFRAK-skjemaet til det nye skjemaet for verneverdi.

Et hus blir så vurdert i forhold til åtte delvurderinger. Ut fra en helhetsvurdering gir en så, f.eks. et hus, en verneverdi som enkeltobjekt. Dessuten gir en huset en verneverdi som et enkeltobjekt i miljøsammenheng.

Skalaen som brukes, går fra 0 til 4.

4 = Svært høy verneverdi.
3 = Høy verneverdi.
2 = Middels verneverdi.
1 = Lav verneverdi.
0 = Liten eller ingen verdi i vernesammenheng.
0 er bare brukt i tilfeller der lite, eller nær sagt ingenting, av det opprinnelige vises.

5.2.1
Delvurderinger for verneverdi

TEKNISK TILSTAND. 4 betyr at objektet er i perfekt stand. 3 innebærer at det bare er nødvendig med vanlig vedlikehold. 2 forteller at det er nødvendig med ekstraordinært vedlikehold for å oppnå tilfredsstillende tilstand. 1 innebærer at det er nødvendig med omfattende påkostninger ved en rehabilitering/istandsetting. O betyr at det bare er mindre rester igjen av objektet, f.eks. en ruin.

GRAD AV OPPRINNELIGHET forteller hvilken grad en har beholdt opprinnelig form og utseende. Dersom det i årenes løp, bare er foretatt normalt vedlikehold, gir dette 4 på verdiskalaen.

TYPISKHET forteller om objektet er karakteristisk for en bestemt tidsepoke, et geografisk område, en bestemt hustype e.l.

SJELDENHET gir høy verneverdi til objekter som en har få eksempler igjen av, eller som var unike også den gang de ble bygget/skapt.

ARKITEKTONISK VERDI gir en ut fra en vurdering av estetiske kvaliteter, proporsjoner, plassering (sammenheng med andre bygninger og kulturlandskap), materialbruk m.m.

FORTELLENDE VERDI gis dersom objektet formidler en utviklingsprosess, eller en enkelt bygningsmessig nyskaping. Dette kan komme til uttrykk i forskjellige vindustyper og ulik ytterkledning, på et og samme hus. En kan også finne en ny teknisk løsning, eller en byggemetode som er ulik lokal byggetradisjon. Her brukes ofte merknadsrubrikken til forklaringer.

SOSIALHISTORISK VERDI setter objektet inn i en lokalhistorisk ramme. Hvilken funksjon hadde objektet, og hvilke brukere ? Er det knyttet viktige hendelser eller kjente personer, til objektet.

DIVERSE er ment som en sekkepost som skal fange opp uforutsatte eller spesielle momenter som er av betydning for verneverdien. Dette må i så fall forklares nærmere i merknadsrubrikken lenger ned på vurderinsskjemaet.

5.2.2
Samlet verneverdi

VERNEVERDI SOM ENKELTOBJEKT
gir en helhetsvurdeing av enkeltobjektet. På grunn av en rekke forhold, kan en ikke summere de ulike delvurderingene. I ulike sammenhenger vil hver enkelt delvurdeing telle ulikt.

VERNEVERDI I MILJØSAMMENHENG
forteller om betydningen som del av et miljø, et tun, ei husrekke i ei gate, eller i tilknytning til et kulturlandskap. Det er med andre ord et mål å vurdere objektet som del i en større sammenheng.

5.2.3
Tre eksempler på vurderinger

VURDERING - BORØYA, GNR. 25, BNR. 20

Huset er et av de best bevarte på Borøya. Det er ikke foretatt noen iøyenfallende endringer siden det ble bygd. Bygningen er velproporsjonert og i god teknisk stand.

Bygningen er viktig som element i sitt nærmiljø, men ligger noe bortgjemt i forhold til bygningsmiljøet langs Borøybukta.

Huset er en typisk representant for små boliger bygd langs sørlandskysten i perioden 1900 - 1920.

VURDERINGSSKJEMA

25 GNR.	20 BNR.

IDENTIFIKASJON

ADRESSE	Nordhei - Eier: Anker Borøy, 4633 BORØY
KOMMUNE NR. 1016	TELLEKRETS NR. 003
EVT. SEFRAK LØPE NR.	006 / 007 / 008 / 009

OPPLYSNINGER OM OBJEKTET

OPPRINNELIG FUNKSJON	Bolig	Hønsehus	Sjøbu	Brønn	
NÅVÆREDE FUNKSJON	Bolig	Do	Sjøbu	Brønn	
BYGGEÅR	1914-17*	1945	1957	-	
ARKITEKT / BYGGMESTER	Jørgen Olsen Borøy	JOB	Anker E. Borøy	-	
BYGGHERRE	Berent Andreassen	Klara Andreassen Borøy	Anker E. Borøy	-	
STILPREG	Sveitser	-	-		
DIVERSE					

DELVURDERINGER

TEKNISK TILSTAND	3(4)	3	3(4)	2(3-)	
GRAD AV OPPRINNELIGHET	4	3	4	-	
TYPISKHET	4	2	3	2	
SJELDENHET	-	-	-	-	
ARKITEKTONISK VERDI	3	1	2	-	
FORTELLENDE VERDI	(2)	1	3	-	
SOSIALHISTORISK VERDI					
ANNET					

SAMLET VERNE-VERDI

VERNEVERDI SOM ENKELTOBJEKT	4	2	3	1	
VERNEVERDI I MILJØSAMMENHENG	3	3	3	1	

MERKNADER OG AKTUELLE TILLEGSOPPLYSNINGER

* Huset ble påbegynt i 1914, ferdig 1917.

DATO 5.11.87 SIGN. TLT

VURDERING - BORØYA, GNR. 25, BNR. 22

Huset er bygd som bolig omkring 1920, og har flere fellestrekk med boligen på bnr. 20. De senere årene er det foretatt noen uheldige vindusutskiftninger i deler av huset, og sydveggen er kledt med eternittplater. Bygningen er i god stand, og vil være enkel å tilbakeføre til sin opprinnelige utførelse.

Objektet ligger for seg selv sør-øst på Borøya, og kan ikke betegnes som spesielt viktig i miljøsammenheng.

VURDERINGSSKJEMA

GNR. 25	BNR. 22

IDENTIFIKASJON

ADRESSE Nybo - Eier: Ola Jørgensen, 4633 HØLLEN					
KOMMUNE NR 1018	TELLEKRETS NR. 003				
EVT. SEFRAK LØPE NR	035	036	037	038	039

OPPLYSNINGER OM OBJEKTET

OPPRINNELIG FUNKSJON	Bolig	Fjøs	Sjøbu	Sauefjøs	Eng/ dyrket mark
NÅVÆRENDE FUNKSJON	Sommerhus	Ingen	Sjøbu	Ingen	Gjengrodd Kratt og skog
BYGGEÅR	1920	1922	1920	1700 ?	-
ARKITEKT / BYGGMESTER	Jørgen Olsen	Jørgen Olsen	Jørgen Olsen	-	-
BYGGHERRE	Jørgen Olsen	Jørgen Olsen	Jørgen Olsen	-	-
STILPREG	Sveitser	-	-	-	-
DIVERSE					

DELVURDERINGER

TEKNISK TILSTAND	3	0	2	0	0
GRAD AV OPPRINNELIGHET	3	0	3	1	1
TYPISKHET	3	-	3	-	-
SJELDENHET	-	-	-	-	-
ARKITEKTONISK VERDI	3(2)	0	3	0	-
FORTELLENDE VERDI	-	1	-	1	2
SOSIALHISTORISK VERDI			-	-	
ANNET					

SAMLET VERNE-VERDI

VERNEVERDI SOM ENKELTOBJEKT	3	0	3	1	1
VERNEVERDI I MILJØSAMMENHENG	2	0	3	1	1

MERKNADER OG AKTUELLE TILLEGSOPPLYSNINGER

DATO 4.11.86 SIGN. TLT

VURDERING - BORØYA, GNR. 25, BNR. 2

Bygningen har gjennomgått flere endringer siden det ble bygget, blant annet flere forskjellige tilbygg, noen uheldige vindusutskiftninger, m.m. Bygningens hovedvolum er fremdeles inntakt mot sør-øst, og en delvis tilbakeføring vil være mulig.

Objektet har trolig hatt flere felles trekk med boligen på bnr. 20.

Huset er en viktig del av et gårdsanlegg med mange vurderte objekter.

VURDERINGSSKJEMA

GNR	BNR
25	2

IDENTIFIKASJON

ADRESSE	Svanevåg - Eier: Ola Pedersen, Heftenes				
KOMMUNE NR 1018	TELLEKRETS NR. 003				
EVT. SEFRAK LØPE NR	016	017	018	029	030

OPPLYSNINGER OM OBJEKTET

OPPRINNELIG FUNKSJON	Bolig	Fjøs/låve	Lekestue	Sjøbu	Båthus
NÅVÆRENDE FUNKSJON	Sommer-bolig	Fjøs/låve	Lager (Lekestue)	Sag og redsk.bu	Båthus
BYGGEÅR	ca1800->	1921	1970	ca 1800	1965
ARKITEKT / BYGGMESTER	-	Andreas Pedersen	Ola Pedersen Borøy	-	Olav Pedersen Borøy
BYGGHERRE	-	Andreas Pedersen	Ola Pedersen Borøy	-	-.
STILPREG	*				
DIVERSE				Sag satt inn i 1946	

DELVURDERINGER

TEKNISK TILSTAND	3	3	3	3	3
GRAD AV OPPRINNELIGHET	2	3	4	2	4
TYPISKHET	3	3	-	3	2
SJELDENHET	-	-	2	-	-
ARKITEKTONISK VERDI	2	2	2	2	1
FORTELLENDE VERDI	-	-	-	2	2
SOSIALHISTORISK VERDI	-	-	-		
ANNET					

SAMLET VERNE-VERDI

VERNEVERDI SOM ENKELTOBJEKT	2	3	2	2	2
VERNEVERDI I MILJØSAMMENHENG	3	3	2	3	3

MERKNADER OG AKTUELLE TILLEGSOPPLYSNINGER

* Korsplanhus fra ca 1900 har trolig hatt sveitserstil-detaljer, men er nå ombygd med blant annet nye vinduer.

DATO 4.11.86 SIGN. TLT

5.3
Tabell som viser antall objekter og vurdert verneverdi i de forskjellige sonene.

Tabellen viser antall objekter som er vurdert i kommunen. Tabellen deler kommunen inn i fem soner, etter bebyggelsestype og lokalisering.

Kystsonen omfatter all bebyggelse i skjærgården og de gårdene som er orientert mot sjøbruk. Slettegårdene omfatter gårdene på det flate, lettdrevne jordarealet sentralt i kommunen, og omfatter blant annet Tangvall, Klepland, Lunde, Eik m.fl. Høllen er skilt ut fra gården Sangvik, og behandlet spesielt på grunn av sitt mer urbane preg. Heigårdene omfatter gårdsbrukene i indre deler av kommunen, mot grensen til Songdalen og Marnardal. Gårdene rundt Trysfjorden er som det framgår, orientert rundt Trysfjorden.

SONE	Antall objekter	VURDERT VERNEVERDI			
		SOM ENKELTOBJEKT		I MILJØSAMMENHENG	
		4	3	4	3
Kystsonen	635	76	223	84	264
Høllen tettsted	112	11	62	42	39
Slettegårdene	546	34	151	21	246
Gårdene rundt Trysfjorden	176	7	58	3	59
Heigårdene	162	10	52	13	46
SUM for kommunen	1.631	138	546	163	654

5.3.1
Tabell for kystsonen med Høllen

Gnr.	GÅRDSNAVN	Antall vurderinger	Vurdert som ENKELTOBJEKT		Vurdert i MILJØSAMMENHENG	
			4	3	4	3
1	Helgøya og Kapelløya (Søgne Prestegård)	50	15	19	24	16
4	Stranda	5	0	0	0	0
6	Lyngmyr	4	0	2	0	0
8	Nordre Svensviga	3	0	1	1	2
9	Søndre Svensviga	3	0	2	0	0
10	Vognsnes	4	2	0	0	2
11	Romsviga	11	0	8	5	3
12	Kilen	10	0	4	0	2
13	Langenes	15	0	2	2	9
14	Herøya	3	0	2	0	2
15	Søvik	7	0	3	0	2
16	Stokkeland Ødegården	9	1	2	0	1
18	Uvår/Songvår (Stausland)	18	3	12	17	1
21	Monsøya m/Renneholmen	132	30	44	27	51
22	Skarpøya m/tilh. objekter fra Sangvik og Åros.	24	3	7	0	14
25	Borøya m/Bastholmen	87	5	29	0	57
26	Okse	15	2	4	0	8
30	Austviga	13	0	9	0	7
31	Oftenes	10	1	4	0	6
32	Hallandvik	47	2	23	0	35
33	Vige	9	0	3	0	2
34	Amfenes	20	0	2	0	5
37	Trysnes	35	2	10	0	11
38	Ålo	45	7	21	8	22
39	Dvalås	4	0	0	0	0
40	Salthaug	11	0	3	0	0
41	Vigebo	9	0	3	0	0
42	Eid	17	2	4	0	0
43	Tånevig	15	1	0	0	6
	Delsum	635	76	223	84	264
	HØLLEN					
23	Sangvik	112	11	62	42	39
	SUM	747	87	285	126	303

5.3.2
Tabell for slettegårdene og heigårdene i øst

Gnr.	GÅRDSNAVN	Antall vurderinger	Vurdert som ENKELTOBJEKT		Vurdert i MILJØSAMMENHENG	
			4	3	4	3
1	Søgne Prestegård (- Hellesund)	6	1	2	0	3
2	Berge	16	1	2	0	12
17	Stokkeland	13	0	1	0	3
18	Stausland	67	4	20	0	35
19	Føreid	18	0	16	0	12
20	Åros (- Skarpøya)	12	0	7	0	7
23	Sangvik (- Høllen og Skarpøya)	52	1	13	0	20
28	Eik	97	3	21	0	35
29	Leire	33	2	7	0	17
69	Lohne	30	10	15	11	15
70	Kjelland	10	0	1	0	3
71	Lunde	86	8	22	5	40
72	Tangvall	26	0	3	0	6
73	Klepland	36	2	5	5	6
74	Tofteland	44	2	16	0	32
	SUM	546	34	151	21	246

5.3.3
Tabell for gårdene rundt Trysfjorden

Gnr.	GÅRDSNAVN	Antall vurderinger	Vurdert som ENKELTOBJEKT		Vurdert i MILJØSAMMENHENG	
			4	3	4	3
34	Ormestad	22	2	3	0	11
35	Skarpeid	4	0	1	0	0
36	Åsan	3	0	3	0	0
44	Hævaker	14	0	3	0	0
45	Tråne	9	0	3	0	0
46	Hellesvik	8	0	0	0	0
47	Røsstad	8	0	3	0	0
48	Frøysland	8	0	3	0	7
49	Ospedalen	13	1	5	0	6
50	Try	45	1	20	0	21
51	Holmen	22	3	7	3	14
52	Nedre Knibe	3	0	0	0	0
53	Øvre Knibe	4	0	3	0	0
75	Stypstad	13	0	4	0	0
	SUM	176	7	58	3	59

5.3.4
Tabell for heigårdene

Gnr.	GÅRDSNAVN	Antall vurderinger	Vurdert som ENKELTOBJEKT		Vurdert i MILJØSAMMENHENG	
			4	3	4	3
54	Dal	5	0	2	0	0
55	Tofte	9	0	0	0	0
56	Eikestøl	7	0	4	0	0
58	Kleivset	3	0	2	0	0
59	Svemland	9	0	3	0	3
60	Heståsen	3	0	3	0	3
61	Kimestad	10	0	2	0	0
62	Myran	5	0	1	0	0
63	Årstøl	13	0	1	0	3
64	Sjustøl	4	0	1	0	0
65	Lia	4	0	1	0	0
66	Ravnehei	2	0	0	0	0
67	Repstad	44	5	18	13	13
76	Ramsland	9	0	1	0	5
78	Solberg	3	0	0	0	0
79	Høgåsen	3	0	1	0	0
80	Teland	15	2	9	0	13
81	Brunvatne	11	2	3	0	6
82	Kjær	3	1	0	0	0
	SUM	162	10	52	13	46

5.4
Verneverdige faste kulturminner som ikke inngår i SEFRAK-registreringen

Av de faste kulturminnene i Søgne som ikke er SEFRAK-registrert, er det kun fornminner som er systematisk registrert. Store grupper faste kulturminner innenfor kategoriene jordbruk, skogbruk, fiske, sjøfart, vannkraft, krigsminnesmerker, veganlegg, samferdsel o.l., er ikke systematisk registrert.

De påfølgende eksemplene som nevnes i pkt. 5.4.1 til 5.4.9, må derfor kun anses som en foreløpig smakebit. Arbeidet med registrering og evaluering av disse kategoriene faste kulturminner, bør prioriteres fram mot neste rullering av planen.

5.4.1
Veganlegg - samferdsel

"Landevei" til Søgne gamle kirke, over Eik - Sangvik til krysset ved "Fudeflingra" - Rohaven/Karet (ferjested og bro/overgang (vadested) ved lavvann)
- Krogebekken - Gamlekirka. Ved "Fudeflingra" kom også veien for andre folk vestfra, inn på samme trasè.

Ferja Holmen - Ospedalen (fra 1770-årene). Fra 1882 ble ferja en del av Den Vestlandske Hovedvei. Veien fortsatte vestover, opp Ospedals kleiver og over Dyredalen. Vestenfor Knuden vises rester i tilknytning til veien.
(Se litteratur utgitt av Agder Motorhistoriske Klubb.)

5.4.2
Veder, varder og minnesmerker

Eidsveden. Gammel signalstasjon ovenfor gården Eid. "Hytte" fra 1890-årene. Tradisjonen forteller at denne veden er fra Håkon den godes tid.

Årosveden. Yngre enn Eidsveden.

Mulige rester etter veder som ble brukt i kortere perioder, f.eks på Lastadheia, Borøya, Okse.

Vardene på Lindåsen. Endestav for 7 gårder. (Repstad, Lunde, Tangvall, Klepland, Birkenes, Tronstad og Greipstad.)

Romsvig-varden.

Fudeflingra. Endestav for Eik, Tangvall, Stausland og Sangvik. Steinen står NV for huset til Julius Berge. (Se Fritidsnytt nr. 9/82.)

Steinen på Torvemonen på Sangvik. Har stått flere, nå er bare en igjen.

Kjuringsteinen på Tranehøyda. Sagn om to gjetere som drepte hverandre her. (Se Fritidsnytt nr. 3/84.)

5.4.3
Krigsminnesmerker fra 1. og 2. verdenskrig

"Overdækket mitraljøsestandplass" i Rohaven. Oppført i 1914.

Ca 20 skanser i Tofteland - Tjomsevann-området. (1914 - 1918) De fleste er godt synlige.

Skanser i Solåsen, i Flaubakken, i Hamreheia, i Randelsheia og på Løbakken. (1914 - 1918)

9 steiner fra 1. verdenskrig som nøytralitetsvaktene satte opp. (Se artikler av Jostein Andreassen i Søgne Fritidsnytt, nr. 9/82 og 8/84.)

Ny-Hellesund kystfort på Helgøya.

"Tyskerheia". Egentlig Lastadheia.

Fossheia på Holmen.

Rohaven.

Svensheia.

Klepland.

5.4.4
Jordbruk

Steingjerder. Mange står igjen, både i utmark og på innmark.

Torvgjerde mellom Sangvik og Eik. Mulige rester syd for huset til Tobias Braadland.

Terrasseringer i landskapet.

Gjeterhytter / Kjuringhytter. (Huseheia på Try.)

Rester etter bygninger som utløer, kverner o.l. (Skal være SEFRAK-registrert)

5.4.5
Skogbruk

Flere vannsager er registrert i SEFRAK-materialet. (Klepland Stemvann, Repstad m.fl.)

Stemmer fra tømmerfløting. (Tverråna)

5.4.6
Fiske/sjøfart

Hummerkummene i Ny-Hellesund og i Kilen (Langenes).

Ålkaret på Tverråna. (Murene står igjen.)

Nottørke i Salthaug.

Gamle fiskeplasser. (Er registret av Fiskerisjefen for Skagerakkysten.)

Sjøbuer. (Er stort sett registrert i SEFRAK-materialet.)

Loshytta på Monsøya.

Fortøyningsringer.

Sjømerker.

5.4.7
Kraftverk, industri o.l.

Fabrikkruiner:
- Fabrikken på Holmen.
- Tag postordrefirma.

Båtbyggerier. Rester ?

Ditlefsens kraftverk på Lunde. (Rester i Kjursbekken.)

Kraftverksruiner i Tverråna.

Try kraftverk fra 1916.

Diverse rester etter kverner og vannsager.

5.4.8
Fornminner

Fornminner i Søgne er registrert i regi av Universitetets Oldsakssamling. Registreringen er foretatt i flere perioder i tiden 1967 - 1981.

Det er kjent ca 170 fornminner i kommunen. De fleste er steinalderboplasser, gravhauger og gravrøyser. Faste fornminner fra oldtid og middelalder (eldre enn 1537), er fredet i medhold av lov om kulturminner av 9 juni 1978, §§ 4, 6 og 8. På kommuneplankartet er det avmerket 16 særlig verneverdige fornminner/-fornminnefelt:

- Søgne gamle prestegård - runestein.
- Søgne gamle prestegård - bygdeborg.
- Herøya - gravrøyser.
- Føreid - steinalderboplasser.
- Sangvik - gravhaug.
- Risøya - steinalderboplasser.
- Trysnes - gravrøyser.
- Ålo - gravrøys.
- Frøysland - gravrøyser.
- Dal og Tofte - gravfelt.
- Eikestøl - gravhaug.

Registreringen er tilgjengelig ved flere offentlige kontorer, blant annet ved Kulturkontoret i Søgne.

5.4.9
Kirker og kirkegårder

Søgne kirke m/kirkegård. Kirken er bygget i 1861 og har 700 sitteplasser. Kirkegårdsområdet er i dag på tilsammen ca 8 dekar. Antall gravplasser er 969.

Søgne gamle kirke m/kirkegård. Kirken er bygget på 1600-tallet, og har stor antikvarisk verdi. Den har ca 350 sitteplasser. Kirkegårdsområdet er ca 4 mål, med 462 gravplasser.

I følge Kirkeloven av 1897 og rundskriv fra Kirke- og Undervisningsdepartementet, av 12. februar 1948, skal alle planer som berører kirker som er eldre enn 90 år, samt deres omgivelser, forelegges Riksantikvaren for uttalelse.

5.4.10
Andre minner

Fortøyningsringer. Mange bolter og ringer er registret i Ny-Hellesund. Flere ringer og bolter langs kysten, ved Ålo, Eid og Salthaug.

Ringfuruer. (Ei i Komlefjorden)

Rester av isbuer i Salthaug.

Sag nord for Repstad. Er fremdeles i bruk. (Foto: T.L.T.)

6. VIRKEMIDLER

Styringsgruppa har inngående diskutert bruken av lovhjemlede restriktive midler som regulering, fredning osv. i bevaringsarbeidet. I praksis er det regulering til antikvarisk spesialområde som er mest aktuelt. Det vil vanligvis gjelde miljøer, ikke enkeltbygninger eller andre enkeltstående minnesmerker.

I utgangspunktet gir styringsgruppa uttrykk for skepsis overfor bruk av slike virkemidler. Inngrep vil ofte føles som utidige av dem som blir underlagt slike bestemmelser. Få ønsker godvillig å bli underlagt bestemmelser som betyr restriksjoner i råderetten. Med slike inngrep vil en kunne opparbeide motvilje mot vernetanken, selv der positive holdninger finnes. Dessuten finner folk gjerne utveier til å gjøre som de vil, regulering eller ikke.

På den annen side viser utviklingen de siste tiårene, at hvis en virkelig ønsker å verne, så må en være villig til å bruke de virkemidlene som finnes når en mener de kan virke positivt.

For den enkelte berørte eier er det mange positive sider ved antikvarisk spesialregulering. Det gir en viss sikkerhet mot uventede og uheldige endringer i miljøet, og bidrar til å sikre et enhetspreg som i det lange løp kan virke positivt på bygningsmiljøet, også økonomisk f.eks. ved salg. Det gir også lettere adgang til gunstige låne- og støtteordninger, og til rettledning av fagfolk.

Styringsgruppa har intrykk av at erfaringene er positive på steder der antikvarisk spesialregulering er innført. De fleste er i det lange løp tilfreds med at det blir tatt felles forholdsregler når det gjelder bevaring av bygningsmiljøet, selv om det også vil være noen som ikke er fornøyd.

Ordføreren i Mandal, Knut Lindseth, har informert styringsgruppa om hvordan spesialområdereguleringen har fungert der. Erfaringene så langt, var overveldende positive. Styringsgruppa mener likevel at det kan være en viss forskjell mellom en bykommune som har tradisjoner i regulering, og en landkommune hvor man tradisjonelt har styrt utviklingen lokalt.

For å få bedre inntrykk av behovet for bruk av lover i vernearbeidet, ble det arrangert seks folkemøter i Søgne, der eiere, brukere og andre interesserte, fikk anledning til å gi synspunkter på framtidig utnyttelse av aktuelle områder. Folkemøter er også et viktig ledd i planens intensjon om utadrettet virksomhet og informasjonsarbeid.

Vi har derfor kommet til at regulering til antikvarisk spesialområde, er et middel som bør kunne anvendes, men det må skje med forsiktighet og mest mulig i samklang med beboernes ønsker og behov. Enkelte miljøer mener vi er så verdifulle, og står i fare for å bli ødelagt, at vi anbefaler reguleringstiltak straks. I andre tilfeller anbefaler vi at vernetanken kommer inn hvis områdene kommer under regulering, hvis radikale rivings-, ombyggings- eller nybyggingsplaner lanseres, eller det kommer planer som vil få alvorlige skadevirkninger for miljøpreget under ett.

Vi vil imidlertid understreke at vi ønsker at reguleringsbestemmelsene utformes lempelig, og slik at de minst mulig hindrer tradisjonell næringsutøving. Om mulig bør også ny næringsvirksomhet kunne innpasses. Det er viktig at reguleringsbestemmelsene ikke legger en klam hånd over området og kanskje fører til fraflytting.

Et særskilt problem er de store uthusene på typiske gårdstun. Et gårdstun uten uthus er en meningsløshet, også i bevaringsmessig sammenheng. Men det vil være urimelig å pålegge eierne store vedlikeholdsomkostninger for å ta vare på uthus som de ikke har bruk for og ikke selv ønsker å ta vare på. Her står en overfor et problem som vanskelig kan løses på annen måte enn at det offentlige kommer inn med spesielle støttetiltak. Styringsgruppa mener at det må arbeides videre med å skaffe slik støtte sentralt. Det vil bli for stor belastning om lokalsamfunnet skal bekoste dette alene.

Selv om vi i noen tilfeller går inn for reguleringstiltak, mener vi likevel at andre tiltak som pengestøtte, oppmuntring, informasjon om verdien av bygningsvern generelt og rettledning i det enkelte konkrete tilfellet, vil ha størst effekt. Særlig overfor de mange verdifulle enkeltbygninger som ikke står i noe spesielt verneverdig miljø, vil slike tiltak være meget viktige.

Hvis en får innarbeidet en positiv holdning til vernetanken, tror vi at regulering og andre restriktive tiltak er unødvendige. En kombinasjon av positive holdninger og forsiktige restriksjoner vil fremme vernesaken best.

6.1
Informasjon, kommunikasjon og samarbeid

Innledningsvis ble det understreket at en ønsker en verneplan som i maksimal grad er basert på frivillighet for den enkelte eier/innbygger. Samtidig skal planen være så konkret at den kan fungere som et praktisk og godt hjelpemiddel for kommunal saksbehandling.

Den nye Plan- og bygningsloven forutsetter at en rullerer kommuneplanen en gang i løpet av hver valgperiode. (Hvert 4. år.)

Kulturvernplanen angår så mange innbyggere i Søgne, at en nå må få en aktiv markedsføring av planen, samt bred informasjon om byggeskikk og tradisjon. Målet er å dra flest mulig med i en diskusjon om hva som er verneverdig, og hvordan vi ønsker at det skal se ut i Søgne i åra som ligger foran oss. Kommunens viktigste næringspolitiske nisje i "Stor-Kristiansand-området", er og blir et godt og harmonisk bomiljø. Det burde derfor være innlysende at både byggeskikk og kulturlandskap er hovedpilarer i bevaring og utvikling av gode boligområder.

6.1.1
Markedsføring - media arbeid

I første omgang trykkes Kulturvernplanen opp i 800 - 1.000 eksemplarer. Parallelt med kommunalpolitisk arbeid, sendes den gratis ut til alle eiere av registrete kulturminner som har fått høyeste verneverdi.

Fra Kulturetaten sendes det ut en informasjonsfolder til alle registrerte eiendomsbesittere i Søgne kommune.

I Søgne Fritidsnytt starter en opp en egen byggeskikkspalte over 1/1 side i hvert nummer. Kulturetaten har ansvaret for redigeringen som skjer i samarbeid med Kulturvernutvalget, Søgne Historielag, Teknisk etat og eventuelle andre. I denne spalten skal en hver måned presentere historikk og byggeskikk i tilknytning til en bygning eller et annet kulturminne i Søgne.

I tillegg gir en gode råd om vedlikehold/restaurering og presenterer korte intervjuer med eiere som er i gang med restaurering og rehabilitering. Det gjøres også rede for ulike tilskuddsordninger, og en pesenterer de prosjektene som har fått kommunalt rehabiliteringstilskudd.

Over kulturbudsjettet styrkes Søgne Fritidsnytt med et årlig tilskudd på kr 8.000 som kompensasjon. I tillegg bør det tilrettelegges for øremerket reklame på motstående side (for linoljemaling, takstein, vinduer og dører i stilhistoriske riktige løsninger, osv.).

Kommunen bør kjøpe fast sendetid i lokal-/nærradio. En del av denne sendetida bør nyttes til kulturvernstoff.

Søgne Kulturstyre/Søgne Bygningsråd bør hvert år dele ut en egen kulturvernpris. Denne bør kunne tildeles både ved restaurering av et kulturminne og ved nybygging som glir godt inn i eksisterende bebyggelse og kulturlandskap. Eller til personer, lag eller lignende som har betydd mye for kulturvernarbeidet i kommunen.

I tillegg ønsker en aktivt å samarbeide med Fædrelandsvennen og andre aviser om aktuelt kulturvernstoff fra Søgne kommune.

Ved iverksetting av foreslåtte tiltak som angår mange, bør det holdes informasjonsmøter hvor tiltaket presenteres. Hvilke konsekvenser får det for bygningsmasse, kulturminner og kulturlandskap ? Til møtene bør det sendes direkte invitasjon til alle berørte parter i det aktuelle området. Representanter fra Teknisk etat, Kulturetaten, Kulturvernutvalget og Bygningsrådet bør være tilstede.

6.1.2
Veiledningsarbeid

Alle eiere av bygninger som har fått høyeste verneverdi, eller av hus som ligger i spesielt bevaringsverdige områder, tilskrives med anmodning om å ta kontakt med Teknisk etat så tidlig som mulig dersom det planlegges restaurering, fasadeendringer, nybygg eller tilbygg. Samtidig gis det informasjon om meldeplikt i henhold til Plan- og bygningsloven for alle arbeider som medfører endringer av bygningens eksteriør.

I kommuneadministrasjonen bør det være en veiledningssentral som kan henvise eiere og brukere av verneverdige bygninger til rette instans i forbindelse med byggesaksbehandling, økonomiske støtteordninger, veiledningsarbeid o.l. Dette vil trolig kunne gjennomføres uten vesentlige kostnader eller merarbeid.

Videre bør det opprettes en veiledningstjeneste hvor eiere og brukere av verneverdige bygninger og anlegg, kan få en tidsbegrenset bistand i forbindelse med eventuelle utbedringsarbeider for den aktuelle bygningen. Veiledningstjenesten kan for eksempel gjennomføres i samarbeid med Fylkeskonservatoren, eller ved at Søgne kommune, på timebasis, knytter til seg en arkitekt med kompetanse i bygningsvernsaker.

6.1.3
Øvrige tiltak

Det er ønskelig at ulike skoleklasser "adopterer" et kulturminne, f.eks. kombinasjonen en utmarksløe/en gammel utmarksslått. I løpet av perioden 6. - 9. klassetrinn får klassen ansvaret for restaurering og utbedring av dette anlegget. I kombinasjon med stedsnavnhistorie og øvrig lokalhistorie, burde dette bli en meningsfull innføring i lokal tradisjon og egenart.

I regi av Søgne Historielag bør det etableres en egen materialbank, hvor en tar vare på vinduer, dører, takstein, m.m., når gamle hus rives. I spesielle tilfeller bør historielaget vurdere å tilby dugnadshjelp dersom dette er avgjørende for at svært vesentlige kulturminner blir tatt vare på.

Utløe nord for Repstad. (Foto: T.L.Tønnessen)

6.2
Økonomiske støtteordninger

6.2.1
Norsk Kulturråd - Søgne kommune

Finansieringen av denne kulturvernplanen har skjedd via Norsk Kulturråd. Etter søknad har Kulturrådet også bevilget 200.000 kroner til et eget rehabiliterings-/restaureringsfond som vil disponeres av Kulturstyret/Bygningsrådet i Søgne. Den enkelte huseier/kulturminneeier vil kunne tildeles rehabiliteringstilskudd etter følgende kriterier:

1. Det aktuelle objektet har fått høyeste verneverdi (4) i forbindelse med planarbeidets vurdering av verneverdi, enten i miljøsammenheng eller som enkeltobjekt, og det ligger innenfor et område som er regulert til spesialområde, eller i planforslaget er foreslått regulert til spesialområde.

2. Det gis 10% dekning av utgifter til rehabilitering. Maksimalt tilskudd begrenses dog til kr 10.000.

3. Dersom det utføres mindre eller ekstraordinært vedlikeholdsarbeid (omlegging av tak, nye vinduer og dører o.l.), blir merutgiftene mellom en standardløsning og en stilhistorisk riktig løsning, dekket med 100 %. Maksimalt tilskudd begrenses dog til kr 10.000.

I spesielle tilfeller vil også eiere av andre verneverdige kulturminner kunne tildeles tilskudd.

Søknad om tilskudd rettes til Kulturkontoret i Søgne, og behandles av et utvalg bestående av følgende personer:

1 repr. fra Bygningsrådet
1 repr. fra Kulturstyret
1 repr. fra Teknisk etat
1 repr. fra Kulturkontoret
1 repr. fra Fylkeskonservator

Fylkeskonservatorens representant har veto-rett i utvalget, ved behandling av stønadssaker, hvis avgjørelsen er kulturvernfaglig uakseptabel.

I løpet av 2-4 år er det ønskelig å tildele 22-23 rehabiliteringstilskudd på inntil kr 10.000.

Tilskuddet utbetales når arbeidet er utført, kostnadene er dokumentert og ferdigattest gitt av Bygningsrådet.

6.2.2
Fylkeskommunen

Årlig tildeler Hovedutvalg for kultur i Vest-Agder Fylkeskommune tilskudd til vedlikehold og istandsetting av fredede og verneverdige bygninger. I tillegg bevilges det midler til tekniske og industrielle kulturminner. Tildelingen skjer etter søknad.

6.2.3
Husbanken

Eldre bygninger har utviklet seg gjennom generasjoner, og betyr mye for lokalsamfunnets egenart og kvalitet. Gamle hus tilfredsstiller imidlertid ikke alltid dagens krav til komfort og varmeisolasjon. Ved å forbedre den tekniske standard så langt det er mulig, opprettholder og utnytter vi de ressurser som ligger i vår eldre bygningsmasse.

Utbedringslån på antikvarisk grunnlag gis til utbedring av boliger som har antikvarisk eller kulturhistorisk verdi. "Antikvarisk verdi" vil si at huset på grunn av sin type, utforming, detaljering eller på annen måte fremhever seg som verneverdig, eller at det knytter seg spesiell historisk eller kulturhistorisk interesse for huset. Fylkeskonservator skal attestere søknaden og også garantere overfor Husbanken at de arbeider som planlegges utført, ikke fratar huset de kvaliteter som er grunnlaget for søknaden.

Etter dagens regelverk kan det gis lån på opptil ca kr 400.000 pr boenhet. Løpetiden kan variere opp til 30 år, hvorav 8 er avdragsfrie. Renten begynner på 6 % og stiger opp til 12 %. Effektiv rente for hele perioden vil ligge på mellom 9 og 10 prosent. Det var sommeren 1990 en ventetid på ca 2 måneder for behandling av slike lånesøknader.

Utbedringslån gis til eiere av boliger som omfattes av et kommunalt fornyelsesvedtak eller et kommunalt utbedringsprogram. Det forutsettes at vedkommende kommune har engasjert seg i saken. Et utbedringsprogram kan gjelde større eller mindre områder, helt ned til en bygning. Et fornyelsesvedtak må gjelde et større område. Det kan gis inntil kr 80.000 i lån via Søgne kommune.

Utbedringslån gis på sosialt grunnlag til utbedring av boliger der minst et av husstandens medlemmer er over 60 år, er funksjonshemmet eller har et særlig sosialt behov. Som hovedregel gis lånet til utbedring av hus som er minst 30 år gamle. Hvis utbedringen i sin helhet gjelder innredning for funksjonshemmet beboer, faller denne regelen bort. Det kan gis inntil kr 80.000 i lån via Søgne kommune.

Utbedringslån og tilskott er ment å gå til utbedring og standardheving, med særskilt vekt på sanitæranlegg og varmeisolering. Pengene kan brukes til å skifte/utbedre vinduer, isolere gulv, vegger og tak, modernisere kjøkken, installere bad og WC, samt ordne med vann og avløp.

Til vanlig vedlikehold kan en normalt ikke regne med å få lån. For særlig antikvariske boliger kan det likevel gis lån hvis vedlikeholdsarbeidet gjelder restaurering (tilbakeføring til opprinnelig stand).

Utbedringslånet kan utgjøre inntil 90 % av utbedringskostnadene. (For funksjonshemmede inntil 95 %). Minst 10 % (5 %) av kostnadene må søkeren altså dekke selv, enten i form av egenkapital eller egeninnsats.

På sosialt grunnlag kan det også gis andre former for rimelig finansieringshjelp. Søgne kommune kan gi informasjon i hvert enkelt tilfelle om hvilke muligheter som er til stede for den enkelte huseier.

6.2.4
Landbruksbanken

I likhet med Husbanken, har Landbruksbanken en låneordning til utbedring av boliger på gårdsbruk der bygningen har antikvarisk eller kulturhistorisk verdi.

Betingelsene for å oppnå lån samsvarer med Husbankens regler. I tillegg blir det foretatt behovsvurdering. Husbankens vilkår for utbedringslån på antikvarisk grunnlag er beskrevet foran.

6.2.5
Toppfinansiering i lokal bank

Når en huseier skal restaurere og rehabilitere verneverdig bebyggelse, vil han aldri kunne regne med å få dekket 100 % av utbedringskostnadene via de ordningene som her er gjort rede for. Toppfinansieringen vil skje via egenkapital eller tilleggslån i andre banker.

Som vedlegg til kulturvernplanen gjør Søgne og Greipstad Sparebank rede for et spesielt rimelig topplån på inntil kr 100.000 som tilbys eiere av kulturminner som er gitt høyeste verneverdi.

Utbedringsplanen må være anbefalt av utvalget som skal behandle tilskuddssaker, nevnt under punkt 6.2.1.

6.3
Virkemidler knyttet til lovverket

I Søgne er det to områder som er regulert til bevaringsområder etter Plan- og bygningsloven. Det er Ny-Hellesund og Høllegata/Høllesanden. I tilknytning til Ny-Hellesund er det utarbeidet detaljerte reguleringsbestemmelser. Høllegata/ Høllesanden har lite detaljerte reguleringsbestemmelser, og det kan følgelig i større grad ligge skjønnsmessig vurdering til grunn for de vedtak som Bygningsrådet fatter i forbindelse med rehabilitering, fasadeendringer, tilbygg og nybygg.

Det finnes to bygninger i Ny-Hellesund som er fredet etter Kulturminneloven. Det er Nicolai Langfeldts hus og Det kongelig priviligerte gjestgiveri.

Når det gjelder utvelgelse av kulturminnemiljøer og enkeltobjekter i den hensikt å gi dem formelt vern, er det særlig noen få paragrafer i tre lover som er aktuelle:

1. **Regulering** til spesialområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

   Båndlegging i arealdelen av kommuneplanen etter Plan- og bygningslovensens § 20.4.

   (Se pkt. 6.3.1)

2. **Fredning** etter Kulturminnelovens §§ 5 og 15.

   (Se pkt. 6.3.2)

3. Naturvernlovens § 3 om **nasjonalparker og** § 5 om **landskapsvernområder.**

   (Se pkt. 6.3.3)

6.3.1
Plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven av 14 juni 1985, nr. 77, som trådte i kraft 1. juli 1986, medfører en del endringer i forhold til bygningsloven av 1965, som er av betydning for kulturminnevernet. Kommuneplanen er blitt viktigere enn den tidligere Generalplanen, ved at arealdelen skal ha direkte rettsvirkninger. Dette innebærer at det ikke kan settes igang tiltak som vanskeliggjør gjennomføringen av planen.

For å hindre at planen blir uaktuell, skal planleggingen være rullerende og kommuneplanen skal behandles samlet av kommunestyret minst en gang i hver valgperiode. Her finnes muligheter for å gjøre endringer i planen, også i vernehensikt.

Arealdelen av kommuneplanen skal blant annet vise områder som er, eller skal båndlegges ved bruk av § 20.4, eller etter kulturminneloven eller naturvernloven. Dette vil fungere som en midlertidig båndlegging, men denne opphører hvis ikke fredningen eller bevaringsplanen er vedtatt etter 4 år. (Kan forlenges med 2 år etter søknad, § 20.6.)

De direkte konsekvensene for kulturminnene av arealdelens rettsvirkninger, har vi enda ikke erfaring med. Det er imidlertid klart at det er viktigere enn før å komme tidlig med i planarbeidet. Dette understreker behovet for oversikt over kulturminnebestanden, vilje til å velge ut miljøer og enkeltobjekter for vern, og mulighet til å gjennomføre vernetiltakene.

Plan- og bygningslovens § 25.6 gir kommunene anledning til å regulere arealer til spesialområde når de har bygninger og anlegg som "på grunn av historisk, antikvarisk eller annen kulturell verdi skal bevares". (Bevaringsområde.) Dette kan gjelde alt fra større områder med tettbebyggelse eller kulturlandskap, ned til en enkelt bygning. Bestemmelsene som knyttes til en slik regulering, kan spesialtilpasses forholdene på det aktuelle stedet.

Bebyggelsen i et bevaringsområde omfattes av generelt riveforbud. Det skal dessuten utarbeides nærmere bestemmelser for hvordan området skal pleies. Bestemmelsene kan gi regler for vedlikehold og eventuelle nybygg, som går lenger enn vanlig når det gjelder krav til materialer, farger og tilpasning.

Bevaringsområder etter § 25.6 er det viktigste virkemiddelet for å gi større grupper kulturminner et formelt vern. Her ligger mulighetene for kulturminnevern i så stor målestokk, at det får en reell innflytelse over våre omgivelser. Denne muligheten, og dermed ansvaret for å bruke den, ligger hos kommunen, som med det spiller en avgjørende rolle i utvelgelsen av hva som skal vernes.

6.3.2
Kulturminneloven

I henhold til Lov om kulturminner, nr 50 av 9. juni 1978, § 15, er det mulig å frede bygninger, bygningsmiljøer og anlegg av arkitektonisk eller kulturhistorisk verdi. Fredningen kan også gjelde tekniske kulturminner som festningsverk, skanser, parker og hageanlegg. Det er her en overlapping mellom § 15 og § 5. I følge § 5 kan departementet uten hensyn til alder, vedtaksfrede som fornminne nesten hele spekteret av kulturminner. Begrepet "fornminne" brukes ellers om kulturminner fra før 1537. Dessuten kan offentlige minnesmerker og steder som viktige historiske minner knytter seg til, fredes etter § 5.

Når kulturminner fra nyere tid vedtaksfredes som fornminne, gjelder fornminnedelen av loven også for pleien. Det er derfor en vurderingssak hvilken lovparagraf som er best egnet i det enkelte tilfellet. § 5 har hittil vært lite brukt.

Rundt et fredet anlegg er det mulig å frede et areal etter § 21, som er stort nok til å sikre virkningen av kulturminnet i landskapet, eller beskytte vitenskapelige interesser som er knyttet til det.

Dersom kulturminnet står i øyeblikkelig fare for å bli revet eller ødelagt på annen måte, og det er grunn til å anta at det er fredningsverdig, kan Miljøverndepartementet fatte vedtak om midlertidig områdefredning. Vedtaket gjelder inntil spørsmålet om permanent fredning er ferdig behandlet.

Midlertidig fredning brukes bare i spesielle tilfeller. I vanlige fredningssaker vil partene som oftest akseptere at det ikke må gjøres inngrep som forringer kulturminnets verdi mens fredningssaken er under behandling.

Fredning er det sterkeste juridiske virkemidlet i arbeidet for vern av kulturminner. Mens en bevaringsplan bare beskytter bygningsers eksteriør, beskytter fredning vanligvis både eksteriør og interiør.

6.3.3 Naturvernlov

I følge lov om naturvern, nr. 63 av 19. juni 1970, § 3, er det en forutsetning innenfor nasjonalparkene at også kulturminnene skal vernes mot inngrep sammen med de naturvernfaglige interessene. Det utarbeides nærmere bestemmelser for skjøtselen av en nasjonalpark, og disse kan også omfatte kulturminnene.

Kulturlandskap kan legges ut til landskapsvernområde, etter lovens § 5. Slike områder er ofte relativt store, for hensikten er å verne et helt landskap. Bestemmelsene som utarbeides for området, kan derfor ikke være for restriktive. Bare tiltak som vesentlig endrer landskapets karakter, dvs. store tiltak, vil kunne avvises innenfor et landskapsvernområde. Det kan imidlertid utarbeides regler for skjøtsel og bruk.

Kulturminnene er vesentlige elementer i kulturlandskapet. Innenfor landskapsvernområdet har de likevel svak beskyttelse. I pleien av bygninger er detaljer som vindustype, ytterkledning og taktekkingsmateriale, vesentlige, men bestemmelser som regulerer dette kan vanskelig knyttes til landskapsvernområdet. Dette understreker nødvendigheten av samarbeid mellom naturvernet og kulturminnevernet for å sikre kulturlandskapet med dets innhold.

6.3.4
Kombinert lovbruk

En kombinert bruk av de forskjellige lovene, vil i de fleste tilfeller gi det beste vernet. Helheten i kulturlandskapet kan bevares som landskapsvernområde med bestemmelser om skjøtsel. Innenfor området kan de mest verdifulle kulturminnene, med et begrenset areal rundt, fredes etter kulturminneloven.

Kulturlandskap og bygninger kan dessuten sikres ved en bevaringsplan etter Plan- og bygningslovens § 25.6. I tettstedene vil en kombinasjon av bevaringsplan og fredning sikre helheten i bygningsmiljøet, og gi sterkere vern til de mest verdifulle enkeltbygningene.

I tillegg til disse lovene, omhandler en rekke lover vern av kulturminner som et av mange aspekter. De mest aktuelle er følgende:

- Lov om kirker og kirkegaarde, nr. 1 av 3. august 1897.
- Lov om presteboliger og prestegårder, nr 11 av 9.12.1955.
- Vassdragsreguleringsloven av 14. desember 1917.
- Lov om vassdragene, nr. 3 av 15. mars 1940.
- Vegloven, nr. 23 av 21. juni 1963.
- Jordloven, nr. 2 av 18. mars 1955.
- Oreigningsloven av 23 oktober 1959.

(Omtalen av aktuelt lovbruk, er i hovedsak hentet fra Riksantikvarens informasjonshefte om "Verneverdi og utvalgskriterier" av Lisen Bull.)

7. VERNEBEHOV

7.1
Bygningsmiljøer i Søgne med særdeles høy verneverdi

Styringsgruppa har på bakgrunn av forutgående vurderingsarbeider, og ved lokal kjennskap til kulturminner i kommunen, kommet fram til følgende spesielt verneverdige bygnings- og kulturlandskapsmiljøer:

- Ålo
- Frøysland
- Try
- Holmen
- Repstad
- Lunde

- Klepland
- Høllen
- Stausland
- Berge
- Romsviga
- Vognsnes

- Svensviga
- Ny-Hellesund
- Nordre Bastholmen
- Songvår
- Uvår

Av disse er to områder i dag regulert til antikvarisk spesialområde. Det er Ny-Hellesund og Høllen. Det foreslås ikke endringer av disse reguleringene på nåværende tidspunkt.

I forbindelse med behandlingen av de øvrige områdene med særdeles høy verneverdi, er det arrangert folkemøter hvor grunneiere har fått anledning til å komme med synspunkter til framtidig bruk, og eventuelle vernebehov.

Den følgende beskrivelsen av de enkelte stedene, avsluttes med styringsgruppas innstilling til aktuelle plantiltak (innstillingen er satt med fete typer).

7.1.1
Ålo - med omkringliggende natur og kulturlandskap

Karakteristisk og spesielt godt bevart kystbebyggelse, bygd opp omkring kombinasjonen sjø- og jordbruk. Tett bygningsmiljø hvor også flere enkeltobjekter, uthus/sjøbubebyggelse og gjenværende del av kulturlandskapet, har høy verneverdi. Rekketunet ved stranda på Ålo utmerker seg spesielt.

Når det fremmes reguleringsforslag eller byggemeldes arbeider som får innflytelse på det verneverdige miljøet, eller randsonen omkring, må området i sin helhet tas opp til vurdering med henblikk på sikring av de kulturhistoriske verdiene.

Regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6, kan gi en tilfredsstillende sikring.

Det forutsettes at soneplanen for Ålo omarbeides med henblikk på sikring av det særegne bygningsmiljøet og de andre kulturhistoriske verdiene i området.

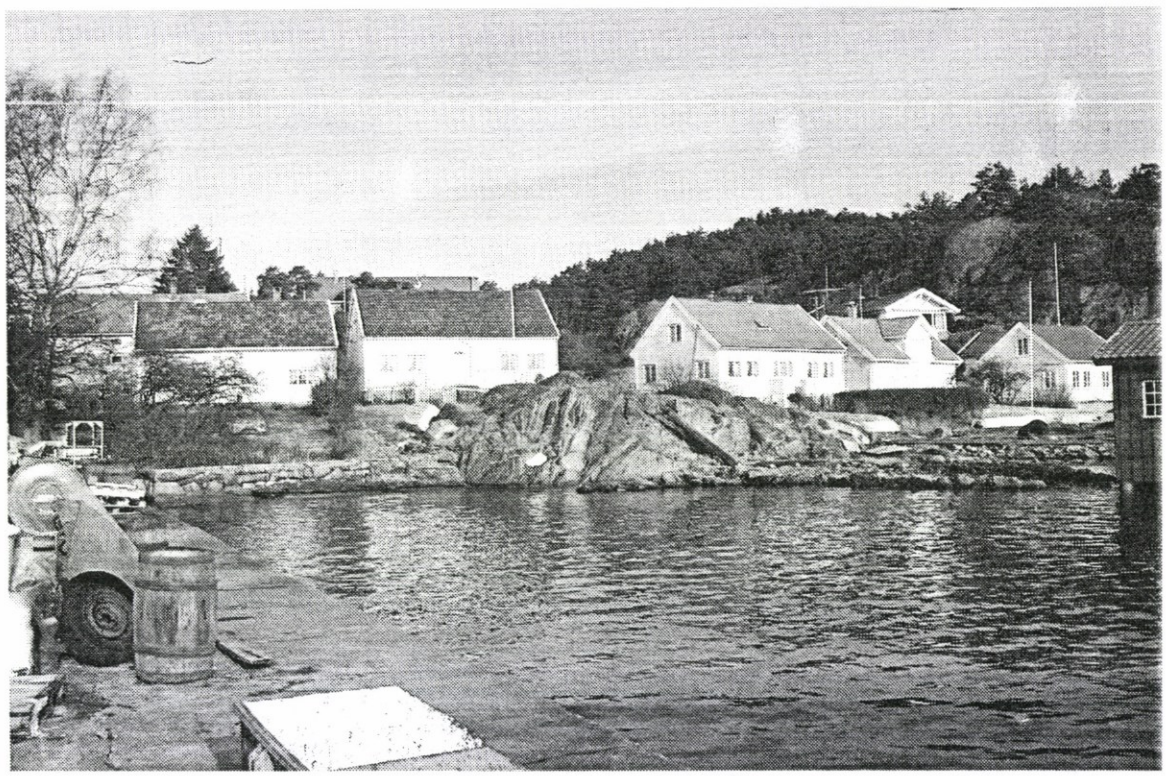

Rekketundet på Ålo sett fra fiskemottakets brygge.
(Foto: T.L. Tønnessen.)

7.1.2
Frøysland - med omkringliggende natur og kulturlandskap

Intakt gårdsmiljø som består av tre bruk. Bygningene har høy verneverdi som enkeltobjekter. En av disse bygningene er trolig mer enn 150 år gammel.

Anlegget totalt sett, inkludert naturlandskapet omkring, viser tydelig hvordan en høytliggende, mindre gård, tidligere var oppbygd og drevet.

Det finnes også gravrøyser i området.

Området vurderes regulert til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6, hvis det kommer rivingssøknad, forslag om regulering, eller melding om andre arbeider som klart endrer karakteren av denne godt bevarte gården.

7.1.3
Try

Mindre bygningskonsentrasjon innerst i Trysfjorden. De fleste bygningene har opprinnelig vært knyttet til jord- eller skogbruk, men det finnes også tidligere butikker og en nedlagt skole.

Våningshusene er i stor grad plassert lineært langs den tidligere veien gjennom stedet. Opparbeidelsen av E-18 i 1960-årene har redusert kontakten med fjorden for den innerste bebyggelsen og miljøet på stedet.

Flere bygninger med høy verneverdi. Husene langs den gamle veien på Østre Try, danner et enhetlig miljø av eldre bygninger og er stort sett godt bevart.

Hvis det fremmes reguleringsforslag, eller meldes om arbeider som kan endre det verneverdige miljøet eller randsonen omkring, må tiltak med henblikk på sikring av de kulturhistoriske verdiene iverksettes. Regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6 er et aktuelt tiltak.

7.1.4
Holmen, Ospedalen, Try og Eikestøl - Tekniske kulturminner, veganlegg o.l.

Ovennevnte områder rommer et stort antall tekniske kulturminner som ferjeleie, veganlegg og rester etter hjulfabrikk. Her kan man, innenfor et lite geografisk område, oppleve usedvanlig mange faste samferdselshistoriske kulturminner. Trekkferjefestivalen som Agder Motorhistoriske klubb arrangerer i området, er et årlig høydepunkt.

Veganlegget, gamle "Sørlandske hovedvei", vest for Trysfjorden, bør inngå i en eventuell verneplan. Et utvidet planområde som også omfatter "Knuden" i Mandal kommune, samt veganlegg og vegmerkinger omkring Eikestøl, er av interesse i en større helhet.

Veganlegg med ferjeleier, samt de tekniske kulturminner langs Holmenfossen, inkludert restene etter den gamle hjulfabrikken, anbefales tatt opp til regulering etter Plan og bygningslovens § 25.6. Veganleggene opp mot Eikestøl og deler av bygningsmiljøet, bør vurderes i denne sammenheng.

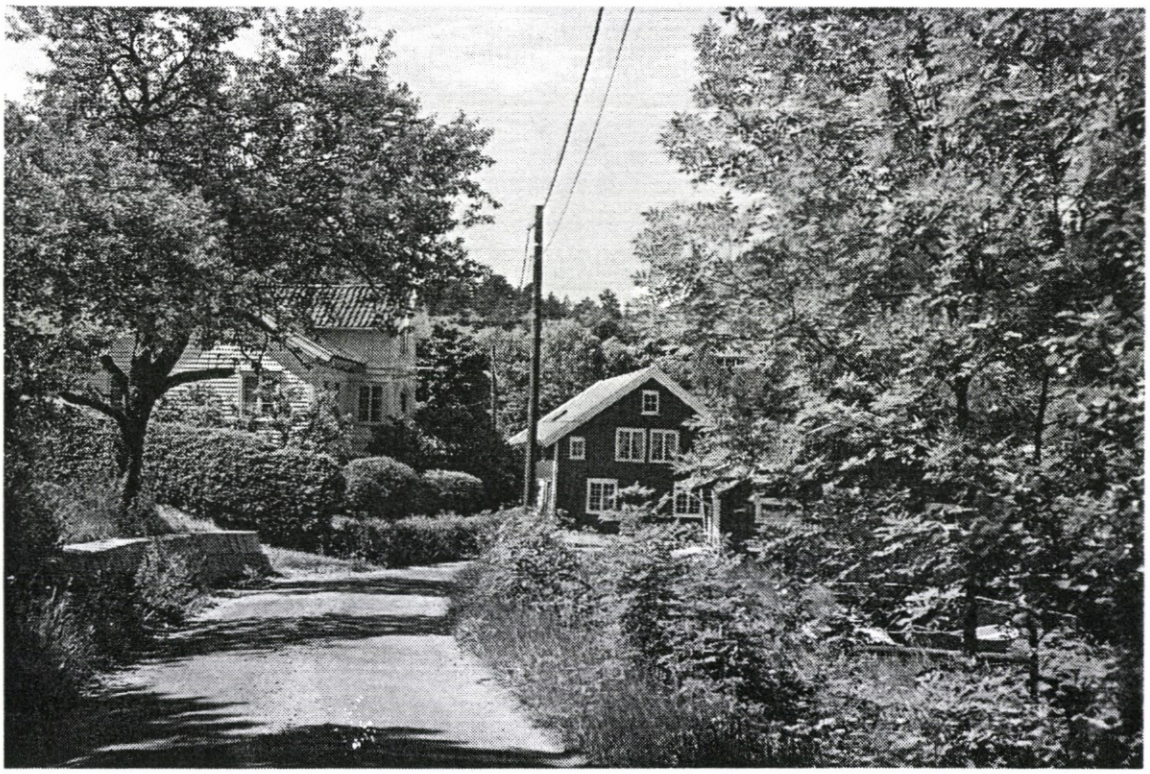

Parti fra vegen mellom Try og Ospedalen. I bakgrunnen ser vi den gamle butikken. (Foto: T.L. Tønnessen.)

7.1.5
Uvår

Særeget bygningsmiljø på sørlandskysten. Det har ikke vært fast bosetting her, men det er oppført 8 bygninger på syd-vestsiden av Uvårkilen.

Bygningene har vært nyttet til overnattingssted og lagerplass i forbindelse med jakt, fiske og sauehold på øya ytterst i Søgne-skjærgården.

Uvårkilen og områdene omkring, er svært attraktive som ilandstignings- og overnattingssted for båtturister i sommerhalvåret, og som dagsturmål for lokalbefolkningen. Det er trolig en kombinasjon av de naturgitte forhold, de interessante kulturminnene og flere fortellinger knyttet til Uvår, som er grunnen til dette.

Mindre ombygginger og utskiftning av enkeltbygninger, endrer gradvis stedets karakter. Retningslinjer for istandsetting, utbedring og nybygging, er av stor betydning hvis man ønsker at stedet også i framtiden skal framstå som et særeget og spesielt interessant bygningsmiljø.

Det bebygde området i Uvårkilen, med en tilfredsstillende randsone, anbefales tatt opp til regulering som bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Det må legges særlig vekt på sikring av miljøet, den særegne karakteren, bygningenes størrelse, utforming, plassering o.l. Det bør være mulighet for en viss fortetning, etter en samlet plan, innenfor eksisterende bygningsmiljøs ytre rammer. Omkringliggende områder bør forbli ubebygde.

Uvårkilen med eksisterende bebyggelse. (Foto:A.Håverstad.)

7.1.6
Songvår

Komplett fyranlegg. Eksisterende fyrbygning i "funkis" fra 30-årene. Også interessante rester etter tidligere fyrbygning på stedet. På grunn av pågående automatisering av fyr langs norskekysten, er det av avgjørende betydning at Søgne sikrer "sitt" fyranlegg for ettertiden.

Søgne kommune bør medvirke til at f.eks. en venneforening overtar bygningen og gjenværende anlegg på Songvår. Da kan allmenheten få adgang til de interessante kulturminnene som knytter seg til fyranlegget.

En kan tenke seg at øya fortsatt blir i statlig eie, som en del av kystsoneplanen, mens bygningene disponeres av venneforeningen.

7.1.7
Nordre Bastholmen

Beboerne har drevet en kombinasjon av gårdsdrift og næring som har vært basert på sjøen.

Våningshus, uthus og sjøbu lokalisert syd-vest på holmen, sammen med tydelige rester etter dyrkningsarealer. Et godt eksempel på kombinert næringsvirksomhet. Også de enkelte bygningene, knyttet til anlegget, har høy verneverdi.

Området er i dag regulert til fritidsbebyggelse.

Reguleringsplanen anbefales gjennomgått, og eventuelt endret, slik at de kulturhistoriske verdiene sikres for ettertiden.

7.1.8
Repstad

Særegen tett gårdsbebyggelse med flere bruk. Anlegget er bygd opp som en form for klyngetun, og er trolig det best bevarte innlandstun av denne typen i Vest-Agder.

Flere enkeltobjekter av høy verneverdi, også uthusbebyggelse, i et umistelig anlegg. Noen av de mange utløene i området bør vurderes vernet. Det er også av vesentlig betydning at omkringliggende natur og kulturlandskap sikres.

Eventuell bygging av ny fylkesveg til erstatning for dagens veg gjennom Repstadtunet, vil få stor negativ betydning for husklyngen og forholdet til omkringliggende natur- og kulturanlegg.

En definisjon av verneinteressene før vegplanleggingen for alvor starter, er av stor betydning for stedets framtid.

Bygningsmiljø, tun, uthus og eventuelle utløer sikres med en tilstrekkelig randsone, ved regulering. Eventuell ny vegtrasè forbi Repstadtunet, legges nord-øst for eksisterende bebyggelse, og med slik avstand at verken ny eller gammel bebyggelse berøres.

Repstadtunet med en tilstrekkelig randsone, reguleres til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

Det må tas spesielle hensyn til de mange store gamle uthusbygningene på gården. Disse er umistelig for det kulturhistoriske verneverdige bygningsmiljøet. Uthus-bygningene er i dag kostbare å vedlikeholde. Det må arbeides med å skaffe økonomisk støtte til å vedlikeholde denne bygningsmassen.

7.1.9
Lunde

Tettstedet ved Lundeelva som sammen med deler av bebyggelsen på Leire og ved kirken noen hundre meter øst for tettstedet, danner et særegent miljø. Mange objekter med høy verneverdi. Umistelig miljø omkring Gamle Lundevei.

Lunde vil bli utsatt for påvirkninger i forbindelse med utbygging av sentrums-aktiviteten i tilknytning til stedet, samt eventuell utnyttelse av tidligere ubenyttede tomtearealer. Denne framtidige utbygging bør ses i sammenheng med det særdeles verneverdige bygningsmiljøet omkring Gamle Lundevei, slik at man bygger videre på Lundes tradisjon som bygdesenter vest i Søgne, og innpasser sentrumsaktivitetene på en måte som er forenlig med kulturverninteressene i området.

Også gjenværende uthusbygninger, steinmurer m.m., må sikres slik at de ulike elementene i miljøet utfyller hverandre, og danner en komplett struktur.

Styringsgruppa går inn for en umiddelbar regulering av områdene langs Gamle Lundevei, omkring Lundeelva og gjenværende deler av den gamle bebyggelsen på Leire, etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Reguleringen bør utformes med en A og B sone, med forskjellig restriksjonsgrad. Reguleringen må holde muligheten åpen for forretningsvirksomhet og småindustri, i den grad dette ikke er til sjenanse for det verneverdige miljøet.

7.1.10
Klepland

Rekketunet på Klepland er lett å se for trafikanter på E-18. De fleste våningshusene i husrekka ser ut til å være bygd i siste halvdel av forrige århundre. Uthusene er plassert i en rekke nord for våningshusene. De fleste av disse er i dårlig teknisk stand. Husrekka som er det klareste eksemplet på rekketun i bygda, er også sjelden i regionen.

Primært må den klare rekkebebyggelsen opprettholdes. Det er også av stor betydning at uthusbebyggelsens karakter og plassering blir bevart.

Regulering etter Plan- og bygningslovens § 25.6 kan være aktuelt hvis det meldes om tiltak som reduserer rekketunets karakter.

Riving eller planer om nybygging som reduserer rekketunets klare oppbygning må unngås.

Rekketundets verdi bør heller ikke reduseres unødvendig med utskiftninger av eksisterende bygningsmasse.

7.1.11
Stausland

Det gamle klyngetunet er delvis intakt. Flere interessante bygninger fra forskjellige tidsepoker er plassert på jordbruksarealet mot syd-øst. Noen bygninger langs foten av heia danner et lite miljø for seg selv.

I skråningen langs Søgneelva er det merker etter 6-7 jordkjellere som var plassert der side om side. Desverre er mye av den eldre uthusbebyggelsen gått tapt de seinere årene.

Gården har flere bygninger og andre minner med høy verneverdi, både som enkeltobjekter og i miljøsammenheng.

Hvis det fremmes reguleringsforslag eller kommer melding om riving, ombygging eller nybygging som vesentlig vil redusere miljøets, eller de viktigste enkeltbygningenes, kulturhistoriske verdi, må området vurderes med henblikk på regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

En eventuell regulering bør omfatte det gamle tunområdet (omkring Degnegården) og bebyggelsen oppunder heia.

7.1.12
Berge

Husrekka mellom Søgneelva i sør og en bratt fjellvegg i nord, utmerker seg som spesielt interessant. To av våningshusene er dobbelthøgda med skjev røsting, og er trolig svært gamle. Det tredje våningshuset er fra begynnelsen av vårt århundre, med detaljer fra Sveitserstil og vindusinndeling med inspirasjon fra Jugendstil. Uthusene spiller også en viktig rolle i miljøet.

Hvis det foreslås tiltak som reguleringsplan, rivningssøknad eller nybygging som vesentlig vil endre ovennevnte bygningsmiljø på Berge, må spesialområderegulering vurderes.

7.1.13
Romsviga, Svensviga og Vognsnes

Området omfatter bebyggelsen i Romsviga og på Vognsnes, samt natur og kulturlandskap omkring den tidligere viktige havnen. Også bebyggelsen i Svensviga med omkringliggende natur og kulturlandskap, inngår i det foreslåtte planområdet.

Området har vært en hyppig benyttet havn. Det er flere bygninger med særdeles høy verneverdi i området. I Romsviga er det et gårdsanlegg med mange interessante bygninger i gruppe. Sammen med bebyggelsen på Vognsnes og de ubebygde strandarealene rundt havnebassenget, dannes et særdeles verneverdig miljø.

Gårdsanlegget i Svensviga består av tre relativt godt bevarte bygninger, brygge og en arrondering kombinert av natur og kulturlandskap. Anlegget er et av kommunens best bevarte eksempeler på kombinert utnyttelse av sjø- og landressurser.

Områdene bør vurderes regulert til bevaringsområder etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Det er da av vesentlig betydning at også omkringliggende natur og kulturlandskap inngår i planområdet, og at det ikke foretas utbygging innenfor en nærmere angitt randsone, slik at omgivelsene fortsatt opprettholder karakteren.

Til høyre på bildet ser vi det staselige huset på Vognsnes. I bakgrunnen kan vi se noe av bebyggelsen i Romsviga. (Foto: A. Håverstad.)

7.2
Miljøer og enkeltobjekter som er sikret ved lovbruk.

I Søgne er deler av Høllen og Ny-Hellesund regulert til bevaringsområder etter Plan- og Bygningslovens § 25.6. Reguleringsbestemmelsene er ulikt utformet, det samme gjelder avgrensninger av områdene.

To bygninger i Søgne er fredet etter Kulturminneloven. Det er "Gjestgiveriet" og "Langfeldts hus" som begge ligger i Ny-Hellesund.

7.2.1
Ny-Hellesund

Ny-Hellesund har en særdeles godt bevart og verneverdig bebyggelse. Stedet har trolig vært nyttet som havn helt siden sjøtransport langs kysten startet. Et sagn forteller at Olav den hellige fikk bygget de to store hellevardene som fram til siste verdenskrig, sto på Helgøya. Miljøet hadde trolig størst betydning og høyest aktivitet i forbindelse med seilskutetrafikken på Østersjøen, England og Kontinentet på 16, 17 og 1800-tallet.

Store deler av øygruppa Ny-Hellesund er regulert til bevaringsområde. Avgrensningen innbefatter også en del nye hytter som ikke er synlige fra det verneverdige bygningsmiljøet. Dette forholdet har medført en del uklare situasjoner. Bevaringsplanen for Ny-Hellesund er den mest omfattende kommunen har i dag.

7.2.2
Høllen

Høllegata viser et nesten urbant utbyggingsmønster, med tett bebyggelse på begge sider av en to-tre hundre meter lang vegstrekning. Bebyggelsen langs Høllesanden er også stramt plassert under Hølleheia, med hovedfasaden mot sjøen. Bygningsmiljøet har svært høy verneverdi, men mange enkeltbygninger har gjennomgått til dels uheldige ombygginger og utskiftninger av bygningsdeler. Det er defor av stor betydning at det gjenværende av autentiske bygninger behandles med omhu.

Reguleringsbestemmelsene i tilknytning til bevaringsplanen for Høllen er rundt formulert, men det synes likevel som om mange av beboerne har stor interesse for å ivareta de kulturhistoriske interessene i miljøet. Interessen for å bo i området er stor, noe som influerer på boligenes salgsverdi.

7.2.3
Fredede bygninger

Det er to bygninger i Søgne som er fredet etter Kulturminneloven. De to bygningene inngår begge i det regulerte bevaringsområdet i Ny-Hellesund. Nicolai Langfeldts hus og Det kongelig priviligerte gjestgiveri er trolig bygd på 1600-tallet, og ble fredet i 1920-årene.

Fredningsstatusen bør fortsatt opprettholdes.

7.3
Andre verneverdige kulturminner

Under de påfølgende punktene er øvrige verneverdige kulturminner behandlet. Dette er en kategori som har behov for videre evaluering og ytterligere supplement i perioden fram mot neste kommuneplanperiode.

7.3.1
Fornminner

I følge lov om kulturminner er alle fornminner (d.v.s. minner fra før 1536) automatisk fredet. Det er i Søgne registrert ca 170 slike minner i kommunen. På dagens kommuneplankart er 16 avmerket som spesielt verneverdige:

- Søgne gamle prestegård - runestein.
- Søgne gamle prestegård - bygdeborg.
- Herøya - gravrøyser.
- Føreid - steinalderboplass.
- Åros - gravrøyser.
- Åros - steinalderboplass.
- Sangvik - gravhaug.
- Risøya - steinalderboplass.
- Trysnes - gravrøyser.
- Ålo - gravrøys.
- Frøysland - gravrøyser.
- Dal og Tofte - gravfelt
- Eikestøl - gravhaug.

7.3.2
Ny-Hellesund kystfort

Kystfortet er det første i sitt slag som er under restaurering her i landet. Det er av betydning at dette arbeidet følges opp og gjennomføres på en tilfredsstillende måte, både som historisk dokumentasjon fra en vanskelig periode i nær fortid, og som en del av opplevelsestilbudet for turister.

7.3.3
Søgne Gamle Prestegård

Søgne Gamle Prestegård, d.v.s. gårdsnummer 1, har gitt bygda navn. Folk har det vært i området helt fra yngre steinalder. Runesteinen som står på tunet, er trolig fra tidlig på 1000-tallet. I brev fra før svartedauen tales det om prestestoven på Søgne. Ved opprettelsen av sogneprestembetet for Søgne og Greipstad i 1604, ble gården Søgne igjen utlagt til prestegård.

Prestegården ble regnet for å ha middels god gårdsdrift, sammenlignet med andre prestegårder. Det kan nevnes at det på 1800-tallet ble holdt ca 20 kyr, og gårdens dyrkede areal var ca 200 mål. I 1890-årene ble ytterligere 70 mål dyrket på Tjomsemoen. Prestegården ble flyttet til Lunde i 1895, og gården Søgne ble dengang kjøpt til landbruksskole for Lister og Mandal Amt.

Hovedhuset på gården, den gamle presteboligen, ble trolig bygget midt på 1700-tallet. Bygningen som er stor og staselig, har i hovedsak sitt eksteriørmessige utseende i behold, selv om det blant annet er ny kledning, og det er foretatt en til dels vesentlig endring i interiøret.

Peder Bjørnson, far til Bjørnstjerne Bjørnson, var prest i Søgne, og bodde på prestegården fra 1853 til 1870.

Det arbeides nå med planer om å etablere et kultursenter i den gamle prestegårdsboligen, samt i driftsbygningen som er oppført i sveitserstil for landbruksskolen i 1890-årene. Også deler av gårdstunet og arealet mot Søgneelva inngår i disse planene.

7.3.4
Kirkegårdene

Gravminnene på kirkegården representerer en viktig kulturverdi historisk sett. Ved å studere gravminnene får en følelsen av sammenheng i bygdas historie på person-/slektsplanet, og en får en klar fornemmelse av endringer når det gjelder stiloppfatninger og smak. Av gravminnene kan en også lese mye om sosiale forhold i bygdesamfunnet, og endringene i disse. For mange som vil lære ei bygd eller en by å kjenne, er kirkegårdene et av de første stedene de går til.

Det er derfor meget viktig å verne om eldre gravminner og kirkegårdene, i alle fall et noenlunde representativt utvalg av slike, og det er maktpåliggende å sørge for at eldre gravminner blir bevart.

Inntil nylig har ikke dette vært noe problem. Men etter at "Kirkegårdsvedtekter for Søgne hovedkirkegård og Søgne gamle kirkegård i Søgne kommune" ble vedtatt av Søgne Menighetsråd 25.2.1977, ser det ut til at en tenker seg normalordningen slik at gravminner skal fjernes etter 60 år. Det skal ikke være mulig å feste en grav i mer enn 60 år etter siste gravlegging uten særskilt samtykke fra Menighetsrådet. Det vil faktisk si at gravsteiner så nye som fra 1930, i år kan fjernes mot de pårørendes vilje.

En mulighet for å verne om de historiske verdiene i gravminnene, vil være å regulere visse områder av kirkegårdene til spesialområde/bevaring. En slik regulering kan f.eks. være at ingen gravminner blir fjernet på de områdene som er utpekt, og at enkelte nye begravelser blir tillatt der, men ikke så mange at det gamle historiske preget blir borte på grunn av nye gravminner. Kommunen må overta vedlikeholdet på disse delene av kirkegården, i den grad det ikke er pårørende som holder gravene. Sannsynligvis vil en kunne finne egnede områder på kirkegårdene, både ved den gamle kirken og hovedkirken.

Det vil også være en oppgave å registrere gravminnene, helst ved bruk av fotografier, f.eks. i et samarbeid mellom Menighetsrådet og Mediagruppa eller Historielaget. Hvor vidt alle gravminnene eller bare et representativt utvalg, skal registreres, får bli et skjønnsspørsmål.

Styringsgruppa vil derfor foreslå:

1. **Individuelle gravsteder.** Det henstilles om at representanter fra Menighetsrådet og Kulturvernutvalget/Kulturstyret i samråd avgjør hvilke enkeltstående gravsteder som skal bevares i de tilfeller det er gått 60 år etter siste gravlegging. Kirkegårdsmyndighetene overtar ansvaret for slike gravsteder.

2. **Deler av kirkegården.** Representanter for Menighetsrådet og Kulturvernnemda peker i samråd ut visse deler av kirkegårdene der gamle gravminner (over 60 år) bevares, og der nye begravelser bare tillates i beskjeden grad.

3. **Immateriell bevaring.** Det henstilles til Menighetsrådet å ta et initiativ til registrering av gravminner, slik at et inntrykk av eldre tiders gravminner bevares, i alle fall fotografisk. Eventuelle samarbeidspartnere kan være Mediagruppa eller Søgne Historielag.

7.4
Sikring av kulturminner i uregulerte områder

Regulering etter Plan- og bygningsloven er den enkleste sikringsformen å håndtere for administrative og politiske myndigheter. Her settes klare rammer som igjen er knyttet til gjeldende lovverk. Videre har man bred erfaring og rutiner fra saksbehandling etter disse retningslinjene. Likevel vil det ikke være hensiktsmessig å regulere alle kulturminner med høy verneverdi, blant annet fordi det vil medføre mange og tidkrevende småsaker.

Håndtering av kulturminner med høy verneverdi som faller utenfor de regulerte bevaringsområdene, blir mer komplekse å håndtere. Man må ty til generelle tiltak knyttet til lovverket som f.eks.:

- Plan- og bygningslovens bestemmelser om meldeplikt for alle endringer.

- "skjønnhetsparagrafen" i Plan- og bygningsloven, §§ 74 og 92.

- eventuelle bygge- og delingsforbud i påvente av plan, i de tilfeller hvor det synes å være eneste utvei for å sikre et umistelig kulturminne.

- fredning (midlertidig) for sikring av umistelige minner av regional eller nasjonal interesse som trues av riving eller uheldige endringer.

I tillegg til dette må man spille på de økonomiske støtteordningene, informasjon og veiledningsarbeid som er omtalt annet sted i planen.

Vi kan her nevne:

- Økonomiske tilskuddsordninger for istandsetting.
  (Jfr. pkt. 6.2.1)

- Aktivt bruk av Husbank-/Landbruksbanklån på antikvarisk grunnlag.
  (Jfr. pkt. 6.2.2)

- Toppfinansiering gjennom Søgne og Greipstad Sparebank.
  (Jfr. pkt. 6.2.4)

- Informasjonsarbeid og generell oppmuntring til vern av kulturminner.
  (Jfr. pkt. 6.1.1)

- Veiledningstjeneste for eiere/brukere ved istandsetting.
  (Jfr. pkt. 6.1.2)

- Bruk av kulturvernpris som påskjønnelse og PR-tiltak.
  (Jfr. pkt. 6.1.1)

- Skoleklasser, velforeninger, venneforeninger o.l. adopterer et kulturminne.
  (Jfr. pkt. 6.1.3)

Fin låvebygning på Røsstad. (Foto: T.L. Tønnessen.)

8. HANDLINGSPROGRAM

Det er i Søgne et stort antall faste kulturminner og miljøer med høy verneverdi. Etter gjennomgående drøftinger er styringsgruppa for kulturvernplanen kommet fram til følgende tiltak som må iverksettes:

Det opprettes et utvalg for tildeling av tilskudd ved istandsetting av bygninger og andre faste kulturminner med høy verneverdi. (Jfr. pkt. 6.2.1) **Utvalget skal også innstille søknader for ordningen med toppfinansiering til istandsetting av objekter med særdeles høy verneverdi.** (Jfr. pkt. 6.2.4)

Utvalget sammensettes slik:

1 repr. fra Bygningsrådet.
1 repr. fra Kulturstyret.
1 repr. fra Teknisk etat.
1 repr. fra Kulturetaten.
1 repr. fra Fylkeskonservator.

Utvalget innstiller også for årlig tildeling av kulturvernpris. (Jfr. pkt. 6.1.1)

Fylkeskonservatorens representant har veto-rett ved behandling av stønadssaker, hvis avgjørelsen er kulturvernfaglig uakseptabel.

8.1
Økonomiske støtteordninger

Tilskudd til istandsetting av bygninger og andre faste kulturminner med spesiell høy verneverdi, gis etter retningslinjer fastlagt under punkt 6.2.1.

Den enkelte huseier/kulturminneeier vil kunne tildeles rehabiliteringstilskudd etter følgende kriterier:

1. Det aktuelle objektet har fått høyeste verneverdi (4) i forbindelse med planarbeidets vurdering av verneverdi, enten i miljøsammenheng eller som enkeltobjekt, og det ligger innenfor et område som er regulert til spesialområde, eller i planforslaget er foreslått regulert til spesialområde.

2. Det gis 10% dekning av utgifter til rehabilitering. Maksimalt tilskudd begrenses dog til kr 10.000.

3. Dersom det utføres mindre eller ekstraordinært vedlikeholdsarbeid (omlegging av tak, nye vinduer og dører o.l.), blir merutgiftene mellom en standardløsning og en stilhistorisk riktig løsning, dekket med 100 %. Maksimalt tilskudd begrenses dog til kr 10.000.

I spesielle tilfeller vil også andre verneverdige kulturminner kunne tildeles tilskudd.

For øvrig vises det til generelle støtteordninger gjennom fylkeskonservator, riksantikvar, husbanken m.fl., omtalt i kapittel 6.2.

8.2
Informasjon, kommunikasjon og samarbeid

Kulturvernplanen, eller et konsentrat av denne, trykkes opp og sendes ut til alle eiere av objekter som har fått høyeste verneverdi, eller objekter som ligger innenfor de utvalgte verneområdene. Videre må dette dokumentet være tilgjengelig for utdeling til spesielt interesserte.

Det utarbeides en informasjonsfolder med generelle opplysninger av betydning for behandling og istandsetting av verneverdige bygninger og bygningsmiljøer.

En perm med kopier av verneverdivurderingene skal være tilgjengelig for publikum i biblioteket. Videre må tilsvarende kopier være tilgjengelig hos Teknisk etat og på Kulturkontoret for den daglige saksbehandling.

I Søgne Fritidsnytt startes det en egen byggeskikkspalte over en side i hvert nummer. Kulturetaten har ansvaret for redigering og innsamling av stoff til spalten. Det bevilges et årlig tilskudd på kr 8.000 som kompensasjon for spalteplass.

Kulturvern-/Byggeskikkpris opprettes og tildeles årlig. Utvalget som foreslås opprettet under punkt 8.1. innstiller for tildeling overfor Kulturstyret som forestår endelig vedtak og utdeling.

Det bør opprettes et aktivt samarbeid mellom Søgne kommune og lokalavisene, om kultur. Videre bør kommunen ha sendetid i lokal-/nærradio som nyttes til kulturstoff.

I forbindelse med iverksettelse av foreslåtte tiltak, bør det holdes informasjonsmøter for beboere og andre interesserte.

8.3
Veiledningsarbeid

FORMIDLINGSSENTRAL

En person i Teknisk etat får ansvaret for å informere eiere og brukere av verneverdige kulturminner, om hvor de kan henvende seg og hvordan de skal gå fram i forbindelse med byggesaker og lignende.

Det er en forutsetning at denne personen skal fungere som en formidlingssentral for videreformidling av spørsmål og henvendelser til rette instans.

(Se pkt. 6.1.2)

VEILEDNINGSTJENESTE

Det inngås avtale med Fylkeskonservatoren i Vest-Agder, eller en arkitekt med erfaring fra arbeid med verneverdige bygninger og bygningsmiljøer, om veiledningstjeneste for eiere og brukere av verneverdige bygninger, d.v.s bygninger med høy eller særdeles høy verneverdi.

Bruk av veiledningstjenesten formidles gjennom ovennevnet "formidlingssentral" i Teknisk etat. Veiledningen dekkes over kommunens budsjett med inntil 4 timer pr. byggesak.

(Se pkt. 6.1.2)

8.4
Regulering

I tillegg til de allerede regulerte bevaringsområder i Søgne: Høllen og Ny-Hellesund, foreslås nå følgende områder tatt opp til regulering etter Plan- og bygningslovens § 25.6:

LUNDE

Gamle Lundevei, miljøet langs Lundeelva og gjenværende del av den gamle bygningsmassen på Leire.

Styringsgruppa går inn for en umiddelbar regulering av områdene langs Gamle Lundevei, omkring Lundeelva og gjenværende deler av den gamle bebyggelsen på Leire, etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

Reguleringen bør utformes med en A og B sone, med forskjellig restriksjonsgrad. Reguleringen må holde muligheten åpen for forretningsvirksomhet og småindustri, i den grad dette ikke er til sjenanse for det verneverdige miljøet.

UVÅR

Bebyggelsen, kulturlandskapet og områdene omkring dette.

Det bebygde området i Uvårkilen, med en tilfredsstillende randsone, anbefales tatt opp til regulering som bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Det må legges særlig vekt på sikring av miljøet, den særegne karakteren, bygningenes størrelse, utforming, plassering o.l. Det bør være mulighet for en viss fortetning, etter en samlet plan, innenfor eksisterende bygningsmiljøs ytre rammer.

Omkringliggende områder bør forbli ubebygde.

ROMSVIGA, SVENSVIGA OG VOGNSNES

Området omfatter bebyggelsen i Romsviga og på Vognsnes, samt natur og kulturlandskap omkring den tidligere viktige havnen. Også bebyggelsen i Svensviga med omkringliggende natur og kulturlandskap, inngår i det foreslåtte planområdet.

Områdene bør vurderes regulert til bevaringsområder etter Plan- og bygningslovens § 25.6. Det er da av vesentlig betydning at også omkringliggende natur og kulturlandskap inngår i planområdet, og at det ikke foretas utbygging innenfor en nærmere angitt randsone, slik at omgivelsene fortsatt opprettholder karakteren.

REPSTAD

Bygningsmiljø, tun, uthus og eventuelle utløer sikres med en tilstrekkelig randsone, ved regulering.

Eventuell ny vegtrasè forbi Repstadtunet, legges nord-øst for eksisterende bebyggelse, og med slik avstand at verken ny eller gammel bebyggelse berøres.

Repstadtunet med en tilstrekkelig randsone, reguleres til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

Det må tas spesielle hensyn til de mange store gamle uthusbygningene på gården. Disse er umistelig for det kultur historiske verneverdige bygningsmiljøet. Uthusbygningene er i dag kostbare å vedlikeholde. Det må arbeides med å skaffe økonomisk støtte til å vedlikeholde denne bygningsmassen.

NORDRE BASTHOLMEN

Området er i dag regulert til fritidsbebyggelse.

Nødvendige deler av reguleringsplanen og bestemmelsene omarbeides slik at den aktuelle bebyggelsen og omkringliggende kulturlandskap får status som spesialområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

HOLMEN, OSPEDALEN, TRY OG EIKESTØL : TEKNISKE KULTURMINNER, VEGANLEGG o.l.

Veganlegg med ferjeleier, samt de tekniske kulturminner langs Holmenfossen, inkludert restene etter den gamle hjulfabrikken, anbefales tatt opp til regulering etter Plan og bygningslovens § 25.6. Veganleggene opp mot Eikestøl og deler av bygningsmiljøet, bør vurderes i denne sammenheng.

For de etterfølgende verneverdige miljøer og anlegg, bør regulering til bevaringsområde vurderes hvis det fremmes reguleringsforslag i området eller dets nære omgivelser, eller hvis det kommer melding om byggearbeider, endringer eller riving som kan virke forstyrrende på områdets kulturhistoriske verdi.

ÅLO - MED OMKRINGLIGGENDE NATUR OG KULTURLANDSKAP

Når det fremmes reguleringsforslag eller byggemeldes arbeider som får innflytelse på det verneverdige miljøet, eller randsonen omkring, må området i sin helhet tas opp til vurdering med henblikk på sikring av de kulturhistoriske verdeien.

Regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6, kan gi en tilfredsstillende sikring.

Eksisterende soneplan for Ålo-området må omarbeides slik at det særegne bygningsmiljøet og de andre kulturhistoriske verdiene får sin plass i planen.

FRØYSLAND - MED OMKRINGLIGGENDE NATUR OG KULTURLANDSKAP

Området vurderes regulert til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6, hvis det kommer rivingssøknad, forslag om regulering, eller melding om andre arbeider som klart endrer karakteren av denne godt bevarte gården.

TRY

Bygningsmiljø og kulturlandskap, samt enkelte særlig verneverdige enkeltobjekter.

Hvis det fremmes reguleringsforslag, eller meldes om arbeider som kan endre det verneverdige miljøet eller randsonen omkring, må tiltak med henblikk på sikring av de kulturhistoriske verdiene iverksettes. Regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6 er et aktuelt tiltak.

KLEPLAND

Regulering etter Plan- og bygningslovens § 25.6 kan være aktuelt hvis det meldes om tiltak som reduserer rekketunets karakter.

Riving eller planer om nybygging som reduserer rekketunets klare oppbygning må unngås.

Rekketunets verdi bør heller ikke reduseres unødvendig med utskiftninger av eksisterende bygningsmasse.

STAUSLAND

Det verneverdige bygningsmiljøet og enkeltobjekter med særdeles høy verneverdi, samt nødvendig randsone.

Hvis det fremmes reguleringsforslag eller kommer melding om riving, ombygging eller nybygging som vesentlig vil redusere miljøets, eller de viktigste enkeltbygningenes, kulturhistoriske verdi, må området vurderes med henblikk på regulering til bevaringsområde etter Plan- og bygningslovens § 25.6.

En eventuell regulering bør omfatte det gamle tunområdet (omkring Degnegården) og bebyggelsen oppunder heia.

BERGE

Verneverdige enkeltbygninger og rester av rekketun ved elva.

Hvis det foreslås tiltak som reguleringsplan, rivningssøknad eller nybygging som vesentlig vil endre ovennevnte bygnings-miljø på Berge, må spesialområderegulering vurderes.

SONGVÅR

Søgne kommune bør medvirke til at f.eks. en venneforening overtar bygningen og gjenværende anlegg på Songvår. Da kan allmenheten få adgang til de interessante kulturminnene som knytter seg til fyranlegget.

En kan tenke seg at øya fortsatt blir i statlig eie, som en del av kystsoneplanen, mens bygningene disponeres av venneforeningen.

8.5
Ny-Hellesund kystfort

Søgne kommune bør fortsatt støtte opp om restaureringsarbeidet på kystfortet. Anlegget på Helgøya beskriver en vesentlig del av vår nære historie.

Det ble anlagt flere hundre kystfort langs Norges kyst i perioden 1940-45. Ny-Hellesund kystfort er det første som istandsettes, og det ligger i et område med flere andre viktige kulturminner.

Kystfortet kan inngå som en vesentlig del av opplevelsestilbudet i området.

8.6
Søgne Gamle Prestegård

Prestegårdsboligen, med landbruksskolens gamle driftsbygning fra 1890-årene, og miljøet i tilknytning til gårdstunet, bør sikres bevart. Likeledes bør det legges til rette for en framtidig utbygging av et kultursenter i og omkring denne bygningsmassen.

8.7
Kirkegårdene

Kommunens retningslinjer for feste av gravplasser, gjør at vi kan miste alle de kulturminnene som en gravplass representerer, ved at gravminnene blir fjernet etter 60 år.

Styringsgruppa vil derfor foreslå:

1. **Individuelle gravsteder: Det henstilles om at representanter fra Menighetsrådet og Kulturvernutvalget/Kulturstyret i samråd avgjør hvilke enkeltstående gravsteder som skal bevares i de tilfeller det er gått 60 år etter siste gravlegging. Kirkegårdsmyndighetene overtar ansvaret for slike gravsteder.**

2. **Deler av kirkegården: Representanter for Menighetsrådet og Kulturvernnemda peker i samråd ut visse deler av kirkegårdene der gamle gravminner (over 60 år) bevares, og der nye begravelser bare tillates i beskjeden grad.**

3. **Immateriell bevaring: Det henstilles til Menighetsrådet å ta et initiativ til registrering av gravminner, slik at et inntrykk av eldre tiders gravminner bevares, i alle fall fotografisk. Eventuelle samarbeidspartnere kan være Mediagruppa eller Søgne Historielag.**

8.8
Regulerte bevaringsområder og fredede bygninger

Styringsgruppa foreslår at de regulerte bevaringsområder og fredede bygninger en har, opprettholder den vernestatus de har i dag.

Videre vises det til de generelle tiltak som gjelder i planen.

8.9
Øvrige tiltak

MATERIALBANK

Det opprettes en materialbank i regi av Søgne Historielag som kan påta seg å sikre og lagre bygningsdeler fra bygg som rives eller ombygges. Disse kan siden selges og nyttes i forbindelse med istandsetting av andre bygninger. Det ytes tilskudd over kommunens budsjett til etablering. Et eventuelt driftstilskudd vurderes separat.

ADOPSJON AV KULTURMINNER

Skoleklasser eller interessegrupper oppfordres til å "adoptere" kulturminner som det er av vesentlig betydning å sikre. Det bør som en forsøksordning, gis tilskudd til nødvendig materialkjøp for et begrenset beløp.

Se forøvrig punkt 6.1.3.

8.10
Oppsummering av handlingsprogrammet

På neste side følger en skjematisk oppstilling over **hvilke** tiltak i Kulturvernplanen som bør settes igang, og **hvem** som er ansvarlig for at tiltaket blir iverksatt, samt en antydning av hvor store kostnadene er ved hvert enkelt tiltak.

KULTURVERNTILTAK		ANSVARLIG	KOSTNADER
1	Oppretting av et utvalg, "Tildelingsutvalg" for tildeling av tilskudd ved istandsetting av bygninger og andre faste kulturminner.	Kulturkontoret	
2	Tildeling av tilskudd som nevnt i pkt. 1 ovenfor.	Tildelings-utvalget	200.000
3	Innstilling til lokal Kulturvernpris.	Kulturkontoret	5.000
4	Opptrykk av kulturvernplan, ev. et konsentrat, til eiere av objekter som har fått høyeste verneverdi.	Kulturkontoret	
5	Utarbeidelse av informasjonsfolder med opplysninger av betydning for behandling og istandsetting av verneverdige bygninger.	Kulturkontoret	1.000
6	Byggeskikkspalte i Søgne Fritidsnytt	Kulturkontoret	8.000
7	Aktivt samarbeid med lokalaviser og nær-/lokalradio.	Kulturkontoret	3.000
8	Formidlingssentral. Informasjon om byggesaker.	Teknisk etat	
9	Veiledningstjeneste.	Fylkes-konservator eller arkitekt	5.000
10	Regulering	Formannskap	
11	Ny-Hellesund kystfort. Støtte til restaureringsarbeid.	Kulturstyret	30.000
12	Søgne Gamle Prestegård. Bevaring. Kultursenter	Stiftelsen. Søgne kommune. Vest-Agder Fylkeskommune.	
13	Kirkegårdene.60-årsregelen, kirkegårdsbevarelse, fotoregistrering.	Menighetsrådet Kulturvernnemd Historielaget	5.000
14	Materialbank	Historielaget	5.000
15	Adopsjon av kulturminner.	Skolene Kulturkontoret	2.000

9. VEDLEGG

Følgende vedlegg er tatt med i Kulturvernplanen:

9.1	Avgrensning av foreslåtte reguleringsområder.	Side 88
9.2	Generelle forslag til reguleringsbestemmelser.	Side 102
9.3	Beskrivelse av tilbud om toppfinansiering i lokal bank.	Side 105
9.4	Vurderingsskjemaet (omtalt kap. 5.2)	Side 106
9.5	SEFRAK-skjemaet (omtalt kap. 5.1)	Side 107

9.1
Avgrensning av foreslåtte reguleringsområder

De følgende kartene viser avgrensning av områdene som er foreslått regulert til bevaringsområder.

Kartene er for følgende områder:

- Lunde
- Uvår
- Romsviga, Svensviga og Vognsnes
- Repstad
- Nordre Bastholmen
- Holmen og Ospedalen
- Ålo
- Frøysland
- Try
- Klepland
- Stausland
- Berge
- Songvår

LUNDE

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV. INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-PLANEN.

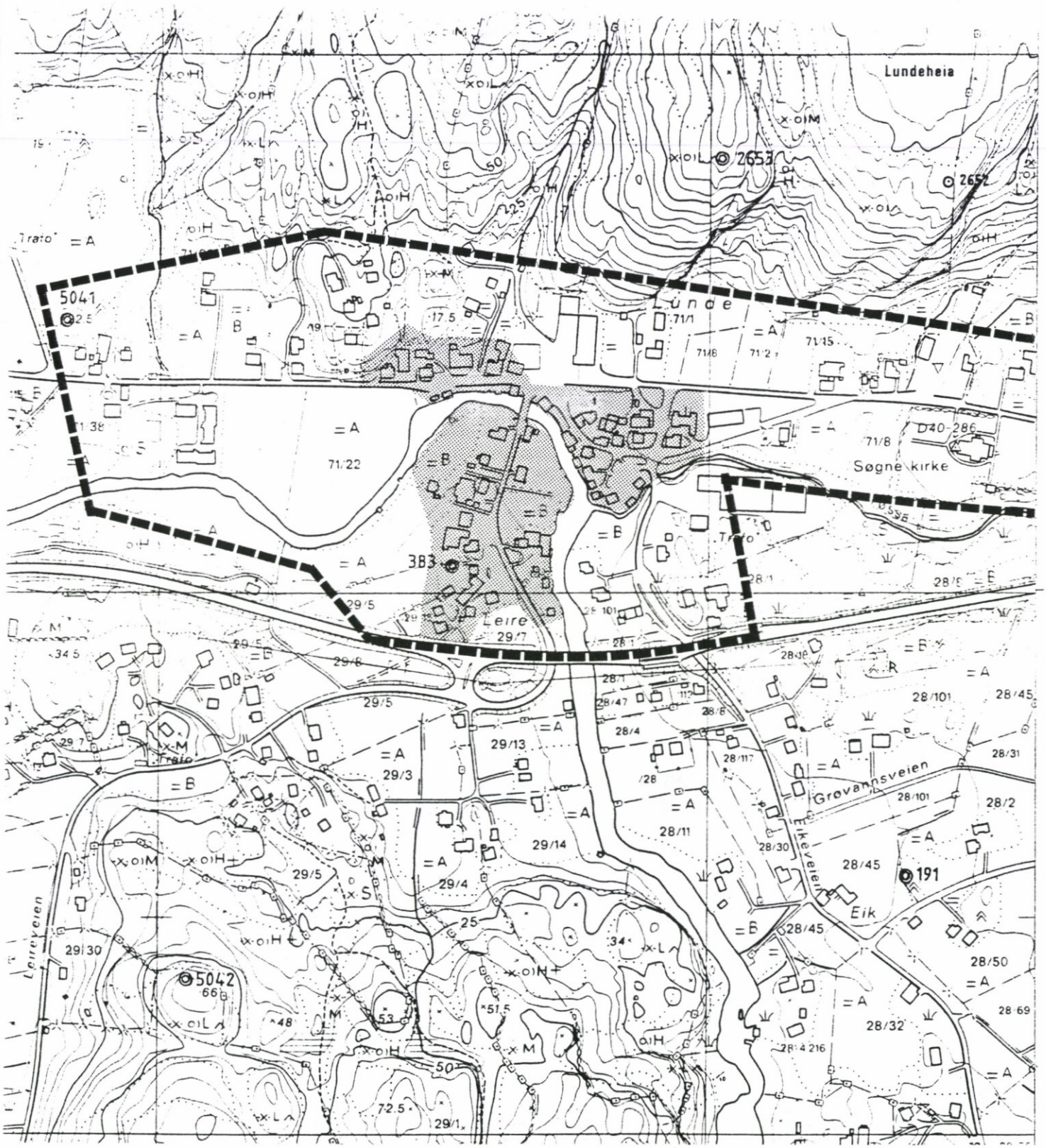

UVÅR

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

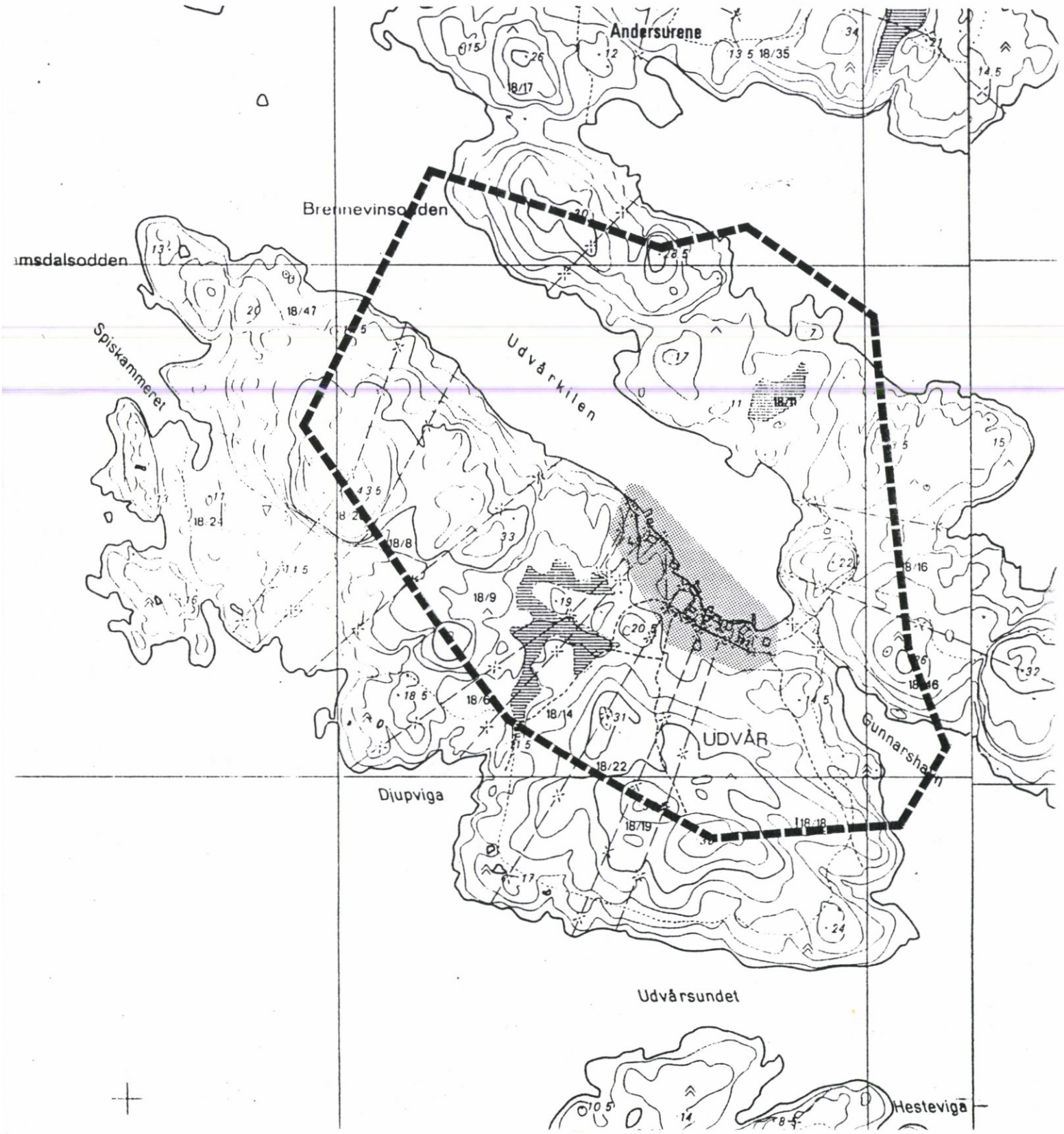

ROMSVIGA, SVENSVIGA OG VOGNSNES

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

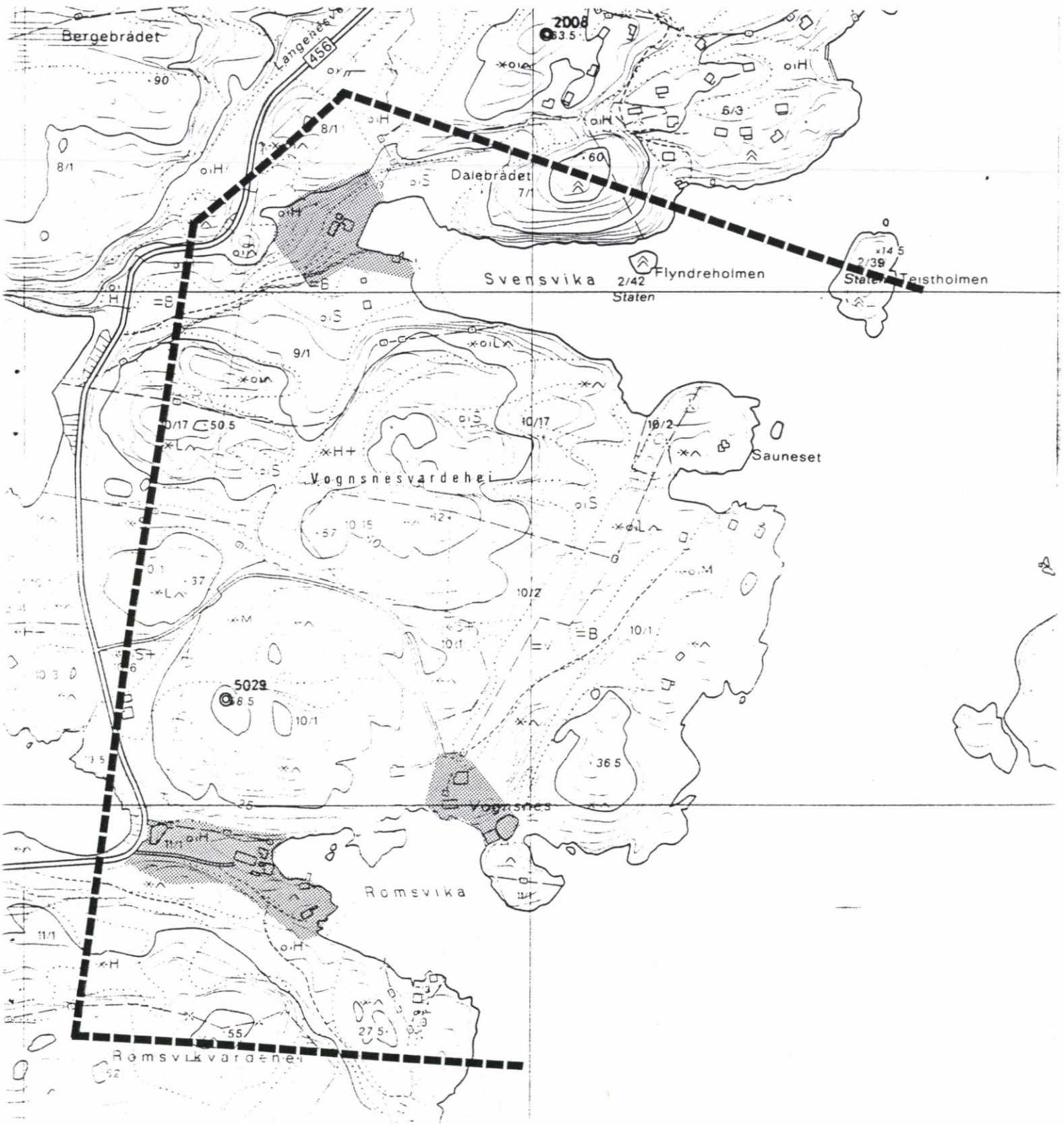

REPSTAD

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

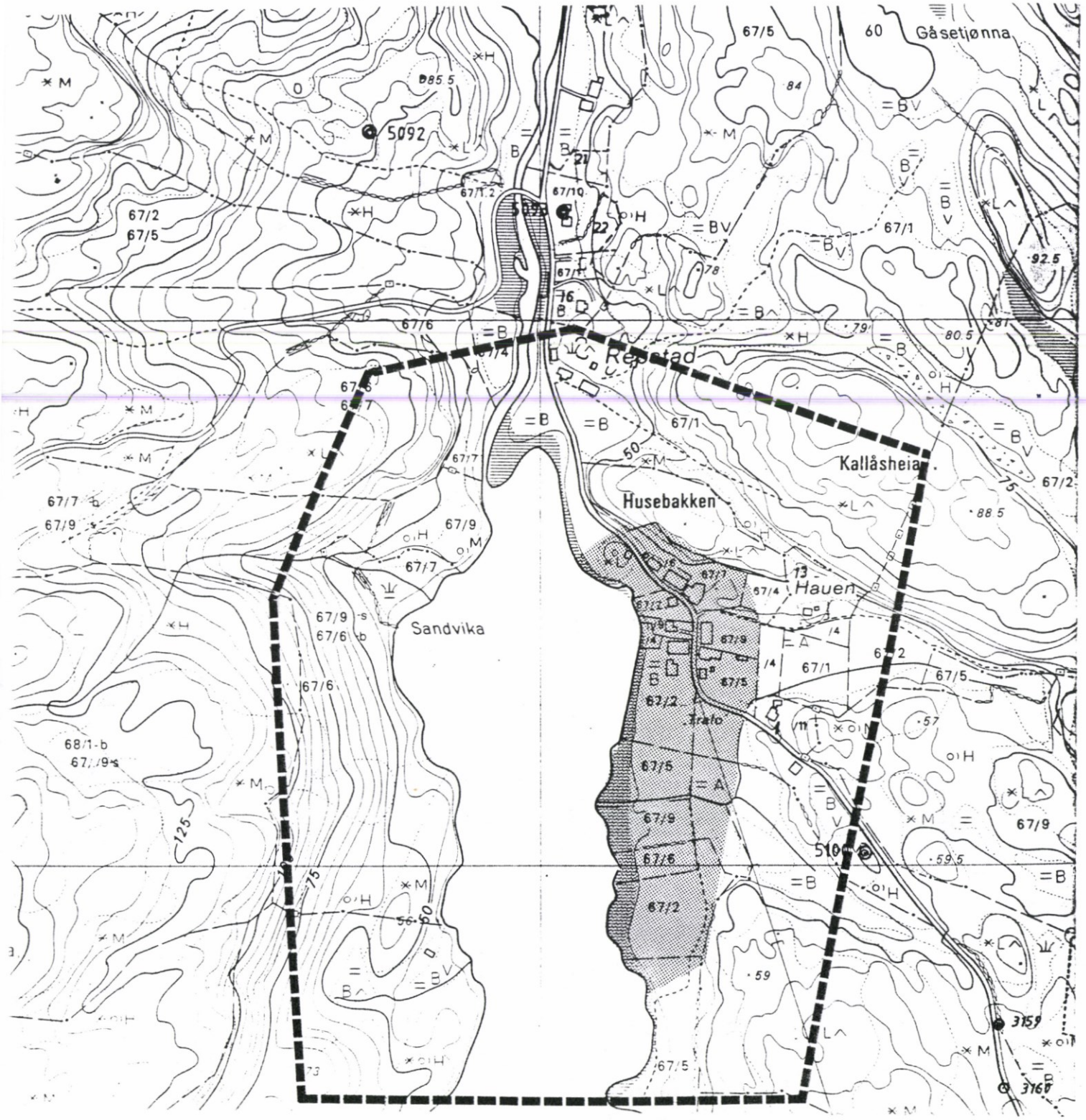

NORDRE BASTHOLMEN

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

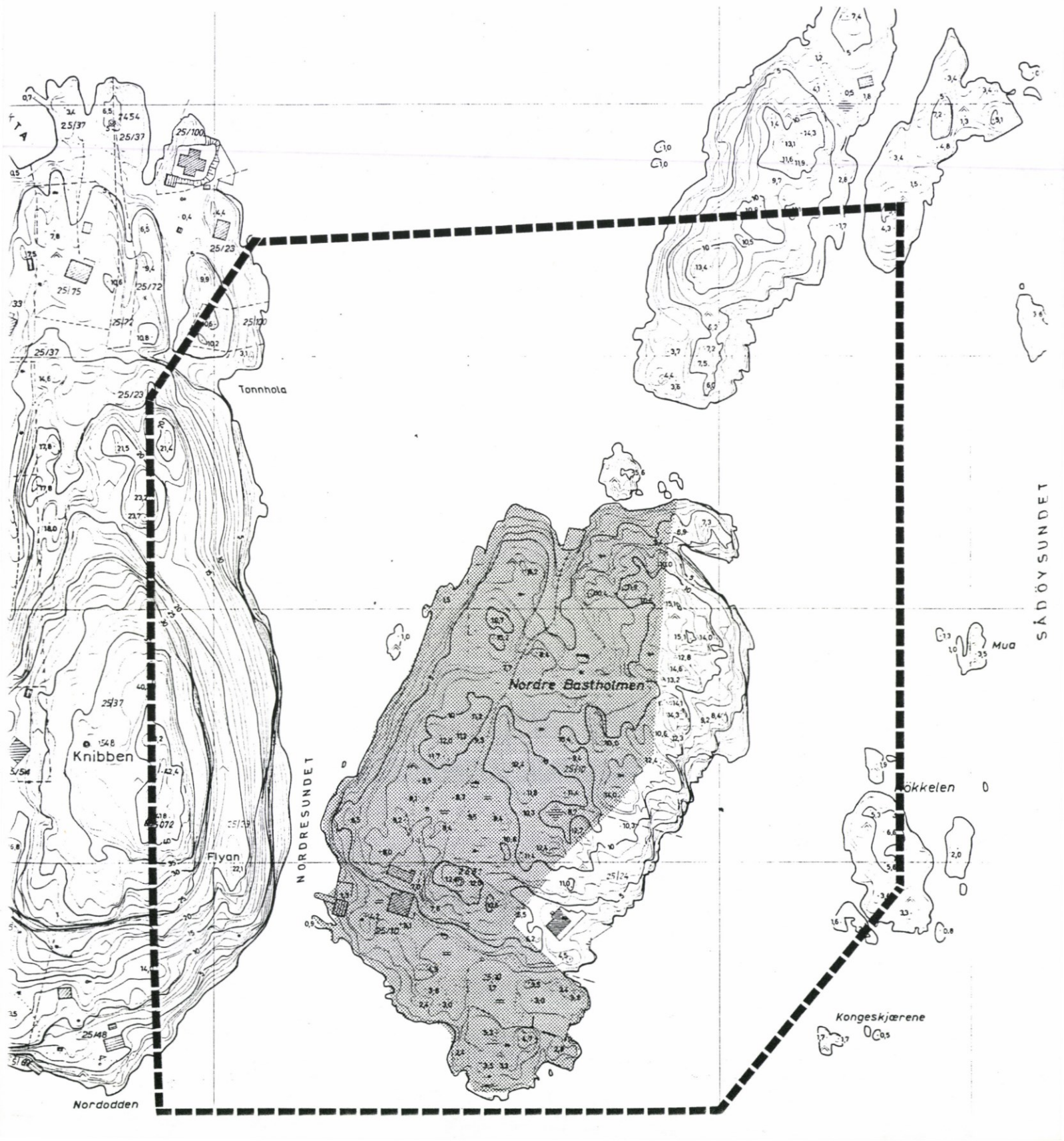

HOLMEN OG OSPEDALEN

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

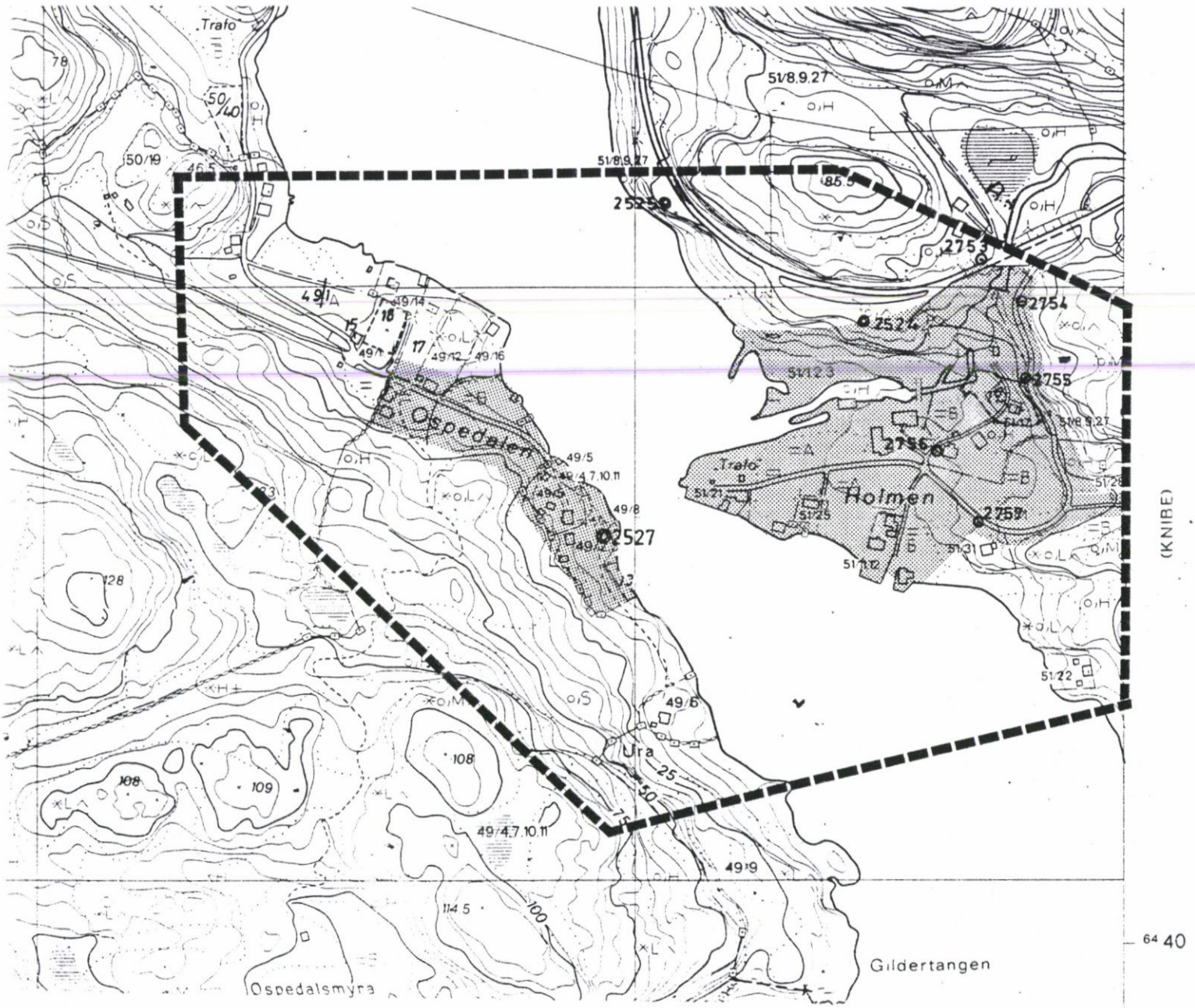

ÅLO

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

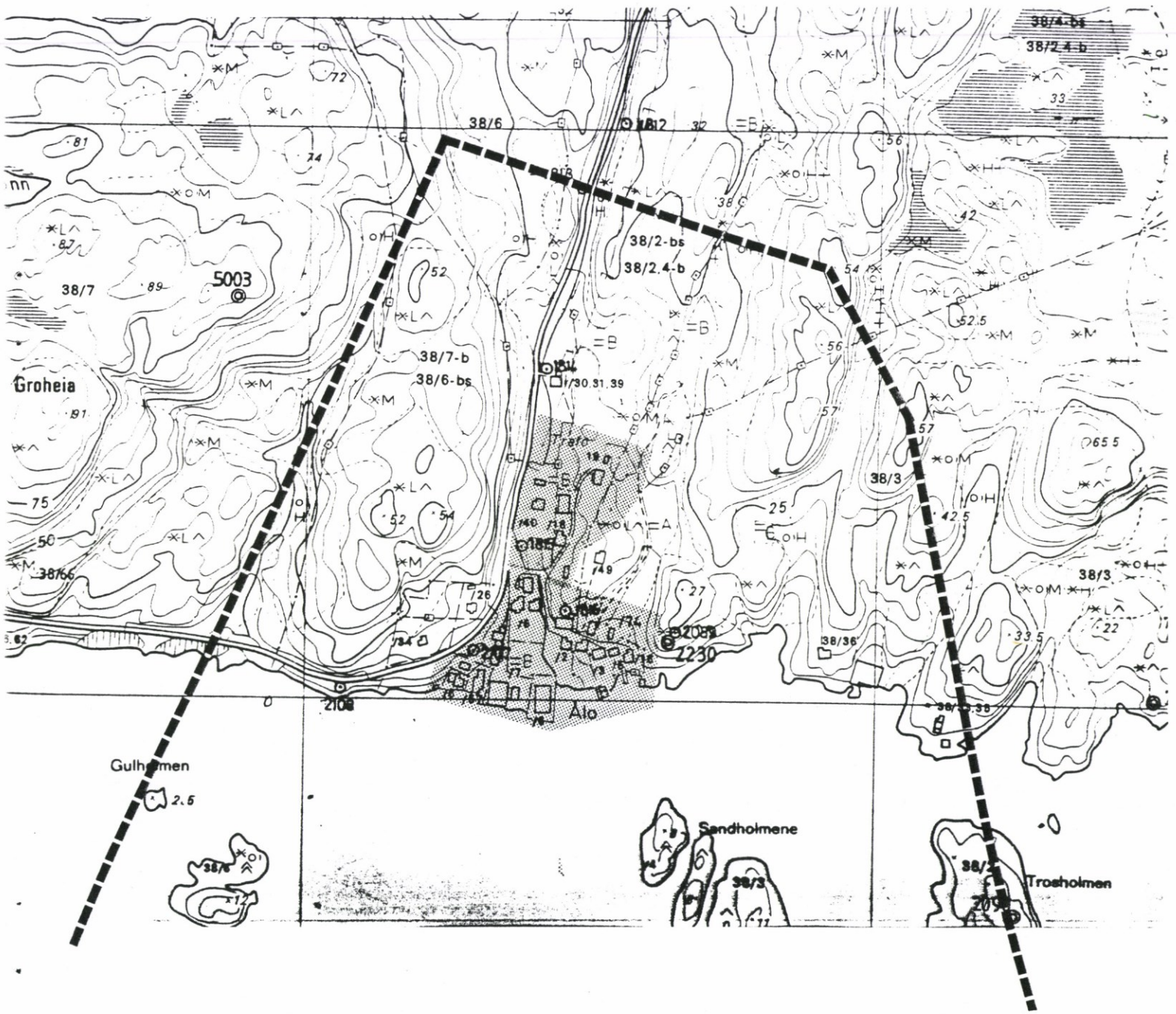

FRØYSLAND

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

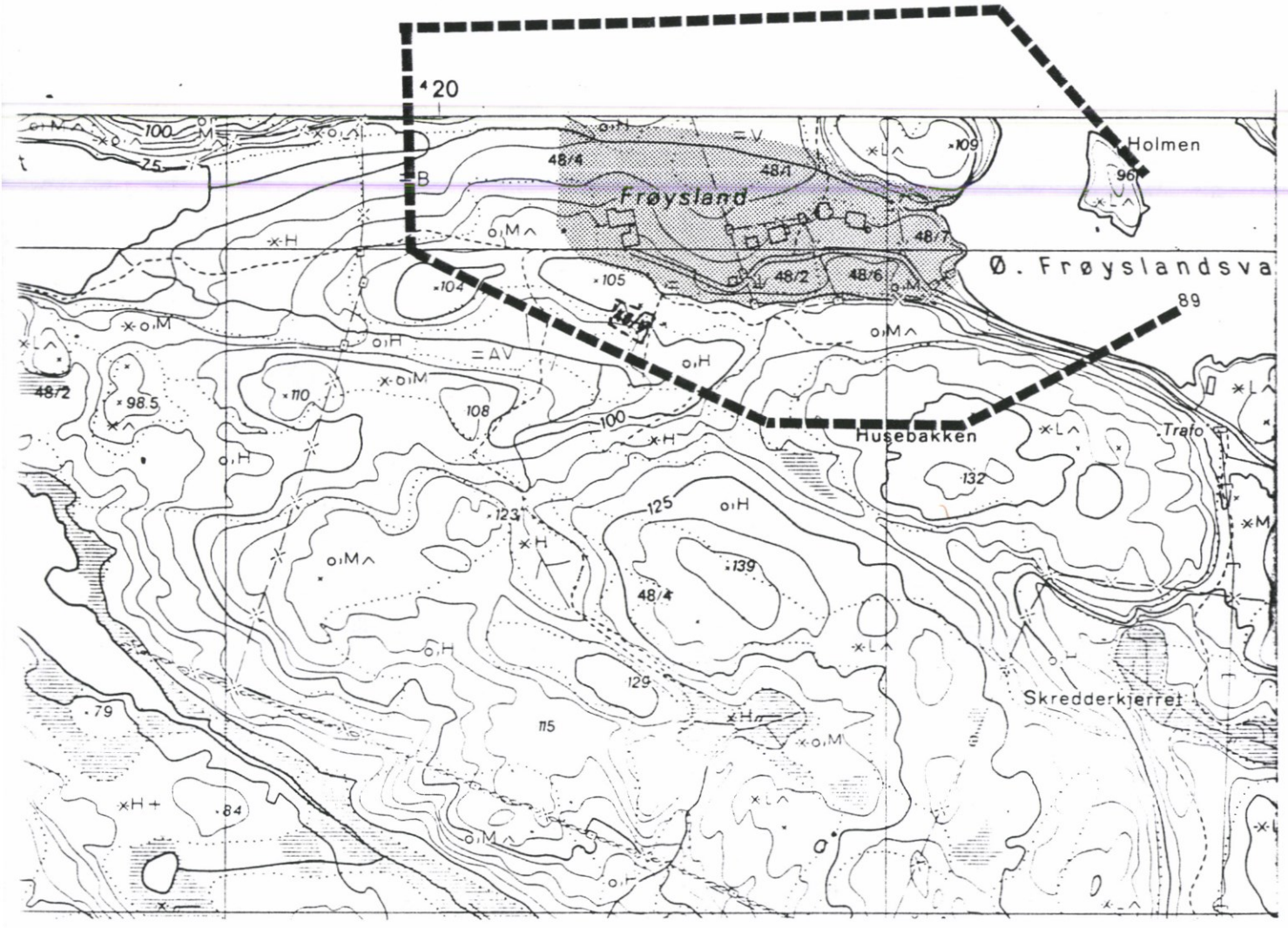

TRY

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

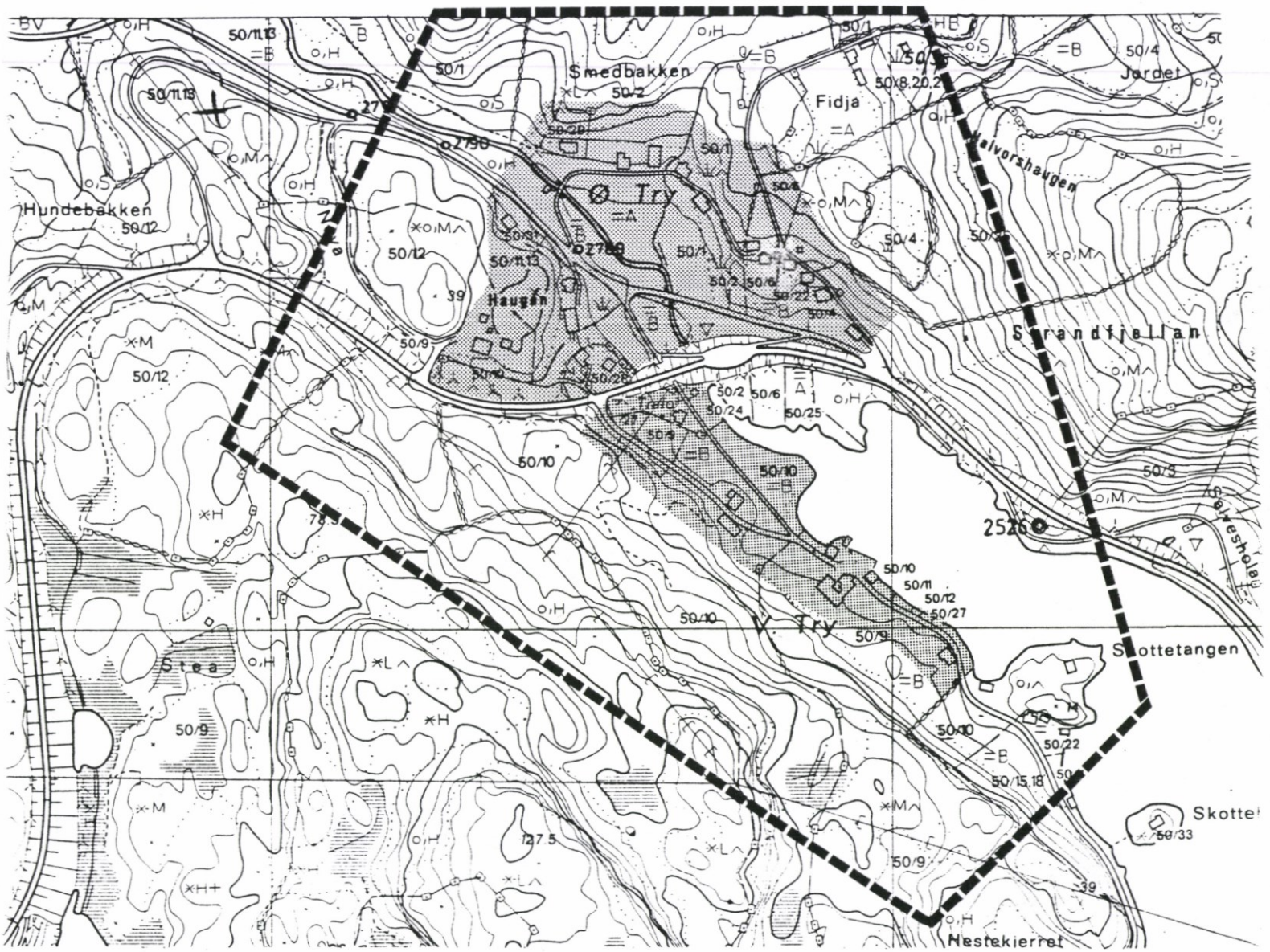

KLEPLAND

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

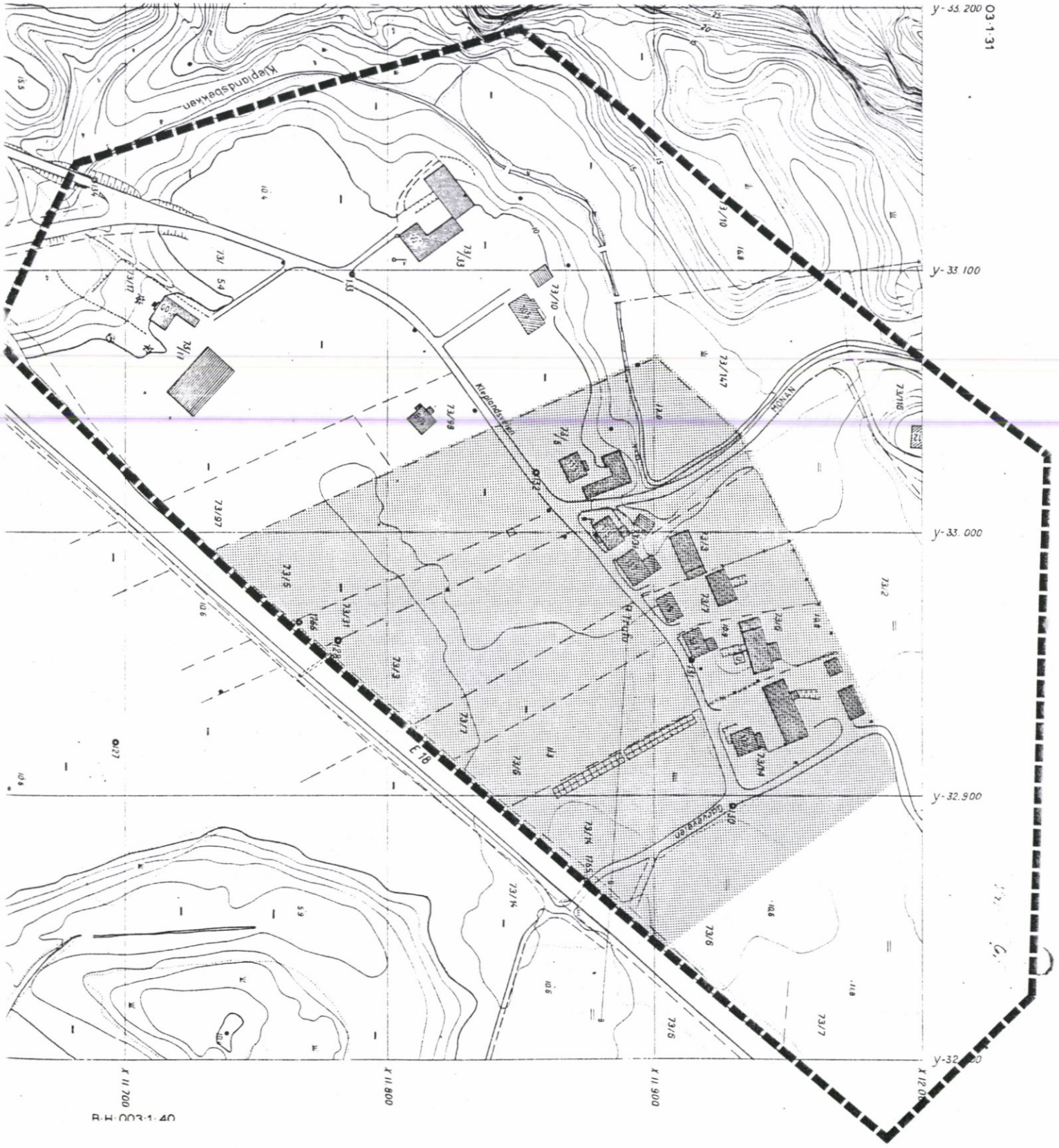

BERGE

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

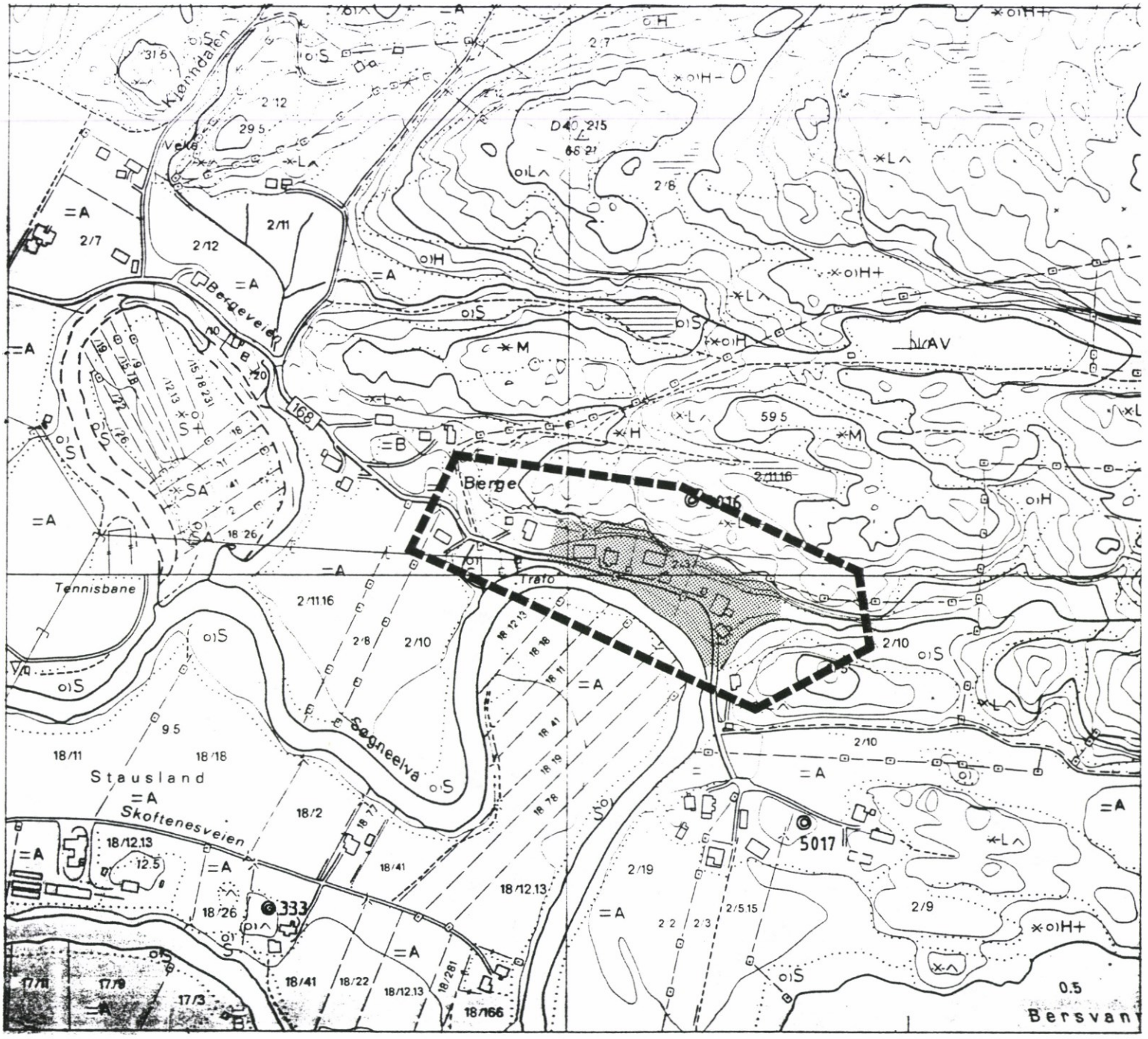

STAUSLAND

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

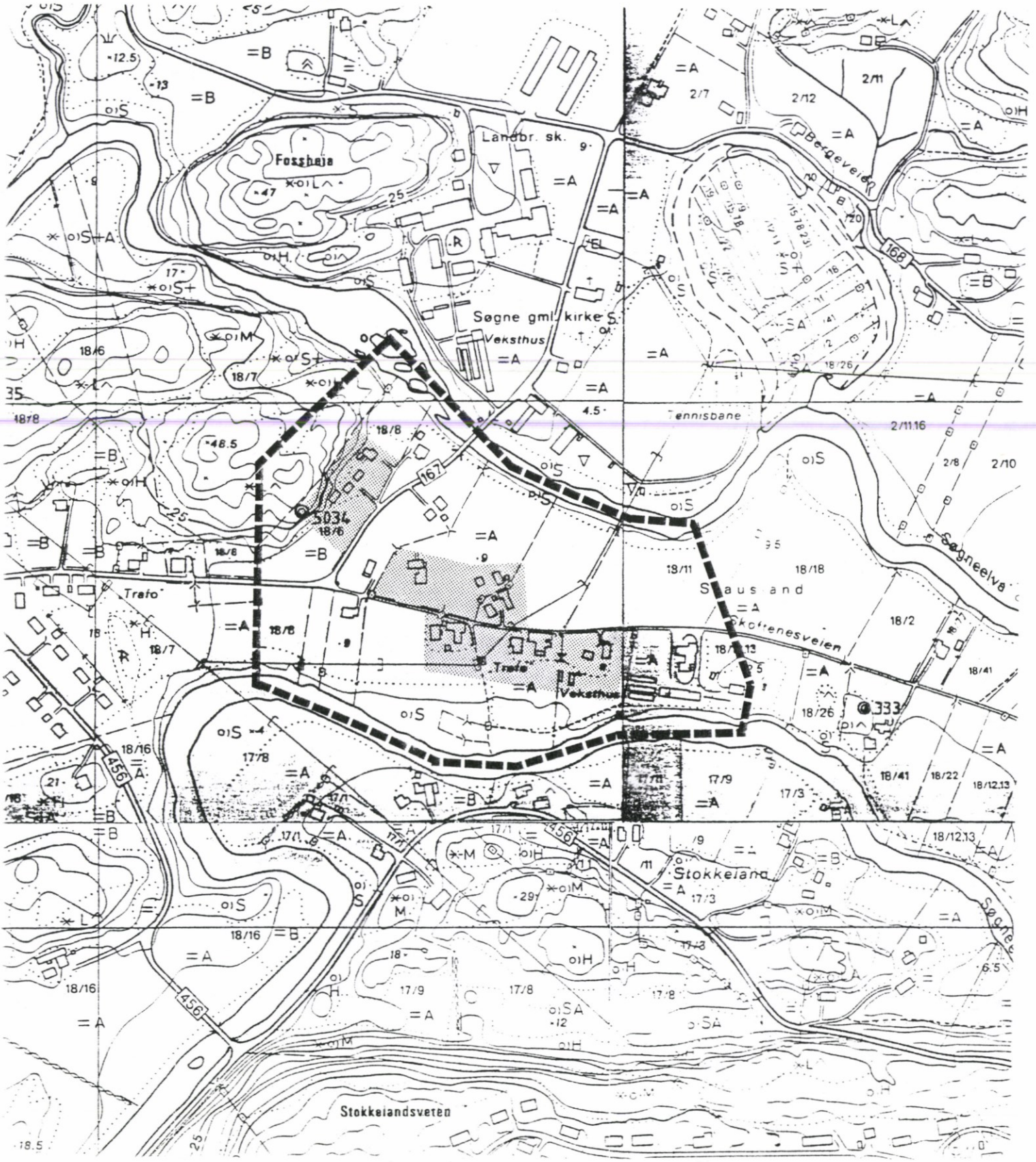

SONGVÅR

FORELØPIG FORSLAG TIL AVGRENSNING AV EVENTUELL BEVARINGSPLAN

TEGNFORKLARINGER:

AREAL ANBEFALT REGULERT TIL BEVARINGSOMRÅDE
PBL § 25.6

AVGRENSNING AV RANDSONE, PLANLEGGING OG NYBYGGING MV.
INNENFOR DENNE GRENSEN MÅ VURDERES I FORHOLD TIL BEVARINGS-
PLANEN.

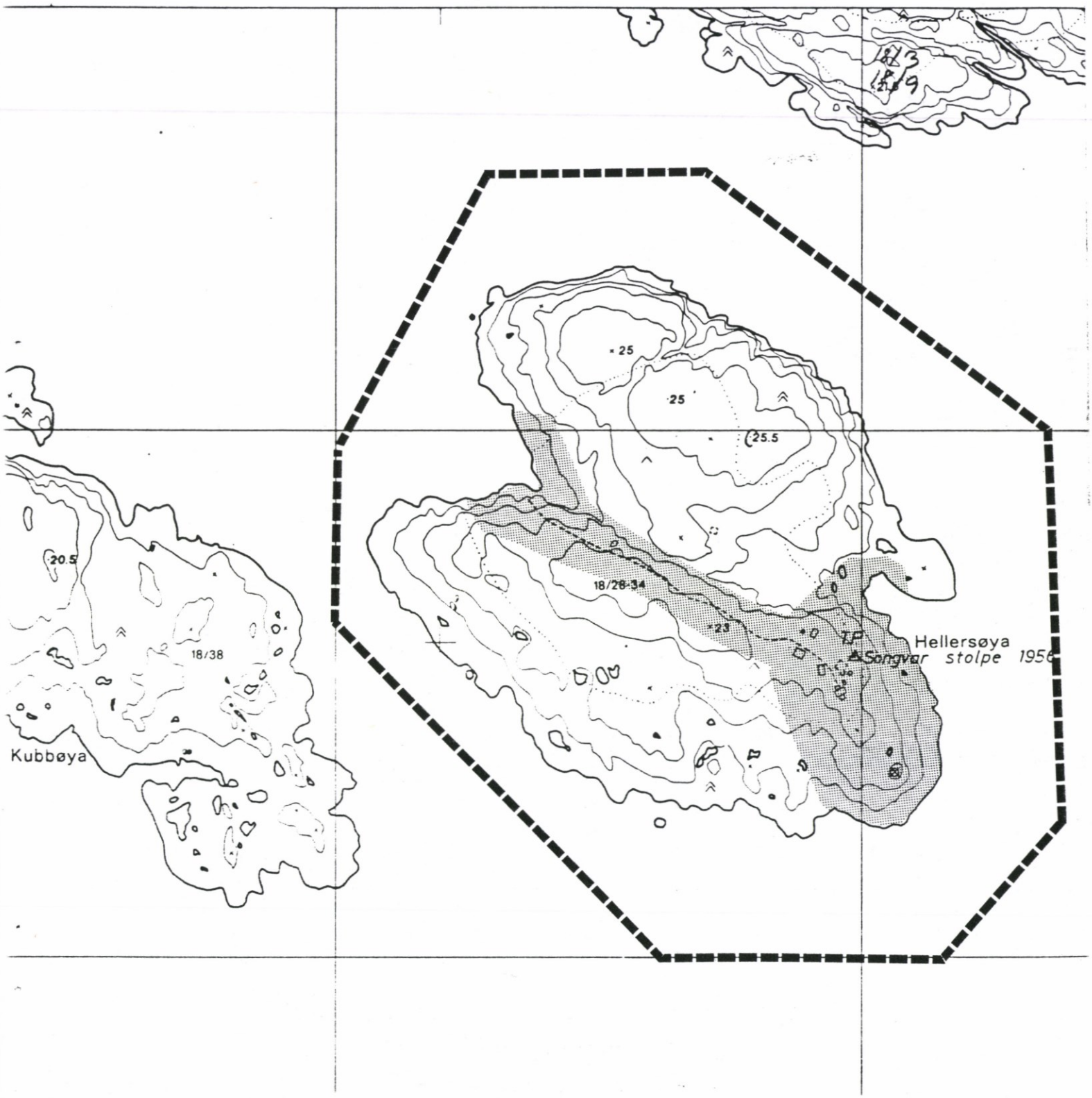

9.2
Generelle forslag til reguleringsbestemmelser.

Forslaget til reguleringsbestemmelser må nødvendigvis få en generell karakter. Bestemmelsene må få en individuell tilpassning til hvert enkelt sted. Her er det utarbeidet to alternativer som begge har en viss allmengyldig verdi for verneverdige bygningsmiljøer.

§§ 1, 2, 3, 4 og 6 er felles for begge alternativene, mens § 5 har to forskjellige forslag, alternativ A og B.

REGULERINGSBESTEMMELSER I TILKNYTNING TIL REGULERINGSPLAN FOR ..... I SØGNE KOMMUNE.

§ 1

Det regulerte området er vist på plankartet i målestokk 1:.... . Innenfor planens begrensningslinje skal arealene nyttes slik planen viser.

Områder som etter Plan- og bygningslovens § 25.6 er regulert til spesialområde for verneverdige kulturminner, er vist på kart og er områder dekket med gul farge og vertikal skravering.

§ 2

Formålet med reguleringsplanen er å bevare de antikvariske og kulturhistoriske minnene i området, slik som bygninger, kulturlandskap, rydningsrøyser, brygger, steingarder og andre faste kulturminner.

§ 3

Bygninger i området kan benyttes til (f.eks.) boliger, småindustri, forretningsformål, kontorer eller funksjoner knyttet til landbruk og fiske. Det er en forutsetning at bruken ikke ødelegger eller vesentlig endrer eksisterende verneverdige kulturminner. Virksomheter som kan virke sjenerende på miljøet tillates ikke.

Bygninger og kulturlandskap skal, så langt det er mulig, benyttes til det formål de opprinnelig er bygget eller opparbeidet for.

§ 4

Eksisterende bygninger eller anlegg tillates ikke revet. Bygninger og anlegg som ødelegges p.g.a. brann eller annen skade, skal fortrinnsvis gjenoppbygges på samme sted.

§ 5 (Alternativ A)

Hovedform og eksteriør skal tilpasses det verneverdige miljøet i området.

Ved utbedring og reparasjon av eksisterende bygninger må ikke bygningsdeler erstattes med nye i større omfang enn absolutt påkrevet. Det skal også påses at bygningenes karakter med hensyn til størrelser, former, materialer, detaljering og farge opprettholdes, eller tilbakeføres til tidligere stadie.

Eksisterende bygninger kan ombygges og påbygges når dette er i samsvar med opprinnelig byggetradisjon i området, og det ligger innenfor den viste byggelinje. Ombygging og tilbygg må ikke virke forstyrrende på bygningens hovedform eller offentlige fasade. materialbruk, detaljering og utforming må tilpasses den verneverdige bebyggelsen i området.

Nye bygninger kan oppføres innenfor den viste byggelinjen. Utformingen, material- og fargebruk skal tilpasses eksisterende verneverdige bygningsmiljø i området.

Fasadeoppriss i målestokk 1:200, som også viser omkringliggende bebyggelse, skal vedlegges byggemelding i forbindelse med tilbygg eller nybygg i området.

Uthusanlegg og kulturlandskap som rydningsrøyser, terrasseringer, brygger, fortøyningsringer, hageanlegg, veger o.l., skal bevares. Nye uthusanlegg skal gis en utforming og materialbruk som er tilpasset tilsvarende verneverdige anlegg i området.

Alle byggesaker skal godkjennes av Fylkeskonservatoren før det gis byggetillatelse.

§ 5 (Alternativ B)

Eksisterende bygninger og anlegg kan nektes revet. Ved nybygging eller gjenoppbygging av eksisterende bygninger, skal hovedform, volum, farge og materialbruk tilpasses omkringliggende verneverdige bebyggelse. Ved utbedring av eksisterende bygninger skal eksisterende bygningsdeler kun skiftes ut bare hvis det er absolutt påkrevet, og da med kopi av eksisterende eller opprinnelig type.

Fasadeoppriss i målestokk 1:200, som også viser omkringliggende bebyggelse, skal vedlegges byggemelding for nybygg eller tilbygg.

Uthusanlegg og kulturlandskap som rydningsrøyser, terrasseringer, brygger, fortøyningsringer, hageanlegg, veger o.l., skal i hovedsak bevares. Nye uthusanlegg skal gis en utforming og materialbruk som er tilpasset tilsvarende verneverdige anlegg i området.

Byggetillatelse for arbeider utført etter retningslinjer utarbeidet av Søgne kommune og Fylkeskonservatoren i Vest-Agder, kan behandles uten at saken forelegges Fylkeskonservatoren før byggetillatelse gis.

§ 6

Ved nybygging eller gjenoppbygging av eksisterende bygg, kan det gis dispensasjon fra kravet i byggeforskriftene om byggeavstand mellom bygninger, hvis det treffes andre kompenserende tiltak for å redusere spredningsfaren ved en eventuell brann.

Eksisterende veier, gateløp og plassdannelser skal bevares. Ekisterende alleer, enkeltstående trær og annen beplantning som er viktig for det verneverdige bygningsmiljøet, skal bevares.

Skilt, elektriske anlegg, belysning o.l., skal gis en utforming som harmonerer med det verneverdige miljøet.

Unntak fra disse bestemmelsene kan, nær særlige grunner taler for det, gis av Bygningsrådet innenfor rammen av byningslov og bygningsvedtekter for Søgne kommune, under forutsetning av at dette kan godkjennes av Fylkeskonservatoren.

9.3
Beskrivelse av tilbud om toppfinansiering i lokal bank

Et av virkemidlene til restaurering av bevaringsverdige boliger i Søgne er toppfinansiering i lokal bank, omtalt i kap. 6.2.4, side 55.

Det kan gis stipend samt lån på antikvarisk grunnlag i Husbanken for boliger med høyest verneverdi. Søgne og Greipstad Sparebank vil gjerne samarbeide med kommunen ved å gi:

1. Byggelån i byggeperioden inntil konvertering i Husbanken.
   Rente: 11,25 % + 1/3 % provisjon pr. kvartal.

2. Topplån på inntil kr. 100.000,- utover Husbankens lån.
   Rente: For tiden 13 % etterskudd med avdragstid etter nærmere avtale.

Lånetakere som er imøtekommet lån gjennom Husbanken kan henvende seg til banken når byggearbeidene blir aktuelle.

Tilbudet fra banken er datert 6.3.90.

GNR.	BNR.

VURDERINGSSKJEMA

IDENTIFIKASJON						
	ADRESSE					
	KOMMUNE NR. TELLEKRETS NR.					
	EVT. SEFRAK LØPE NR.					

OPPLYSNINGER OM OBJEKTET						
	OPPRINNELIG FUNKSJON					
	NÅVÆREDE FUNKSJON					
	BYGGEÅR					
	ARKITEKT / BYGGMESTER					
	BYGGHERRE					
	STILPREG					
	DIVERSE					

DELVURDERINGER						
	TEKNISK TILSTAND					
	GRAD AV OPPRINNELIGHET					
	TYPISKHET					
	SJELDENHET					
	ARKITEKTONISK VERDI					
	FORTELLENDE VERDI					
	SOSIALHISTORISK VERDI					
	ANNET					

SAMLET VERNE-VERDI						
	VERNEVERDI SOM ENKELTOBJEKT					
	VERNEVERDI I MILJØSAMMENHENG					

MERKNADER OG AKTUELLE TILLEGSOPPLYSNINGER

DATO SIGN.

10.86 Ø&LT

REGISTRERING AV FASTE KULTURMINNER
I NORGE

REGISTRERING AV HUS

OBJEKT	
EIER (tittel, navn, postadresse)	
BRUKER (tittel, navn, postadresse)	

Plass for fotografier

Plass for planskisse (1 ruteside = 1 meter)

ARKIV-/KARTREF.

1	KORTARKIV-NUMMER	Kommunenummer	Registreringskrets nummer	Hus løpenummer		
2	FOTOARKIV-NUMMER	Filmnummer	Bildenummer, laveste	Bildenummer, høyeste		
3	ØKONOMISK KARTVERK BLAD-BETEGNELSE	Sone	Øst-vest i sonen	Nord-sør	Målestokk	Bladnummer
4	KOORDINATER (fylles ikke ut)	System	Akse/sone	Y = ±	X =	

LOKALISERING

5	KOMMUNE	Kommune, navn		Topogr. betegnelse, navn og nummer	
6	TOPOGR.BETEGNELSE				
7	MATRIKKEL-BETEGNELSE	Gardsnummer	Bruksnummer lav. / høy.	Undernummer (feste- m.m.) lav. / høy.	
		Annen matrikkelbetegnelse (bare for eiendommer utenfor landsmatrikkelen)			
8	BYGNINGSNUMMER (fylles ikke ut)				
9	EIENDOMMENS NAVN,	Dialektform		Offisiell form	
10	DIALEKT/OFFISIELT				
11	EIENDOMMENS VEG-/GATEADRESSE	Veg-/gatenavn		Veg-/gatenummer og -bokstav laveste / høy.	

FUNKSJON OG MILJØ

12	OPPRINNELIG FUNKSJON (FORMÅL)	Lokal betegnelse på huset				Merknad
		Kode 1	2	3	4	
13	NÅVÆRENDE FUNKSJON (FORMÅL)	Kode 1	2	3	4	Merknad
14	OPPRINNELIG SOSIAL MILJØSAMMENHENG	1. Embetsverk m.m.	2. Næringsdrivende	3. Tjenestemenn m.m.		Merknad
15	FORHOLDET TIL ANDRE HUS	1. Selvstendig hus frittst. ○ s.bygd ○	2. Del av anlegg frittst. ○ s.bygd ○			Merknad
16	FYSISK MILJØSAMMENHENG	1. Større tettsted (by)	2. Mindre tettsted	3. Gardsanlegg		Merknad
		4. Seteranlegg	5. Annen husgruppe	6. Enkelthus, spredt		

44 VERNEVERDI								Vurderingen utført av	
EGENVERDI				SOM DEL AV MILJØ					
Høy	Midd.	Lav	Ingen	Høy	Midd.	Lav	Ingen	Dato	Underskrift
○	○	○	○	○	○	○	○	/	
○	○	○	○	○	○	○	○	/	
○	○	○	○	○	○	○	○	/	

BYGGEMÅTE M. M.

17	UNDERBYGNINGENS KONSTRUKSJON	1. Grunnmur ☐☐☐	2. Pilarer, laftestein e. l. ☐☐☐	Merknad
18	KJELLERENS/UNDER-ETASJ. UTNYTTING M. M.	1. Opplyft ☐☐☐	2. Ganghøyde ☐☐☐	3. Kryperom ☐☐☐	4. Åpen ☐☐☐	Merknad
19	YTTERVEGGENS KONSTRUKSJON	1. Tre- ☐☐☐	2. Mur- ☐☐☐	3. Støpt ☐☐☐	Merknad
		4. Metall- ☐☐☐	5. Blandings- ☐☐☐	9. Annet ☐☐☐	
20	FASADEKLEDNING	1. Ingen ☐	2. Jord, torv ☐☐☐	3. Tre ☐☐☐	4. Stein ☐☐☐	Merknad
		5. Sement- ☐☐☐	6. Plater ☐☐☐	7. Papp, plast ☐☐☐	9. Annet ☐☐☐	
21	TAKFORM	1. Saltak ☐☐☐	2. Valm m.m. ☐☐☐	3. Pult, flatt ☐☐☐	4. Hvelv, kup ☐☐☐	9. Annet ☐☐☐	Merknad
22	TAKTEKKINGS-MATERIALE	1. Never, torv ☐☐☐	2. Tre ☐☐☐	3. Naturstein ☐☐☐	4. Teglstein ☐☐☐	Merknad
		5. Sementstein ☐☐☐	6. Plater ☐☐☐	7. Papp, plast ☐☐☐	9. Annet ☐☐☐	
23	ANTALL ETASJER	1et. ○	1½ ○	2et. ○	2½ ○	3et. ○	3½ ○	4et. ○	4½ ○	5 o.m. ○	Merknad
24	HOVEDMÅL I PLAN	Lengde cm	Bredde cm		Skorsteiner stk.	Merknad
25	ANTALL SKORSTEINER					
26	PLANFORM (fylles ikke ut)					Merknad
27	STILPREG (fylles ikke ut)					Merknad

ALDER, VEDLIKEHOLD, SIKRING M. M.

28	TIDFESTING/ BYGGEÅR	Tidskode ☐☐☐	Merknad						
29	TILBYGGING/ OMBYGGING	Tidskode 1 ☐☐☐	2 ☐☐☐	3 ☐☐☐	Merknad				
30	FLYTTING	Tidskode 1 ☐☐☐	2 ☐☐☐	3 ☐☐☐	Merknad				
31	REVET/BRENT/ FALT I RUIN	Tidskode ☐☐☐	Merknad						
32	VEDLIKEHOLDS-SITUASJON	1. God stand ☐	2. Beg. forfall ☐☐☐	3. Framskredet forfall ☐☐☐	4. Ruin ☐	Merknad			
33	OFFENTLIGE TILTAK SOM KAN BERØRE HUSET	1. Ingen ☐	2. Saner.-plan ☐	3. Regul.-plan ☐	4. Veg-plan ☐	5. Byggepl. huset selv ☐	6. Byggepl. andre hus ☐	7. Vass-drags-plan ☐	9. Annet ☐
34	EIERS/BRUKERS MENING OM HUSET	1. Bevaring på stedet ☐	2. Bevaring annet sted på samme eiendom ☐	3. Flytting/salg til annen eiend. ☐	4. Forfall/riving for godt ☐
35	FREDNING/SIKRING	1. Ingen fredning/ sikring ○	2. Fredet etter lov ○	3. Sikret v/offentlig vedtak ○	4. Sikret v/offentlig erverv ○

FORSKJELLIGE OPPLYSNINGER

36	KARTFESTET PÅ ØKONOMISK KARTVERK?	Ja ○ Nei ○
37	REGISTRERT/OPPMÅLT FØR?	Ja ○ Nei ○
38	ELDRE FOTOGRAFIER/TEGNINGER?	Ja ○ Nei ○
39	BRANNFORSIKRINGSSELSKAP	
40	INNSKRIFTER, DEKOR M. M.	
41	BYGGHERRE	
42	BYGGMESTER/ARKITEKT	
43	ANDRE OPPLYSNINGER	

DENNE REGISTRERINGEN ER UTFØRT:

Sted / Dato / Underskrift

REGISTRERINGEN ER UTFØRT/SUPPLERT/AJOURFØRT:

/

/

Signaler for kontrollfeltene:

V	– rubrikken utfylt, opplysningen sikker
?	– • • , • usikker/mangelfull
O	– • ikke • , • mangler
X	– • • • • , rubrikken irrelevant

☐ – fylles ut med kodesiffer

○ – fylles ut med kryss

10. HØRINGSUTTALELSER/ VEDTAK

10.1	Brev av 25.5.1990 med anmodning om uttalelser til planen	Side 110
10.2	Innkomne høringsuttalelser	Side 111
	Fylkeskonservatoren i Vest-Agder	Side 111
	Søgne Bygningsråd	Side 114
	Lunde Velforening	Side 117
	Beboerne på Repstadtunet	Side 118
	Kirkevergen	Side 119
	Jostein Andreassen	Side 122
10.3	Vedtak i Kulturvernutvalget, Kulturstyret, Formannskapet og Kommunestyret	Side 127
	Kulturvernutvalget	Side 132
	Søgne Kulturstyre	Side 134
	Søgne Formannskap	Side 135
	Søgne Kommunestyre (K-87/90)	Side 135

SØGNE KOMMUNE
KULTURKONTORET

TELEFON 042/50 300
POSTBOKS 1051
4641 SØGNE

TIL HØRINGSINSTANSENE:

Fylkeskonservatoren i Vest-Agder
Norsk Kulturråd
Søgne Bygningsråd
Søgne Historielag
Høllen vel
Lunde vel
Søgne Vestbygda vel
Grendeutvalget Try/Brunvatne
Nedre Stausland Vel
Rådmannen
samt andre interesserte

DERES REF. VÅR REF. : 256.93 - 383/90 MH DATO 23. mai 1990

FORSLAG TIL KULTURVERNPLAN - ANMODNING OM UTTALELSE

Styringsgruppa for Kulturvenplanen for Søgne gjorde i møte av 21.3.90 ferdig sitt planforslag.
Kulturstyret tok på sitt møte 24.4.90, sak 16/90, den framlagte Kulturvernplanen til foreløpig etterretning.

Videre ble det bestemt å sende og legge planen ut til høring, med høringsfrist til

1. august 1990.

Styringsgruppa for Kulturvernplanen vil behandle/kommentere de innkomne høringsuttalelsene, før Kulturstyret gjør vedtak og sender Kulturvernplanen til behandling i Kommunestyret.

Hovedmålene med planen er gjengitt i kap. 3 side 12. Planens konklusjon/handlingsprogram er gjengitt i kap. 8 på sidene 76-85, og på side 86 fins en oppsummering av 15 kulturvernplantiltak som det er ønskelig å få satt i verk.

Norsk Kulturråd vil stille kr 200.000 til disposisjon etter at planen har blitt vedtatt av Søgne Kommunestyre. Dette beløpet skal brukes i form av tilskudd til eiere av våningshus og uthus, som vil restaurere/istandsette disse i henhold til intensjonene i Kulturvernplanen for Søgne. Kultursjefen vil også i langtidsbudsjettet foreslå en kommunal pott til slike istandsettingstilskudd, slik at planens intensjoner kan bli fulgt opp i årene som kommer.

./. Vedlagt følger 1 eks. av Kulturvernplanen.
Flere eksemplarer kan fås ved henvendelse til Søgne Kulturkontor.

Høringsuttalelsen skal sendes Søgne Kommune v/kulturkontoret.

110

Med vennlig hilsen
Magne Haugland
kultursjef

VEST-AGDER FYLKESKOMMUNE
FYLKESKONSERVATOREN

SØGNE KULTURKONTOR
Arkiv nr. 256.93
J. nr. 499/90
Dato: 15.8.9

Vestre Strandgt. 23
Postboks 770
4601 Kristiansand
Telefon (042) 22600

Kulturvernutv. 8/90
Kulturstyresak 41/90

Søgne Kommune
Kulturkontoret
Postboks 1051
4641 Søgne

Deres ref.: Vår ref.: (bes oppgitt ved svar) Dato: 13. august 1990

KULTURVERNPLAN FOR SØGNE KOMMUNE

Vi viser til ekspedisjon av 23.05.90 med anmodning om uttalelse til planen og til senere telefonsamtale med kultursjef Magne Haugland der uttalefristen ble forlenget til 20. august d.å.

Innledningsvis vil jeg understreke det positive i at Søgne som den første kommunen i Vest-Agder er i ferd med få en bevaringsplan for kommunenens verneverdige bygningsmasse. I planprosessen har kommunen måttet gå nye veier fordi det heller ikke på landsplan har vært klare modeller å bygge på. Det er således med full rett en kan betegne planarbeidet som en pionerinnsats innen kulturminnevernet.

Planen tar sitt utgangspunkt den såkalte SEFRAK-registreringen som i praksis, hittil har vært en ren bygningsregistrering. Dette utgangspunktet har ført til at det fremlagte planforslag i hovedsak er begrenset til den bevaringsverdige bygningsmassen. For at planen i fremtiden skal kunne bli en fullstendig kulturminneplan er det viktig at en arbeider videre med registrering og evaluering av andre typer kulturminner som kulturlandskap, fornminner, veianlegg, tekniske kulturminner etc. og at det utarbeides pleieforslag også for disse.

I denne uttalelsen vil jeg kommentere enkelte overordnete sider ved planen. Forslag til mindre redaksjonelle endringer og omformuleringer vil bli tatt opp direkte, i møte med kultursjefen.

I kapittel 6 - virkemidler - understrekes det sterkt at en ønsker å satse på stimulerende og holdningsskapende tiltak som råd- og veiledningstjeneste, tilskudds- og lånemidler. Dette er helt vesentlige virkemidler i et bredt kulturminnevern. Uten en positiv forståelse for vernearbeidet blant kommunens innbyggere vil det være svært vanskelig å oppnå gode resultater. Imidlertid er enkelte kulturminner og miljøer så viktige at de også må gis en formell sikring. Her vil det være direkte uforsvarlig å stole fullt ut på frivillighet. I denne sammenheng må en ta med den kjensgjærning at spesielt Søgnes kystsone er utsatt for et formidabelt fysisk og økonomisk press. Som nabokommune til Kristiansand er også andre deler av kommunen utsatt for lignende press. I slik sammenheng vil lett verneinteressene komme til kort uten lovhjemlet beskyttelse.

Styringsgruppen har gjennom sine anbefalinger tydelig sett dette forhold, idet flere av kommunens viktigste miljøer i vernesammenheng er foreslått sikret gjennom regulering. Imidlertid er en del av kommentarene til disse virkemidlene i kapittel 6 egnet til å svekke planen og komplisere den videre behandling. Disse kommentarene hører etter min mening hjemme i en forberedende diskusjon i styringsgruppen, ikke i selve planen.

Når en diskuterer bruk av restriksjoner i vernearbeidet kan det ofte synes som om det dreier seg om helt særegne og uvanlige virkemidler. Slik er det jo ikke. Regulering er anerkjent som et selvfølgelig virkemiddel for å sikre allmene samfunnsinteresser. Områder blir øremerket for trafikkformål, til industri, boligreising, gardsdrift, skole, friluftsformål etc. For hvert formål blir det utarbeidet reguleringsbestemmelser som i større eller mindre grad begrenser fri disposisjonsrett. Spørsmålet om man skal bruke regulering som virkemiddel også i vernearbeidet, er egentlig et spørsmål om man skal oppfatte miljøbevaring og kulturminnevern som en vesentlig samfunnsinteresse, på linje med de ovenfor nevnte.

I kapittel 7 har styringsgruppen valgt ut 17 bygningsmiljøer/kulturlandskaper som spesielt verneverdige. Jeg har ingen merknader til selve utvalget, derimot har jeg kommentarer til de anbefalinger som er gitt i kapittel 8 - Handlingsprogram.

Veiledning er som tidligere nevnt trukket frem som et satsningsområde. Under punkt 8.3 er det pekt på to måter å løse dette på - enten ved at det " - inngås avtale med Fylkeskonservatoren i Vest-Agder, eller en arkitekt med erfaring fra arbeid med verneverdige bygninger - -". Fylkeskonservatoren ser råd- og veiledningsservice som en viktig del av kontorets arbeid og også i Søgne har dette vært relativt flittig benyttet. En avtale med Fylkeskonservator som foreslått vil trolig støte på visse formelle hindringer. Jeg vil imidlertid legge vekt på den praktiske situasjon, der vi på grunn av bemanningsforhold neppe vile kunne påta oss et spesialansvar i Søgne.

Under punkt 8.4 blir de prioriterte områdene behandlet i forhold til regulering. Et enkelt område - Lunde - blir foreslått regulert til spesialområde etter PLB § 25.6 umiddelbart. Noen områder blir anbefalt regulert uten tidsangivelse, noen områder blir anbefalt vurdert til spesialområde og noen områder blir anbefalt regulert til spesialområde hvis det forøvrig fremmes reguleringsforslag eller meldes om arbeider som kan endre det verneverdige miljøet. I en kulturminneplan bør en etter min vurdering legge frem klarere anbefalinger. Selv om hensyn utenfor det vernefaglige vil være med på å avgjøre hvilke områder som skal reguleres og til hvilken tid, er det ønskelig med en klar prioriteringsplan, sett ut fra kulturminnevernet.

Det er viktig å være oppmerksom på at en anbefaling om regulering først når det meldes om tiltak som kan redusere miljøets karakter kan vise seg å være ganske illusorisk. Det vil som utallige eksempler har vist, være meget vanskelig å forhindre at bygninger blir revet. For Kleplandtunet vil man f.eks. trolig stå uten tilstrekkelige lovhjemler til å forhindre at et av de mest verneverdige bygningene forsvinner før området er regulert til bevaring.

Jeg har tidligere fremholdt lignende synspunkter for styringsgruppen og jeg er klar over de muligens kan virke kontroversielle. Jeg håper likevel at de blir seriøst overveiet. Søgne kommune har store kulturskatter i sine bygningsmiljøer og kulturlandskap. Kommunen har gått foran med et godt eksempel med å sette i gang planarbeidet. Det er nå viktig at resultatet - planen - kan bli et virksomt redskap i vernearbeidet.

Også utenom de områdene som er prioritert i planen vil en selvfølgelig finne adskillige bevaringsverdige bygninger og andre kulturminner. For en fornuftig forvaltning av disse, vil de evaluerte registreringene være et godt hjelpemiddel. Det er derfor viktig at disse er lett tilgjengelige, bl. a. i kommunens tekniske etat.

Med hilsen

Danckert Monrad-Krohn
fylkeskonservator

Kopi: Riksantikvaren
Vest-Agder fylkeskommune, Hovedutvalg for kultur

SØGNE KOMMUNE

SØGNE KULTURKONTOR
Arkiv nr. 25.93
J. nr. 510 /90
Dato: 22.8.90

LAGRET: B-126-90.gp
ARKIV NR.: 510

FORSLAG TIL KULTURVERNPLAN FOR SØGNE KOMMUNE.
UTTALELSE FRA BYGNINGSRÅDET.

Kulturvernutv. 8/90
Kulturstyresak 41/90

Til behandling i:	Møtedato:	Saksnr.:	Saksbeh.: Sign.:
BYGNINGSRÅDET	14.08.90	B/126-90	O. AASERØD

Planforslag dat. mars 1990
Skriv dat. 25.05.90 fra kultursjefen

Styringsgruppa for kulturvernplanen ferdigbehandlet i mars 1990, forslag til kulturvernplan for kommunen.
Planforslaget er av kulturstyret tatt til foreløpig etterretning og sendt til høring til en rekke instanser, bl.a. bygningsrådet.
Bygningsrådets faste medlemmer har tidligere fått utlevert planen.
Hovedmålsettingen med planen er i korthet følgende:

"Målet med kulturvernplanen er å bevare kulturminnene i sitt opprinnelige miljø, slik at de kan gi et naturlig bilde av bygdehistorien og være en naturlig del av folks hverdagsliv.

Kulturvernplanen skal sikre at bygningsarkitekturen, bygningsmiljøer og kulturminner i Søgne blir ivaretatt for bygdas innbyggere i dag og i framtiden.

Kulturvernplanen skal sørge for at det blir tatt hensyn til kulturvernspørsmål i all offentlig planlegging i kommunen.

Kulturvernplanen skal være et hjelpemiddel i arealplanlegging og behandling av bygge- og rivingssaker.

Planen skal i størst mulig grad være basert på frivillighet for den enkelte eier av kulturminner.

Kulturvernplanen skal øke forståelsen for bygningsvernet, og ved holdingsskapende virksomhet styrke interessen for kulturminnevernet i Søgne."

En rekke av disse målsettinger berører plan- og bygningslovens ansvarsområde, og det er i vesentlig grad bygningsrådet som må stå for gjennomføringen av planens handlingsprogram/ målsetting.

Ifølge handlingsprogrammet skal det oppsettes et utvalg for tildeling av tilskudd ved istandsetting av bygninger og andre faste kulturminner med høy verneverdi samt innstille søknader for ordningen med toppfinansiering til istandsetting av objekter med høy vernverdi. I dette utvalget er bl.a. foreslått 1 representant fra bygningsrådet og 1 representant fra teknisk etat. Videre skal en person ved teknisk etat få ansvaret for veiledning/informasjon til eiere og brukere av verneverdige kulturminner. Sist, men ikke minst, foreslås i planen at 12 områder på kort tid etter lengre sikt reguleres til antikvarisk spesialområde (bevaringsområde).

Bygningssjefens merknader:

Med tanke på at det foreliggende planforslag er et nybrottsarbeide som tidligere ikke er gjort i andre kommuner av vår størrelse, vil bygningssjefen gi uttrykk for anerkjennelse for det planarbeid som er utført.
Selv om de idelle målsettinger neppe fullt ut er gjennomførbare, inneholder planen et verdifullt sammendrag av kulturhistoriske utviklingstrekk i kommunen, registreringer og opplysninger om en rekke faste kulturminner.

Bygningsrådets erfaring med bevaringssaker er at det lett blir motsetninger mellom bevaringsinteresser og private interesser. Det er langt fra alle som ser verdien av bevaring, og økonomiske forhold spiller ofte en avgjørende rolle. Å tvinge gjennom istandsetting av eldre bygg som eier ser uten verdi, og bruk av, er en lite gunstig løsning. Særlig gjelder dette store uthus som ikke lenger er tidsmessige.

Vår erfaring med de allerede regulerte spesialområder (Høllegata og deler av Ny-Hellesund) er at det tar en viss tid før beboerne blir interesserte. Med en fornuftig handtering av reguleringsbestemmelsene, fungerer planene nå forholdsvis greit.
Når det gjelder de kulturvernplanens foreslåtte spesialområder, har bygningsrådet vært innstilt på å regulere deler av Lunde samt Repstadtunet til slikt formål.
Noen av de andre stedene kommer i konflikt med eksisterende stadfestede planer, med de problemer dette kan medføre..
Videre er det steder hvor det er så godt som ingen byggeaktivitet, slik at regulering er lite påkrevd. På slike steder er det mer tjenlig å vurdere eventuelle enkeltsaker i lys av bevaringsinteressene.

Bygningssjefen vil derfor anbefale at bygningsrådet tar forslaget til etterretning, men med forbehold om at rådet etter eget skjønn vurderer behovet for og særlig avgrensingen av de nye områder som er foreslått til bevaringsområde.

BYGNINGSSJEFENS INNSTILLING:

" Bygningsrådet ser positivt på forslag til kulturvernplan, og vil gi uttrykk for anerkjennelse av det arbeid som her er gjort.
Endel av planens målsettinger berører plan- og bygningslovens ansvarsområde, og bygningsrådet vil få ansvaret for gjennomføring av en rekke tiltak.
Bygningsrådet tar dette til etterretning, men vil i reguleringssaken vurdere behovet for ny begrensning av de i planens foreslåtte bevaringsområder."

Bygningssjefens innstilling ble enstemmig vedtatt.

Sendes: Kultursjefen

SØGNE, den 15. august 1990

L. Tollevik
bygningssjef

O. Hallandvik
avd.ing.

LUNDE VELFORENING

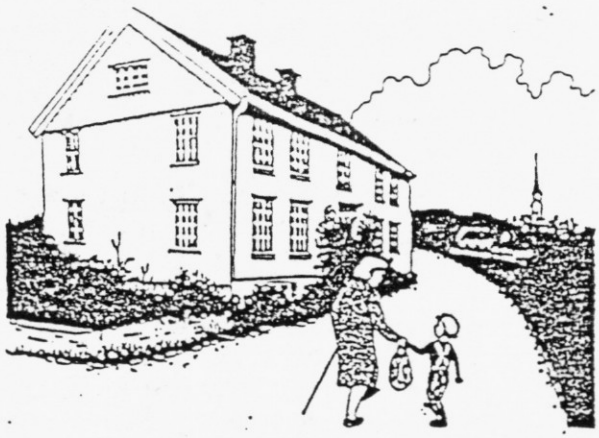

SØGNE KULTURKONTOR
Arkiv nr. 25.93
J. nr. 92/90
Dato: 7.8.90

Kulturvernplan v. 8/90
Kulturstyresak 41/90

Kulturkontoret
Rådhuset

HØRINGSUTTALELSE TIL FORSLAG TIL KULTURVERNPLAN

Lunde velforening har tatt forslaget til kulturvernplan opp som sak i sitt første høstmøte.
Velforeningen er imponert over grundigheten i planforslaget, og har ingen merknader til de planer som angår foreningens eget område.
Foreningen ønsker lykke til i det videre arbeidet.

For styret

Morten Morell-Jensen

Morten Morell-Jensen

Sögne k ommune

/kulturkontoret.

Sögne, 3 1 j uli.1990.

SØGNE KULTURKONTOR
Arkiv nr. 256.93
J. nr. 500/90
Dato: 15.8.90
Kulturvernutv. 8/90
Kulturstyresch. 41/90

Vedr. forslag til k ulturverneplan.

Jeg er blitt kjendt med at forslag til kulturverneplan for Sögne kommune er lagt ut til höring. Mine interesser i den forbindelsegjelder Repstadtunet hvor jeg eier og driver et XXX gårdsbruk.

I fölge beskrivelsen av Repstad i pl anforslaget er det her flere bygninger med hög verneverdi som sett i sammenheng blir betraktet som "et umistelig anlegg".Jeg går derfor ut fra at området för eller siden blir underlagt en eller annen form for restriksjoner med tanke på bevaring.

Vi som bor på stedet er s elv innteresert i at Repstadtunet blir opprettholdt uten for store inngrep. Vi önsker imidlertid ikke å bli underlagt bestemmelser som gjör det vanskelig å for satt drive vanlig gårdsbruk på en for oss hensiktsmessig og ökonomisk forsvarlig måte.

I planen er nevnt at det må arbeides for å skaffe stötte til vedlikehold av de forholdsvis store uthusbygninger.Disse bygninger tilfredstiller ikkr dagens krav til moderne gårds-drift og de må för eller siden erstattes.Å plasere eventuelle nye drifsbygninger langt borte fra våningshuset er en dårlig og kostbar lösning.Selv om det skaffes ökonomisk stötte til vedlikehold -som vanligvis ikke er tilstrekkelig-er vi ikke intereserti å vedlikeholde bygg som vi ikke har bruk for.

Alle er klar over at veien gjennom Repstadtunet er en XXX stor ulempe for beboerne.Når det i planforslaget foreslåes at eventuellX ny veitrace må legges nordöst for og med lang avstand fra gammel og ny bebyggelse er vi redd for at vei-omleggingen blir så komplisert og kostbar at annlegget blir skjövet langt fram i tid.

Torlin Repstad Harald Tønnessen

Signe Solveig Ramsland. Harald Repstad

Arkiv: 256.4
J. nr.: 322/90
Dato: 4.4.90

Til: Kulturkontoret

23.03.1990
Kulturvernsak. 8/90
Kulturstyresak 41/90

PROBLEMSTILLING: BEVARE - OG SAMTIDIG DRIVE KIRKEGÅRD

<u>En kommentar til forslaget til kulturvernplan, avsnittet om kirkegårder</u>

Ifølge punkt 2 i styringsgruppas forslag ønsker en at det skal pekes ut visse deler av kirkegårdene der gamle gravminner (over 60 år) bevares, og der nye begravelser bare tillates i beskjeden grad.

I brev av 8.11.89 fra kulturkontoret etter befaring sammen med fylkeskonservatoren framgår det at en ønsker **hele** sydsiden av kirkegården bevart i sin nåværende form, slik at en for framtiden bare tillater begravelser i allerede festede graver.

For å imøtekomme ønsket om bevaring har menighetsrådet gjort følgende vedtak:

1. Menighetsrådet ser verdien av å beholde deler av kirkegården ved gamlekirken i sin nåværende form der den sammen med kirkebygningen utgjør en bevaringsverdig helhet. For å oppnå dette går en inn for at det på sydsiden av kirkegården bare tillates nedsetting av urner, med unntak av når gravsted er forhåndsfestet etter reglene i paragraf 3.e i kirkegårdsvedtektene. Inntil dette evt. blir godkjent kan det på denne delen av kirkegården bare gravlegges i allerede festede graver.

2. For å oppnå minst mulig inngrep i denne delen av kirkegården skal all flytting, fjerning, forandring og oppsetting av gravminner godkjennes av menighetsrådet.

3. Nordsiden av kirkegården forutsettes drevet etter vanlige prinsipper. Når det ikke kan skaffes gravplass etter de pårørendes ønske ved gamlekirkegården, henvises til hovedkirkegården.

4. Det arbeides videre med planer for å få utvidet kirkegårdsarealet ved gamlekirken. Kirkevergen utarbeider oversikt over gravplassbehovet.

5. Kirkevergen arbeider videre med tanke på å komme fram til et samarbeid med kulturverninteressene om bevaring av enkeltgravminner på kirkegårdene. Slik bevaring må skje på en økonomisk forsvarlig måte når det gjelder utnyttelse av den plassen vi har til disposisjon."

Dette vedtaket er ganske vidtgående, og skal en kunne gjennomføre en slik "fastfrysing" som det legges opp til under punkt 1. trenges det

1. godkjenning i kommunen med forståelse for at dette kan få økonomiske konsekvenser (inntil 40 ledige gravplasser kan

ikke brukes, evt. bare til urner, etterhvert mere utgifter til vedlikehold, evt. vedtak om at kommunen dekker ekstrautgifter ved kremasjon)

2. godkjenning av Stiftsdireksjonen

3. kunngjøring til de berørte graveierne om begrensning av bruken av festede gravsteder.

Det er problemer forbundet med å bevare og samtidig drive en kirkegård. En eksempel kan illustrere det:

En del av en kirkegård kan se slik ut:

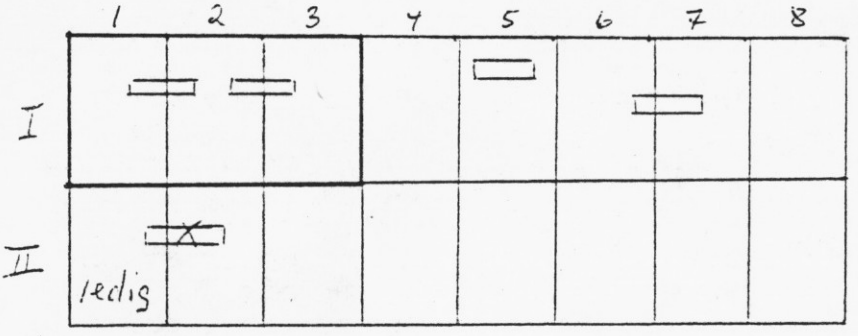

Rutenettet er nytt gravkart som er "lagt oppå" den gamle kirkegården for å få et system der det tidligere ikke fantes system og situasjonen var i ferd med å bli uholdbar.

To ting er ufravikelige:

1. Det kan ikke gravlegges noen i tidligere brukt grav før det er gått 20 år.

2. Vi må gravlegge i samsvar med nytt gravkart, ellers blir det rot.

Eks.: Familien A har familiegravstedet I.1,2,3 (tegnet inn med rødt) som de har betalt festeavgift for fram til år 2000. Ingen er gravlagt der de siste 20 årene, og steinene er forholdsvis gamle. Det skjer et dødsfall i familien.

Alt. 1 De ønsker å bruke familiegravstedet, f.eks. plass I.1. Da må vi flytte den ene av de to gravsteinene, og vi må grave etter det nye kartet. Hva hvis familien så ønsker seg en ny stein? Skal de bli pålagt å bruke den gamle steinen? Hvor skal den gamle steinen, evt. den nye, stå?

Alt. 2 De vil ikke bruke familiegravstedet, men ønsker seg en ledig grav i nærheten. Plass II,1 er ledig, men hvis den skal brukes, må stein x, som også er ganske gammel, og tilhører en annen familie,

flyttes bort på plass II.2, der den hører hjemme etter det nye gravkartet. Skal vi kunne gjøre det?

Hva gjør vi hvis noen uten familietilknytning ønsker en plass på gamlekirkegården, skal vi tilby dem plass II.2 som jo er ledig, evt. hvor sterk skal familietilknytningen være for at vi skal kunne gjøre det?

Dette er bare et par eksempler hvor det er duket for forskjellsbehandlinger der de sterke ofte vil vinne fram med sitt ønske, i en situasjon der en gjerne vil vise forståelse og imøtekommenhet. **En må derfor ha klare vedtak som er godkjent i alle nødvendige organer å forholde seg til.**

Det byr i lengden på problemer å håndheve et midlertidig vedtak slik som siste setning i punkt 1 det ovennevnte menighetsrådsvedtaket, som er tatt med i den hensikt å unngå at kirkegården blir forringet mens en venter på godkjenning av planene om bevaring. Undertegnede er derfor interessert i **snarest mulig** å få gjort noe i denne saken, og vil gjerne diskutere konkret:

1. Hvordan fremme denne saken videre i kommunen, evt. er det andre akseptable måter å oppnå bevaring på som ikke får så vidtgående konsekvenser.

2. Retningslinjer for godkjenning vedr. punkt 2 i det nevnte menighetsrådsvedtaket.

Anne-Marie Holme
kirkeverge

SØGNE KULTURKONTOR
Arkiv nr. 25.93
J. nr. 065 190
Dato: 28 9 90

KULTURVERNPLANEN

Forslag til rettinger:

Undertegnede har nettopp (29.april -90) hatt anledning til å lese igjennom Kulturvernplanen for Søgne.
Siden planen ikke er vedtatt eller "offisiell" enda, tillater jeg meg å komme med følgende forslag til rettinger.Det er gjort i en god hensikt.

Først noen generelle betraktninger:

1)En kulturvern plan lager en jo for å verne kulturen.Derfor bør skrivemåten av stedsnavn på samme måte som alt annet i kulturvernplanen være i samsvar med vanlig kulturvern i kommunen.
Slik det er i denne planen,bærer den ofte preg av å være ført i pennen av folk som ikke har bodd så lenge i bygda (Berge Nordtveit,Haugland og Tangen) eller ikke bor her i det hele tatt (T.L.Tønnessen).
Det som påpekes,skal ikke lastes dem - en må jo nærmest ha vokst opp i bygda, kjenne de fine nyanser og i tillegg ha vært opptatt av slike ting (medlem av navnekomiteen) for å tillegge det tilstrekkelig oppmerksomhet.

2)Skrivemåten av stedsnavn i Kulturvernplanen bør dessuten følge gjeldende norsk lov - jfr. Odelstingsproposisjon nr. 66 1988-89, vedtatt i mars 1990, der det heter:
..."skal det ved fastsetjing av skrivemåten av stadnamn takast utgangspunkt i den nedervde lokale uttalen.Skrivemåten skal følgje rettskrivingsprinsipp for norsk...
Når særlege grunnar talar for det,kan skrivemåten av stadnamn avvike frå gjeldande rettskrivingsprinsipp..."

I Søgne har vi etter min mening nettopp slike grunner,idet vi har den nedarvede,stedegne "bløde" uttalen med b,d og g istedet for p,t og k.
Jfr. skrivemåten av gardsnavn i Søgneboka, som stort sett følger dette prinsippet, og den er jo utgitt av Søgne kommune.
Bråstad avviker i skrivemåten av navnet Kleppland, dette er merkelig, idet alle sier det med to p-er,og at det kommer av "klepp",dvs. klump er det alminnelig enighet om.I tillegg er skrivemåten Kleppland helt i tråd med vanlig rettskrivning.Skrivemåten Klepland betyr jo at ordet har lang e-lyd,og slik har jeg aldri hørt navnet uttalt.
I dokumenter er jo skrivemåten helt tilfeldig, navnet Eig skrives f.eks. Eg,Eeg,Egh,Ek,Eek og Eik,men det uttales Eig!
En bør i denne sammenheng være i stand til å skille mellom et stedsnavn slik det uttales, og samme navn brukt som etternavn - der det ofte er "forskjønnet" ikke så lite,f.eks. med innskutte h-er, og der det åpenbart gjelder å få det til å se så utenlandsk ut som mulig.
Jfr. forordet til normering i boka navn i Søgne (s.39), den er jo også utgitt av Søgne kommune.Normeringa er altså ikke å betrakte som et partsinnlegg i en debatt og gjort etter mye tankearbeid,skjønn og god lokalkjennskap.

3)Det er ingen som vil være i tvil om at det ovenstående er

helt i tråd med avdøde medlem av styringsgruppa for Kulturvernplanen Hans Trys mening,som også var svært opptatt av kulturvern i stedsnavn.

4)Åpenbare feil bør rettes opp, det er noen få av dem. Uansett bør skrivemåten av stedsnavn være konsekvent,det er det noen eksempler på.

5)Det jeg har skrevet og levert til kultursjefen,kan lett oppfattes som kritikk av planen - det er det ikke. Jeg er svært takknemlig for den,den er god og verdifull og vitner om mye arbeid.Det jeg bemerker,er jo detaljer,men etter min mening likevel viktig.

Så til de enkelte sider: Der jeg for min del har noe å bemerke,er det markert med en penn hvis farge er lett å se - noe som jeg håper ikke virker skolemester-aktig.Det går ikke an å forstå disse bemerkningene skikkelig om en ikke har planen på det sidetall det refereres til.

Side 9: 1229 øyer,holmer og skjær.

10: Uvår,Kleppland,Berje og Vognsneset bør disse navnene skrives etter min mening.

13ff:Denne artikkelen må da være skrevet av Hans Try.En må da spørre hvorfor hans måte å skrive stedsnavn på er forandret, det ville han ikke ha likt,for å si det pent.Jeg har sittet og normert 8500 stedsnavn sammen med ham og kjenner hans tankemåte her ut og inn,så..

Føre jfr.s.46 skrevet slik,Lone,Eig jfr.s. 43 og 45 skrevet slik,Sangvig jfr s. 45 skrevet slik,Kleppland,Tufteland jfr. Tufte s.42.,Berje osv. slik som merket med penn i levert kulturvernplan (til kultursjefen).

14:"På Vognsnes" går ikke an å si,det heter "i Vognsneset",min bestemor kom derfra,så det vet jeg.
Børøya.

19:"Gården på Berge".. Heller :Huset på Berje (se bilde s. 20) der det uttrykket er brukt..nesten.

21:Langefeldts hus ved Olavsundet..
Det siktes åpenbart til "Lyna" - han skrev navnet sitt slik: Nicol: Langefeldt.

27:Kleppland.

30,31.32,35,36,37:Børøya.

38:Som tidligere bemerket, i tillegg: "Trysfjorden", som det står nedenfor på s.38,ikke Trysfjord (inkonsekvent skrivemåte).Det går ikke an å si "Trysfjord".

39:Stranda ligger ikke på Langenes." på Langenes" må strykes. Lyngmyra,Vognsneset,Langeneset,Søvig,Stokkelands-Øygarden,Uvår,Skarpøya - det går ikke an å si

"Skarpøy",Sangvig,Børøya,Okse jfr.skrivemåte s.44,Hallanvig,Amfeneset,Saltåg,Vigebu,Jfr.Tånevig -her er brukt den bløde,nedarvede skrivemåten, hvorfor ikke gjennomføre dette konsekvent?

40:Berje,Føre,Skarpøya,Eig,Lone ,Kleppland og Tufteland.

41:Her er den "radikale" form "Åsan" brukt, som bør beholdes, og de andre skrives i samsvar med det:Hævåger,Hellesvig - "Hellesvik" virker veldig fremmed,og den "radikale" form Stypstad er brukt,som bør beholdes.Det er det stedet heter.

42:Dal,Tufte er brukt og bør beholdes (uttalen er "toffte" med o-lyd,så det er helt riktig,akkurat som vi skriver "bukse" om benklær,men sier "bokkse", med o-lyd.
Eigestøl,Svemmeland,Kimmestad,Åstøl,Ravnheia - "Ravnehei" går det ikke an å si,Sobjør - som etternavn heter det "Solberg".
"Høgås": De som bor der,foretrekker "Åsen".
Brunvann.

43:Se på inkonsekvensen "Eig - Sangvik".
Sangvig.

44:Børøya,og "Okse" bør beholdes,for det heter det.
Kleppland.
Etter setningen som begynner med "Fudeflingra":
Inkonsekvens,jfr. s.43. Spørsmålstegnet etter "Sangvik" må strykes, der er det ingen tvil.
"Steinen ved Kabelhola" må rettes til "Steinen ved Lillemor Hansens hus", eller "Steinen på Torvemonen på Sangvig".
"Stein på Trånehøyda" rettes til "Kjuringsteinen på Trånehøyda".
NB:HELLEVARDENE! De som nå står,ble reist etter krigen.Men de bør føres opp her,og i forbindelse med en framtidig RESTAURERING:Vi vet jo nå målene på dem (jfr.avisartikler) rundt 1800.Dette bør absolutt komme med.

Tufteland,Kleppland.

NB: På side 44 øverst om varder er jo IKKE ROMSVIG-VARDEN KOMMET MED!!!!! Der er ei gravrøys (ikke oppdaget av Oldsaksamlingen eller registrert ennå) gjort om til en virkelig flott losvarde, som var svært benyttet i flere hundre år!

45:Her er det samsvar mellom "Sangvig og Eig".(Torvegjerdet er i disse dager i ferd med å pløyes ned, og det er for sent å gjøre noe med det,det er godt bevart andre steder der det ligger lite utsatt til).

Tvåråna,slik sies det.
"Langenes" bør etter min mening erstattes med "Langenes-bygda".
"Ålkaret på Tverråna" bør erstattes med "Ålekaret i Tvåråna".
Saltåg.

46:Her står det "Føre", som bør beholdes.Ellers og s.47, som tidligere.

 Jens Leires båtbu på Leire!
Ole på Kleivas hus på Eig - minne om Danmarksfart!

47:LOSHYTTA i Hellesund er UTEGLEMT. Den som stod på Kapelløya,ble brent ned ca 1960,en ser fundamentene i fjellet,så nå har vi jo bare denne ene på Nordsiheia på Monsøya.
Rester av ISBU (2 stk) på Kvernhustangen ER IKKE KOMMET MED.De steinene som er borte, ligger som brygge til huset med bulen i Hellesund.

56:Bør rettes til "Nicol: Langefeldts hus.
Er ikke bare den østlige delen av Det kongelige osv. fredet?

60: som tidligere.

62: Befolkningen liker best "Auster Try",jfr Ole Kristian Wigemyr.

63: Som tidligere, ellers "try", (trykkfeil).

64: Inkonsekvens "Udvårskilen - Udvårkilen", det naturlige er vel "Uvårkilen".
Ellers side 64:Det har ikke vært fast bosetning som vi kjenner til i Uvår.Dette bør rettes.
"Søgneskjærgården" bør rettes til Søgne-skjærgården.
"8 bygninger": Det har i ca 25 år vært 9 bygninger,men 16 oktober 1987 ble en (Bjørgulv Tønnessens) ødelagt av stormen.Den vil bli oppført om kort tid,sikkert i løpet av 1990.

67:Som tidligere.

68,69: Det heter "i Vognsneset".

70: Det bør være samsvar mellom s.56,70 og 71. "Lyna" ville protestert på en slik skrivemåte,jfr. s 56.

71: Som tidligere.

72,73:Disse avsnittene er meget bra, og jeg er helt enig! Hans Try kan ikke ha skrevet "kirken og hovedkirken" (nederst).

74: Søgne menighetsråd,Søgne historielag, slik bør dette skrives, se nedenfor s. 74. Inkonsekvens:" menighetsrådet - Historielaget".
"Fotoklubben eksisterer ikke.Den ble lagt ned 1978,jeg var med å stifte den, og var formann en tid etter.
Bør erstattes med Mediagruppa,Søgne kulturstyre.

79: Som tidligere.Likedan 80,81,82.

84:Jfr. s 74.

88: Som tidligere.

90: (Kart over Uvår):Bør rettes, "Spiskammerset og Andersurene" er direkte feil.

91: Her skrives Svensviga og Romsviga, som en bør. Vognsneset.

98:Kleppland.

100:Berje.

Alt i alt: En god plan.Blir den rettet etter det ovenstående,noe som er fort gjort, blir den etter min mening enda bedre.
I alle fall bør faktiske feil rettes, og stavemåten av stedsnavn må være konsekvent.

Eig den 29.april 1990.

Jostein Andreassen.

SØGNE KOMMUNE

UTSKRIFT AV MØTEBOK FRA KOMMUNESTYRET

LAGRET: k-87-90
ARKIV NR.: 250

SØGNE KOMMUNE
KULTURKONTORET
Bag.nr. 91/01138 Saksbeh. H.H
20.08.91
Ark.kode P C52 E30
Ark.kode S KULTURVERNPLAN
J.nr. 91/02107 Dok.nr. 001

KULTURVERNPLAN FOR SØGNE KOMMUNE

Til behandling i:	Møtedato:	Saksnr.:	Saksbeh.: Sign.:
Kulturvernutvalget	15.10.90	8/90	Tangen
Søgne Kulturstyre	06.11.90	41/90	Haugland
Søgne Formannskap	12.12.90	F-292/90	Løvaasen
Søgne Kommunestyre	20.12.90	K- 87/90	Løvaasen

Forslag til Kulturvernplan for Søgne kommune ble lagt fram for Kulturstyret til behandling i sak 16/90. Kulturstyret fattet følgende vedtak:

1. Kulturstyret tar den framlagte Kulturvernplanen til foreløpig etterretning.

2. Kulturstyret oversender Kulturvernplanen til høring hos:
   Fylkeskonservatoren i Vest-Agder
   Norsk Kulturråd
   Søgne Bygningsråd
   Søgne Historielag
   Rådmannen,
   samt at den legges ut til høring for berørte parter og andre interesserte.

3. Høringsfristen settes til 1. august 90.

4. Kulturstyret ber Styringsgruppa behandle/kommentere de innkomne høringsuttalelsene, før Kulturstyret gjør endelig vedtak og sender Kulturvernplanen til behandling i Kommunestyret.

Ved svarfristens utløp er det innkommet seks svar som følger vedlagt.

1 UTTALELSE FRA FYLKESKONSERVATOREN

Fylkeskonservatoren har i brev av 13.8.90 kommentert kulturvernplanen. Han understreker det positive i at Søgne er ferd med å få en bevaringsplan for kommunens verneverdige bygningsmasse, og mener at en med full rett kan betegne planarbeidet som en pionerinnsats innen kulturminnevernet.

Siden planen bygger på SEFRAK-registreringen og dermed i hovedsak er begrenset til bygningsmassen, mener Fylkeskonservatoren at en må jobbe videre med registrering og evaluering av andre typer kulturminner som kulturlandskap, fornminner,

veianlegg, tekniske kulturminner etc. og at det utarbeides pleieforslag også for disse.

I planen ønsker en å bruke stimulerende og holdningsskapende tiltak som virkemiddel. Fylkeskonservator mener at det er et helt vesentlig virkemiddel, men enkelte kulturminner er så viktige at de må gis en formell sikring. "Regulering er et anerkjent virkemiddel for å sikre allmene samfunnsinteresser, så spørsmålet om å bruke regulering som virkemiddel også i vernearbeidet, er egentlig et spørsmål om man skal oppfatte miljøbevaring og kulturminnevern som en vesentlig samfunnsinteresse", sier Fylkeskonservator.

Han mener også at en del av kommentarene om bruk av regulering som virkemiddel, kap. 6 i planen, er med på å svekke planen og komplisere den videre behandlingen. "Disse kommentarene hører hjemme i en forberedende diskusjon i styringsgruppen, ikke i selve planen", mener Fylkeskonservator.

Under pkt 8.3 som omhandler veiledning, er det foreslått å gjøre en avtale med Fylkeskonservator. Fylkeskonservator er ikke motvillig, men mener at det vil være formelle hindringer og ikke minst et bemanningsmessig spørsmål som gjør at de ikke kan gjøre en spesialavtale med Søgne kommune.

Fylkeskonservator har ikke merknader til utvelgelsen av bygningsmiljøer/kulturlandskaper som er spesielt verneverdige, men derimot til anbefalingene som er gjort i kap. 8.4. "I en kulturminneplan bør en legge fram klarere anbefalinger. Selv om hensyn utenfor det vernefaglige vil være med på å avgjøre hvilke områder som skal reguleres og til hvilken tid, er det ønskelig med en klar prioriteringsplan, sett fra kulturminnevernet", sier Fylkeskonservator.

Han påpeker også faren med å komme med reguleringsforslag når det meldes om tiltak som kan redusere miljøets karakter. "Det kan vise seg å være ganske illusorisk, og som mange eksempler har vist, kan det være vanskelig å forhindre at bygninger blir revet," sier Fylkeskonservator og viser til at for Kleplandtunet vil man f.eks. trolig stå uten tilstrekkelige lovhjemler for å forhindre at et av de mest verneverdige bygningene forsvinner før området er regulert til bevaring.

Til slutt påpeker han viktigheten av at registreringer og evalueringer av bygninger og andre kulturminner som ikke er prioritert i planen, er kjent og lett tilgjengelige, bl.a. i kommunens teknisk etat.

Kommentar:
Fylkeskonservator påpeker punkter som han mener kan gjøre planen enda bedre. Hans anmerkninger har vel vært diskutert tidligere, og spørsmålet er om en nå skal ta de til følge.

M.h.t. andre kulturminner enn bygninger, så er disse langt på vei omtalt i planen. Listen er derimot ikke fullstendig og den mangler en handlingsplan.

Arbeidet med kulturvernplanen bør ikke stoppe selv om en nå

legger fram et planforslag. Hvis en betrakter nåværende planforslag som 1. trinn, kan en fortsette å bygge på det ved at en tar for seg delområder av planen. Dessuten skjer det stadig endringer som gjør at planen bør ajourføres, hvis den skal være et viktig verktøy i kommunal planlegging. Det er da naturlig at plangruppa, eller andre, fortsetter jobbinga med kulturvernplanen. Kulturvernplanen må få status som en delplan av kommuneplanen, og da må en være ajour når kommuneplanen skal opp til ny behandling.

Fylkeskonservator etterlyser klarere anbefalinger når det gjelder regulering av de bervaringsverdige områdene. Plangruppa har i kap. 8.4 foreslått forskjellig bruk av regulering, men bør vurdere om det også skal legges fram en sterkere prioritering og tidsplan for reguleringsforslagene.

2. UTTALELSE FRA BYGNINGSRÅDET

Bygningsrådet har gitt uttalelse til kulturvernplanen i sitt møte 14.08.90, sak B/126-90.

Bygningssjefen gir uttrykk for anerkjennelse for det arbeid som er utført, samtidig som han påpeker at de ideelle målsettinger neppe fullt ut er gjennomførbare, og viser til erfaringer med bevaringssaker. Det oppstår gjerne motsetninger mellom verneinteresser og økonomiske forhold, og det tar en viss tid innen beboerne viser interesse for spesialreguleringer. Hans erfaring med de reguleringsbestemmelsene som nå finnes, er at med en fornuftig håndtering fungerer planene greit.

De nye spesialområdene som er foreslått regulert i planen, er dels i tråd med bygningsrådets tanker, men også slik at de kan komme i konflikt med eksisterende stadfestede planer.

Bygningssjefen anbefaler at bygningsrådet tar forslaget til etterretning, men med forbehold om at rådet etter eget skjønn vurderer behovet for og særlig avgrensningen av de nye områder som er foreslått til bevaringsområde.

Bygningsrådet fattet følgende enstemmige vedtak:

Bygningsrådet ser positivt på forslaget til kulturvernplan, og vil gi uttrykk for anerkjennelse av det arbeid som her er gjort.
En del av planens målsettinger berører plan- og bygningslovens ansvarsområde, og bygningsrådet vil få ansvaret for gjennomføring av en rekke tiltak.
Bygningsrådet tar dette til etterretning, men vil i reguleringssaken vurdere behovet for ny begrensning av de i planen foreslåtte bevaringsområder.

Vedtaket er enstemmig i samsvar med Bygningssjefens innstilling.

Kommentar:

Bygningsrådet tar forbehold om selv å vurdere avgrensingen av de foreslåtte bevaringsområdene. I. kap. 9.1 i Kulturvernplanen er det foreslått to grenser, en for areal anbefalt

regulert til bevaringsområde og en for avgrensning av randsone. D.v.s. at nybygg m.v. innenfor randsonen må vurderes i forhold til bevaringsområdet. En bør ikke avvike fra de areal som er foreslått som bevaringsområde. Derimot er det rom for å justere de areal som er foreslått som randsoner.

Plan- og bygningsloven pålegger kommunen å ta hensyn til kulturvern i alt planarbeid. Hvordan det blir utført i praksis kan bli personavhengig. Saksbehandlernes og bygningsrådets interesse for kulturvern kan få få betydning for hvordan kulturvernet blir ivaretatt. Det bør derfor være et pluss for bygningsrådet at en faggruppe har laget en kulturvernplan og legger fram en innstilling som de kan bruke.

Skal planen få virkning, må den få et politisk vedtak på et høyere nivå enn Bygningsrådet. Den må da få et vedtak som sier at "slik vil vi ha det" og ikke gi rom for tilfeldige skjønnsmessige avgjørelser. Planen i seg selv gir åpning for praktisk tilpasning av ulike behov.

3. UTTALELSE FRA LUNDE VELFORENING

Lunde Velforening har behandlet planforslaget.
De er imponert over grundigheten, og har ingen merknader til de forslag som angår foreningens eget område.

4. UTTALELSE FRA BEBOERNE PÅ REPSTADTUNET
Undertegnet: Torleiv Repstad, Harald Tønnessen, Signe Solveig Ramsland, Harald Repstad.

De viser til at planen omtaler Repstadtunet som "et umistelig anlegg" og antar at "stedet før eller siden blir underlagt en eller annen form for restriksjoner med tanke på bevaring".

De ønsker selv å bevare stedet uten for store inngrep, men vil ikke bli "underlagt bestemmelser som gjør det vanskelig å fortsatt drive gårdsbruk på en for oss hensiktsmessig og økonomisk forsvarlig måte."

De viser også til planens forslag om å skaffe økonomisk støtte til bevaring og vedlikehold av de store uthusbygningene og forslaget om å legge nye driftsbygninger langt borte fra våningshusene og uttaler: "Selv om det skaffes økonomisk støtte til vedlikehold - som vanligvis ikke er tilstrekkelig - er vi ikke interessert i å vedlikeholde bygg som vi ikke har bruk for". Å legge nye driftsbygninger vekk fra våningshusene mener de "er en dårlig og kostbar løsning".
Videre viser de til forslaget om ny veitrasé. Dagens vei er en ulempe for beboerne, men ved å legge en ny vei som planen foreslår, er de "redd for at veiomleggingen blir så komplisert og kostbart at anlegget blir skjøvet langt fram i tid".

Kommentar:
Beboerne er i utgangspunktet interessert i å bevare Repstadtunet mest mulig uberørt, men de har innvendninger mot planforslaget.

Planforslaget kan ikke gjennomføres uten deltakelse av beboerne. Beboernes innvendninger er forståelige, men bør ikke

innvirke på planforslaget. Det ligger nå en utfording i å få to motstridende interesser (planforslaget vs beboerne) til å møtes på en best mulig måte for begge parter. Det er satt høye mål for bevaring av Repstadtunet. Inntil alle utveier er prøvd for å nå målet, må målet være så høyt.

5. UTTALELSE FRA KIRKEVERGE

Kirkevergen har laget et notat om problemstillingen: bevare - og samtidig drive kirkegård. Utgangspunktet er kulturvern-planens forslag om å bevare deler av kirkegården. Kirkevergen etterlyser snarlige, klare vedtak å forholde seg til.

Kommentar:

Kulturstyret har valgt sin representant til å sitte i en arbeidsgruppe som skal vurdere framtidig vern av kirkegårder/-gravminner.

6. UTTALELSE FRA JOSTEIN ANDREASSEN

Jostein Andreassen viser til skrivemåten av stedsnavn. Han mener at skrivemåten bør være "i samsvar med vanlig kulturvern i kommunen", og viser til at planen er ført i pennen av folk som ikke bor i bygda og "ikke kjenner de fine nyanser og ikke ha vært opptatt av slike ting (medlem av navnekomiteen) for å tillegge det tilstrekkelig oppmerksomhet".

Han mener at skrivemåten av stedsnavn bør følge gjeldende norsk lov, Odelstingsprposisjon nr 66 1988-89, der det heter: ...."skal det ved fastsetjing av skrivemåten av stadnamn takast utgangspunkt i den nedervde lokale uttalen".

Ut fra dette viser han til hvordan han mener at stednavn bør skrives.

I tillegg påpeker han noen faktiske feil i planen og viser til kulturminner som bør tas med.

Kommentarer:
Skrivemåten av stedsnavn er et vanskelig og følsomt tema. Kulturvernplanen er et arbeidsredskap som skal brukes i forskjellige sammenhenger av forskjellige personer. Skrivemåten må derfor være slik at det ikke er rom for tvil, og det naturlige er da å bruke den skrivemåten som blir benyttet i kommunen og på kart. Teknisk etat har utgitt et hefte med offisielle veinavn, gårdsnavn og navn på andre større steder. Den er brukt som rettesnor og bør fortsatt være det. Siden planen er skrevet av forskjellige personer, kan det nok tenkes at det fortsatt er forskjellig skrivemåte på stedsnavn, selv om en har prøvd å få samme skrivemåte gjennom hele planen.

Jostein Andreassens anmerkninger om skrivemåten av stedsnavn er viktige, men ligger utenfor arbeidet med kulturvernplanen. Skal hans anmerkninger om skrivemåten av stedsnavn tas til følge, vil det kreve at kommunen lager en ny offisiell navne-liste med de følger det får for kart, gate/veinavn, veiskilt o.s.v.

Når det gjelder de fakta-feilene som han påpeker, vil disse bli rettet opp i det plandokumentet som skal videresendes til Kulturstyret, Formannskapet og Kommunestyret.

Trykte vedlegg:

- Anmodning om uttalelse
- Uttalelse fra Fylkeskonservator
- Uttalelse fra Bygningsrådet
- Uttalelse fra Lunde Vel
- Uttalelse fra beboerne på Repstadtunet
- Uttalelse fra Kirkevergen
- Uttalelse fra Jostein Andreassen

KULTURVERNUTVALGETS VEDTAK:

Kulturvernutvalget og Styringsgruppa for Kulturvernplanen behandlet på sitt møte 15.10.90 de innkomne uttalelsene, og gjorde følgende enstemmige vedtak i sak 8/90:

1. **Kulturvernutvalget/Styringsgruppa for Kulturvernplanen slutter seg til de kommentarer som kulturadministrasjonen har gjort til de innkomne uttalelsene.**

2. **En anbefaler at Kulturvernplanen inngår som en del av Kommuneplanen.**

3. **En oppfordrer til at kulturadministrasjonen arbeider videre med registrering av og pleieforslag for andre verneverdige kulturminner som ikke inngår i SEFRAK-registreringen.**

4. **Kulturvernutvalget/Styringsgruppa anbefaler at Repstadområdet tas opp til regulering snarest.**

5. **Fastsettelse av arealer til bevaringsområde og fastsettelse av randsoner bør skje i samråd med kommunens Kulturvernutvalg.**

6. **Når Kulturvernplanen rulleres vil Kulturvernutvalget komme tilbake til hvilke nye bevaringsområder (i tillegg til Lunde og Repstad) som snarest må taes opp til bevarings regulering.**

Kultursjefens merknader:

Kultursjefen slutter seg til ovenforstående vedtak i Kulturvernutvalget/Styringsgruppa.

I Søgne kommune fins en rekke bygningsmiljøer og kulturlandskap som neppe kan verdsettes for høyt. Dette må det bli tatt hensyn til i all planlegging i kommunen. Kulturvernplanen og høringene viser at det er interesse for å betrakte kulturminnene i kommunen som verdifulle og identitetsskapende.

Fra de innkomne høringsuttalelsene vil jeg trekke fram ett

avsnitt fra uttalelsen fra Fylkeskonservatoren. Han skriver:

> "Når en diskuterer bruk av restriksjoner i verne-arbeidet kan det ofte synes som om det dreier seg om helt særegne og uvanlige virkemidler. Slik er det jo ikke. Regulering er anerkjent som et selvfølgelig virkemiddel for å sikre allmene samfunnsinteresser. Områder blir øremerket for trafikkformål, til industri, boligreising, gardsdrift, skole, friluftsformål etc. For hvert formål blir det utarbeidet reguleringsbestemmelser som i større eller mindre grad begrenser fri disposisjonsrett. Spørsmålet om man skal bruke regulering som virkemiddel også i vernearbeidet, er egentlig et spørsmål om man skal oppfatte miljøbevaring og kulturminnevern som en vesentlig samfunnsinteresse, på linje med de ovenfor nevnte."

Kulturvernplanen for Søgne innebærer ikke bare vern, men også ny bruk av bygninger. Vern betyr i denne planen det samme som aktiv pleie, stell og videreutvikling, samt tilpasning til eksisterende bygningsmiljø når en skal oppføre nybygg. Våre forfedre skapte en byggeskikk som harmonerte med landskap og tradisjon. Det er en utfordring til moderne byggeteknikk og lokale myndigheter om en kan klare det samme ved inngangen til et nytt århundre.

I henhold til Stortingsmelding nr. 39 (1986-87) "Bygnings- og fornminnevernet", så har politiske myndigheter på alle nivåer et klart ansvar for å sikre kulturminnevernet en plass i samfunnsutviklingen. Vernearbeidet må fungere som en viktig faktor i og for kommuneutviklingen.

Med dette vil jeg håpe på at Kulturvernplanen for Søgne ikke vil innskrenke seg til å bli et interessant og vakkert dokument, men at planens intensjoner og anbefalinger blir fulgt opp av kommunens politikere.

FORSLAG TIL INNSTILLING:

1. **Søgne Kulturstyre godkjenner det framlagte forslag til Kulturvernplan for Søgne kommune.**

2. **Kulturstyret slutter seg til vedtaket i sak 8/90 i Kulturvernnemnda.**

3. **Når det gjelder handlingsprogrammet i Kulturvernplanen, vil Kulturstyret for sin del, så godt det lar seg gjøre, forsøke å følge dette opp både administrativt og i framtidige årsbudsjetter, samt i langtidsbudsjettsammenheng.**

4. **Kulturstyret ber om at Kulturvernplanen inngår som en del av Kommuneplanen for Søgne, og at den rulleres i takt med denne.**

Trykte vedlegg:

Uttalelser til Kulturvernplanen, 6 stk.

Utrykte vedlegg:

Kulturvernplan.

KULTURSTYRETS VEDTAK:

Kultursjefens forslag til innstilling ble enstemmig vedtatt.

Rådmannens merknader:

Rådmannen vil gi uttrykk for anerkjennelse for det omfattende og grundige arbeid som er gjort i forbindelse med utarbeidelse av kulturvernplan.
Hovedmålsettingen i planen er i korthet følgende:

> Målet med kulturvernplanen er å bevare bevare kulturminnene i stt opprinnelige miljø, slik at de kan gi et naturlig bilde av bygdehistorien og kan være en naturlig del av folks hverdagliv.
>
> Kulturvernplanen skal sikre at bygningsarkitekturen, bygningsmiljøer og kulturminner i Søgne blir ivaretatt for bygdas innbyggere i dag og i framtiden.
>
> Kulturvernplanen skal sørge for at det blir tatt hensyn til kulturvernspørsmål i all offentlig planlegging i kommunen.
>
> Kulturvernplanen skal være et hjelpemiddel i arealplanleggingen og behandling av bygge- og rivningssaker.
>
> Planen skal i størst mulig grad være basert på frivillighet for den enkelte eier av kulturminner.
>
> Kulturvernplanen skal øke forståelsen for bygningsvernet, og ved holdningsskapende virksomhet styrke interessen for kulturminnevernet i Søgne.

Det foreslås videre at følgende 12 områder reguleres til antikvarisk spesialområde på kort eller lang sikt.

Lunde, Uvår, Romsviga-Svendsviga-Vognsnes,Repstad, Nordre Bastholmen,Holmen og Ospedalen, Ålo, Frøysland, Try, Klepland,Stausland,Berge, Songvaar.

Når det gjelder forslag om omregulering til antikvarisk spesialområde viser det seg at det lett blir konflikter mellom bevaringsinteresser og private interesser. Noen av de områdene som er foreslått regulert til antikvarisk spesialområde vil komme i konflikt med allerede stadfestede planer, dette gjelder bl.a området ved Svendsviga, Ålo m.m. Planen bør i utgangspunktet være en rettesnor og ikke noe pålegg til bygningsrådet, når det gjelder det reguleringsmessige aspektet. Det vises i så henseende til en av hovedmålsetningene i planen som sier at planen skal være et hjelpemiddel i arealplanlegging ...

Handlingsplanen fordrer også økonomiske uttellinger for kommunen, som før realisering må innpasses i en budsjettmessig sammenheng.

FORSLAG TIL INNSTILLING:

" 1. Søgne kommunestyre tar til etterretning den utarbeidede kultur vernplan for Søgne kommune.

2. Kulturvernplanen forutsettes å inngå som en del av kommuneplanen og rulleres i takt med denne.

3. Når det gjelder forslag i planen til antikvariske spesialområder(bevaringsområder), må bygningsrådet vurdere evt. omregulering/avgrensning av de foreslåtte områdene, når konkrete reguleringsplaner fremmes.

4. Tiltak i kulturvernplanen som medfører økonomiske konsekvenser, må innpasses i en budsjettmessig sammenheng før de realiseres."

Trykte vedlegg:

Kulturvernplan for Søgne kommune.

FORMANNSKAPETS BEHANDLING:

Formannskapet vedtok **enstemmig** å legge saken frem for kommunestyret i samsvar med rådmannens innstilling.

KOMMUNESTYRETS BEHANDLING:

Kommunestyret fattet **enstemmig** vedtak i samsvar med formannskapets innstilling i sak F-292/90.

Utskrift sendt:

Kultursjefen,her, til underretning og videre forføyning.

Søgne kommune den 21 desember 1990

Reidar Løvåsen
form.sk.sekr.

DET GAMLE HUSET AV TRE

Hva er det med det gamle huset av tre?
Høyt under taket,
reisverk på reisverk
i etasjer og loft,
tunge lysekroner
buer i taket og nisjer,
store malerier
portretter av døde mennesker,
en dame sittende
andre i mørke rom.

Det lever her.
Her er så god luft,
behagelig atmosfære.
Er det spenningen mellom plankelag
og reisverk gjennom hundrer av år
som fjerner angst og uro idag?
Gjør alt behagelig.

Kai Erland